

TROP BREZ ZVONCEV

JANEZ JALEN

PRVO LETO

Zamolkel strel

Zima je bila trda in dolga. Zemlja je zgodaj zamrznila. Že za advent je padlo čez koleno snega. Po praznikih se je pa začel usipati in ni znal nehati. Zapadel je na visoko, kakor že davno ne. Odrezal je Bohinj za dobrih štirinajst dni od svetá. Cesta, ki veže vasi v Zgornji in Spodnji dolini, razvrščene okrog Rudnice in Ščavnice, je bila še v postu podobna brezkončni ozki soteski. Ves teden so jo bili obzidavali. Snega so bili nametali na strani dve dolgi redi kakor dva zgrabka veliki. Pešec ni videl s ceste na polje. Celó Škantarjev Tomaž, kateremu so bili skoraj vsaki podboji prenizki, si je moral izgrebsti stopinje v mrzlo sneženo steno, da je mogel pogledati ob luni za zajci pri stogovih. Pa je kmalu sprevidel, da ne kaže s streli plašiti lisic, ki so v lepo razevelih dragih kožuhih pritisnile z gorá. Tomaž je eno samo noč ustrelil tri.

V Studoru je plaz vzel tropič gamsov. Prinesel jih je trdo za plot. Podsuto divjačino je brž izvohala lačna zverjad in jo izgrebla. Tomaž je presledil celó volka. Hodil ga je čakati, pa mu ni prišel na strel. Ko se je razvedelo, si fužinarski otroci iz šole in v šolo grede niso upali več ustavljeni se v plazu. Brdar je pa podražil lovca, da je zamenjal volka s psom. Tomaž ga je po strani pogledal in povedal, da se je v bosenskih šumah natančno naučil ločiti pasjo stopinjo od volčje. Razložil je tudi, kako je pokazala celotna sled. Zver je prišla iz Jelovice, pretekla Bohinj in odšla čez Pokljuko. Najbrž je bil prav tisti volk, o katerem so poročali časopisi, da so ga ustrelili na Koroškem.

Vrane, ki so prej lačne posedale po drevju okrog hiš in stikale po gnojiščih, so se bile umaknile nazaj v gošče. Čez dan pa so se pulile v plazu za razvlečeno drobovje. Priklatilo se je tudi nekaj krokarjev. Nasedli so se v Studorski skali. Nekateri so pravili, da so nad mrhoviščem videli krožiti celó orla. Tomaž jim ni verjel.

Jezero je kar zginilo. Še studenci pod Svätim Duhom niso mogli pretaliti visokega snega, pod katerim

se je lomil led. Bobneče grmenje se je razlegalo po Spodnji dolini daleč navzdol, po Zgornji pa še nad Jereko. Kjer so se poleteli poganjale ribe iz vode, je ležala obsežna zasnežena planja, vsa prekrizana s sledovi divjačine.

S stranskih potov in stezá snega niso odmetavali. Stlačili so ga s krpljami. Spomladi, ko je jug vzel snegu jedro, dober teden nihče ni mogel voziti. Se je živini do vampa vdiral.

Najdlje je obstal sneg okrog hiš in skednjev. V osojah je počakal prav do maja. Cele gore so ga bili nažagali z opasilnicami in nametali z lopatami pozimi s streh. Bali so se za strešna ogrodja, ki so nekaj dni venomer stokala pod težo zapadajočega snega. Hódniku je v Pražnici stisnilo senik, ko ni utegnil o pravem času do njega.

Okna so morali še posebej odkidati, da je mogla svetloba v hiše. Stanove in hleve po planinah je sneg čisto prekril. Srnjaki in gamsi so hodili čez slemena kakor čez zasnežene skale. Gospodarji so vedeli, da bo treba na pomlad, preden pojde živina v planine, dokaj popravljati.

Pomlad pa kar ni hotela priti. Zmanjkalo je klaje za živino. Tudi ljudje so si morali v marsikateri hiši pritrgovati, čeprav je že davno minul post.

Hribarjev Peter si že več dni ni upal vsuti toliko žgancev, kolikor si jih je zaželel; mu je meka pohajala. Denarja je pa premogel samo še za tobak, katerega kar ni mogel pogrešati; se ga je bil preveč navadil pri vojaki. Odslužil je tri polna leta pri sedemnajstih v Celoven, napredoval do četovodje in se v jeseni vrnil v Bohinj. Svojih ljudi pa ni imel več, svoje strehe tudi ne. Stisnil se je v podstrešno sobico k Žmitku in si na majhni železni pečci kupal kar sam, kadar je bil doma. Stalnega zaslužka na zimo ni mogel dobiti. Sem in tja je opravil kako dnino, da je imel za sproti. Znal je tudi tesariti in si je še kot mlad fant napravil lastno orodje. Zima je njemu kar dobro poskrbela za delo, pa kaj, ko od nikoder ni hotelo biti pomladi. Petru je bilo žal, da ni ostal zunaj v svetu. Bi že kako pozabil jezero in Svetega Janeza, Mostnico in Hudičev most, Studor in Rúdnico, planine in goré.

Trdo se je prebijal Peter iz dneva v dan, dokler ni zakasnela pomlad kar planila čez vrhove Bukovskih gorá, zadihala v obeh bohinjskih dolinah, se pognala

za Jereko čez Podjelje na Koprivnik, hitela pobirati sneg in taliti zemljo. V vrtovih so zavriskali ščinkavci, za vasmi zacingljale sinice, v vrhovih smrek na senožetih pa zažvižgali kosi. Koprjava je lezla vsak dan više v gore. Zemlja se je hitro sušila. Na priončnih straneh so že orali v Izgarjih, v senci Rudnice je pa ležal še sneg. Petru se je na vse kraje odprlo delo. Popravljal je plotove in prekrival stogove. Čudnik ga je pa naprosil, naj mu čimprej pregleda in spravi v stari red hlev in stan v Planini na Kraju, čeprav se zavoljo živine še prav nič ni mudilo. A Jernej je bil skrben gospodar; vedno prvi z delom. Odar mu je ponagajal, da bi najrajši že v jeseni jarino sejal. Če je pa Čudniku na kakšnem poslopju zrahljalo streho, da je zamakalo, je bil pa Jernej kar ves nesrečen. Peter je pri Čudniku zaslužil z bradljo, dletom in žago kakor nikjer drugod ne. Jerneju ni mogel odreči. Vsakemu drugemu prej. In pa — na Komno je Petra samega mikalo. Kar vesel je bil, da se mu je ponudil izgovor.

Z brašnom za nekaj dni in z vsem svojim orodjem je odšel Peter v nedeljo popoldne po stezi za jezerom v Ukane in še naprej proti Savici. Ni maral nikogar srečevati. Čez ramo mu je visela precej nerodno upognjena vreča.

Na planino je prispel dokaj za dne. Stanovi so stali zapuščeni. Okrog njih je že ozelenela nizka murava. Snežni zameti po globelih pa še niso skopneli. Prav izpred Čudnikovega hleva je krikaje odletela proti pečinam črna jata rumenokljunih gorskih kavk. Poznanim lanskim mladnicam rdečkaste noge še niso porjavele.

Peter je odprl stan. Za ognjiščem je ležal kup trdega in smetnega snega. Burje so ga bile nanosile pozimi skozi špranje. Streha ga je pa skrivala pomladanskemu soncu, da ga še ni moglo stajati. V kotanjicah okrog njega se je nabirala snežnica. Peter je sodil, da jo še skoraj gotovo vsako noč prevleče tanka skorjica ledu.

Misel na nočni mraz je Petra spomnila, da mora najprej zakuriti. Odložil je orodje in vrečo in stopil nazaj na prosto, da nabere goriva. Stanovi in macesni so stegnili sence po planini. Sonce se je spuščalo že za beli vrh Bogatina.

Na ognjišču je zaplapolal ogenj. Dim se je dvignil pod sleme in se valil skozi špranje. Stan, ki je vso dolgo zimo kakor spal, je spet zadihal. S staro lopato, ki je prezimila kar v hlevu, je Peter zmetal umazan kup snega čez prag. S ponvijo pa je pohitel v globel in prinesel visoko zvrhano čistega snega, da si ga staja za krop.

Ležišče je bilo še vse premočeno in je smrdelo po plesnobi. Peter je nerabno navlako vrgel na ognjišče in vzal sekuro, da si naseka vej in natrga vsaj za po-

vrhu nekaj suhe trave. Kar nič se ni smel obotavljati, če ni hotel, da ga noč ne prehit. Odhitel je proti ruševju.

Sonce je že utonilo za gore in pričel je pritiskati mraz... Še preden je Peter zamahnil s sekuro, je sfrfotal za pol streljaja pred njim ruševce in se preletel čez ozko dolinico v nasprotni hrib. Peter se je redkega ptiča razveselil, saj je prav zavoljo njegovih krivcev prinesel v vreči puško s sabo. Kar škoda se mu je zdelo, da je ni imel pri sebi. Pa saj bi tako ne bil utegnjen streljati, ko ni bil nič pripravljen in ga je petelin presenetil.

Peter je hitro nasekal vej, pa jih ni odvedel v stan; jih bo že kasneje. Šel je pogledat še za travo, še bolj pa, kje bi utegnjen imeti ruševce rastišče, da ga zjutraj počaka. Ni iskal dolgo. Na na pol odkopnelem hrbtu je naletel na znamenja jutrnjih vrvežev gorske perjadi.

Preden je tema zagrnila planino, je imel Peter v stanu poslano sveže ležišče, pod vejami pa nabito puško enocevko. Res se je basala še od spredaj, nesla je pa dobro.

Za večerjo si je skuhal turščične žgance in jih celó zabelil z žlico zaseke. Naložil je še na ogenj zavoljo gorkote, se sezul in legel kar oblečen. Na ognjišču so prasketala goreča polena, zunaj pa je bilo vse tiho. Le veter se je sem pa tja na rahlo zaletel v streho.

Peter ni mogel zaspiti. Pa ni mu bilo mraz. Staknil je bil v Brdarjevem stanu star in suh kožuh, ga snel s prečne vezi, vzal s sabo in se z njim odel. Ležišče je dosegala tudi dimasta gorkota ognja. Peter se je spomnil, da ure daleč naokrog ni žive duše nikjer. A četudi ni poznal strahu, spati vendarle ni mogel. Na samotni Komni se je živo zavedel, kakor že davno ne, kako sam je ostal na svetu.

Očeta se je samo nekako mračno spominjal. Še krilce je nosil, ko so ga zagrebli v jamo. Griža je bila takrat razsajala po Bohinju. Zakaj ni rajši pobrala njega. Bog bi dal očetu in materi druge otroke, on sam bi pa kakor angelček v nebesih prosil Boga in Mater božjo za svoje domače.

Kako zelo je bila mama navezana na svojega edinega otroka, je spoznal Peter že kot majhen fantek. Mama je planinila pri Brniku, najrajši zavoljo tega, da njemu ni vsaj čez poletje manjkalo mleka. Zgodaj spomladi sta se preselila v Uskóvnico. Mama je bila tiha. Smejala se je redkokdaj. Na njenem obrazu je vedno potrepetavala senca žalosti; kar ni mogla pozabiti očetove smrti. On pa je od jutra do večera vriskal in pel okrog stanov, da ga je bila vsa planina vesela. Kaj rad je tudi stikal za ptiči.

Majnik se je nagibal h koncu in dan tudi. Živina se je že vrnila s paše. Mama je molzla krave, on je pa trgal na senožeti prve cvetice za pred Marijin kipec, ki ga je bila mama prinesla z doma in ga postavila na

Jelovškova škola: Madona z Ježuškom in svetniki.
(Narodna galerija v Ljubljani.)

triogelno desko v kot. Živo pisan ptiček je priletel iz gošče, sedel vrh bele skale sredi zelene trave in pričel peti. Peter se mu kar načuditi ni mogel. Rad bi ga bil ujel. Počasi se mu je bližal, pa ptiček ni počakal. Odfrfotal je na plot in ga spet vabil s svojo pesmico. Peter je drugič poskusil ujeti krilatega pevca. Spet mu ni uspelo. Dostikrat se je fantek še približal ptičku, pa ta se je vselej preletel in zvodil Petra skozi nizko grmovje pod visoko drevje. V mračnem vejevju je Peter ptička zgrešil. Žvižgal mu je, pa ptiček se ni več oglasil. Da ga jutri ujame, je bil sklenil in se spomnil, da mora hitro nazaj k mami. Ni pa vedel, kje je. Zastavil je kar naravnost skozi drvošče in pririnil na podolgovato jaso. Prepodil je zajčka. Prišel se je že past. Sonca ni bilo nikjer več. Peter je vedel, da bo kaj kmalu noč. Saj strah ga ni bilo, le k mami se mu je mudilo. Sezul je coklice, jih prijel v roko in stekel po jasi navzgor. Pritekel je do temne gošče in obstal. Obrnil se je in hotel nazaj. Naletel je na skoraj neprehodno čimovje. Kakor bi se bil ujel v past, se mu je zazdelo. Da bi nê stopil na kačo, je spet nataknil coklice, se ognil gošče in pod košatimi smrekami zavil nazaj v gozd. Bal se je noči in hitro hodil. Pa ga je kljub temu kmalu ujela tema. Ves truden je sedel na mah, da se odpočije. Rad bi bil jokal, pa se je premagal; ga je mama večkrat opozarjala, da se ne sme cmeriti za vsak prazen nič, ko je vendar fantek in ne dekliček in nosi hlače in ne krilce. Peter se je naslonil na deblo smreke in kaj kmalu mu ni bilo več mar ne teme in ne strahov. Zaspal je.

Prebudil je Petrčka šele jutrnji hlad. Ves zaspan si je mel oči. Blizu njega je trdo počilo. Peter se je ustrašil. Ves je vztrepetal. Preden je utegnil pomisliti, kaj prav za prav je, je padel predenj velik, črn ptič, hrupno udaril nekajkrat s perutnicami in obležal mrtev. Peter je kar otrdel. Rad bi bil bežal, pa so mu odpovedale noge. Nekaj velikega je lomastilo skozi goščo proti njemu. Peter je bil uverjen, da gre medved in ga požre. Zamežal je. Težki koraki so se ustavili nekaj skokov pred njim. Petrček se je prihulil k tlom in na pol meže pogledal izpod razkuštranih las. Groza ga je spreletela. Zakričal je, pa glas mu je zastal v grlu. Pred njim je stal s puško v roki in buljil iznad dolgih povešenih brk naravnost vanj velik mož. »Divji mož je prišel pome; ker nisem bogal mame,« se je posvetilo Petrčku v otroški pameti. Pokleknil je, dvignil ročici in jokaje zaprosil: »Nikar me. Saj bom priden.«

»Fantek! Kaj pa ti delaš tukaj ob tej zgodnji uri?« Peter je po glasu spoznal strica Tomaža. Kakor bi odrezal, ga je minul ves strah. Vstal je in povedal: »Zgubil sem se.«

»Petrček, kaj si res ti?« se je začudil Tomaž in ga prijel za roko. In bolj sam sebi kakor otroku je povedal:

»Ne vem, kdo ima večjo srečo, ti ali jaz? Ni dosti manjkalo, da te nisem streljal. Sem mislil, da petelin miga, ko si tičal tik za njim.« Škantarjev Tomaž, takrat je bil v najgorših letih, je na hitro pozvedel od otroka, kako je zašel tako daleč od stanov, in ga vprašal, če ga je bilo ponoči kaj hudo strah.

»Nič. Pa tudi vokal nisem nič,« se je pohvalil Peter. »Le nazadnje sem se vas precej ustrašil, stric, ko ste kakor medved drveli proti meni,« je nekako v skrbeh priznal fantek.

Tomaž je bil na svojega malega nečaka kar ponosen. Ustreljenemu petelinu je zadrnil za vrat jermen in ga stisnil Petru v ročico: »Na! Pa ti prinesi gospodu doktorju plen. To bo gledal.«

Čez nekaj minut je stal Petrček pred prijaznim mladim gospodom. Ljubeznivo ga je gledal skozi naočnike. Pobožal ga je po licih in odvil iz srebrnega papirja podolgovat, rjav in trd košček in mu prigovarjal, naj jé čokolado. Peter je le zdaj in zdaj razumel kakšno besedo. S stricem Tomažem jima je pa pogovor gladko tekkel, samo da Petrček ni razumel prav nobene besede. Govorila sta nemški.

Skozi vrhove visokih jelovcev in smrek na Lomu so prisvetili prvi sončni žarki. Da bi mama od skrbi ne skoprnela, sta gospod in stric Tomaž odpeljala zgubljenčka naravnost proti stanovom v Uskovnici. Hodili so hitro. Le Peter je včasih prisluhnil in skušal obstati. Radoveden je bil, če v brezštevilnem ptičjem zboru poje tudi njegov sinočnji ptiček. Stric Tomaž je pa mislil, da je fantek truden. Vzel ga je v naročje in nesel, čeprav se je Peter branil...

Izpod ognjišča je prilezla miš, splezala na tram in se zagledala v ogenj. Preplašil jo je Peter, ki se je na glas zasmeljal in sedel na rob ognjišča.

Peter je segel po čedro, si jo natlačil in priprl pod pokrovec živ ogorek. Stan je zadišal po tobaku. Za rahlo meglo dima pa se je prikazal Petru materin obraz, ves mlad in objokan, prav tak, kakršen je bil tisto jutro.

Mama je pravkar prinesla iz hleva golido mleka: »Ježeš, Marija!« se je prestrašila in spustila golido iz rok. Belo peneče se mleko se je razlilo med razhojene kravjeke in črno blato. »Maamaa!« je zaklical Petrček, stegnil obe ročici hkrati in silil iz stričevega v materino naročje.

»Petrček, Petrček, Petrček!« je stiskala mama svojega edinčka k sebi. Ne prej ne kasneje ni pomnil Peter, da bi ga bila mama kdaj poljubila, takrat pa, dobro se je spominjal, ga je obsipala s poljubi, da mu je kar sape zmanjkovalo. Še stricu Tomažu se je zdelo preveč: »No, Meta, ne snej ga nikar!« je povedal prav počasi in na pol zasmehljivo izpod košatih brk: »Ti utegne na stara leta biti še v oporo. Fant je čisto živ in zdrav. Le preobleči ga boš morala, se mi zdi.«

Petra je postalo sram. Zmuznil se je mami iz naročja na tla, stekel v hišo in se skrnil za peč. Mama je prišla koj za njim z gorko vodo v pomijniku. Slekla ga je, umila in preoblekla. Peter je priznal, da mu je res malo ušlo, ko je mislil, da je stric Tomaž divji mož. Vekal pa ni, se je pohvalil še mami. In pa da ji bo že vse povedal, ko bosta sama, je obljubil.

V kuhinji je stric Tomaž kahal žgance in topil mleko. Gospod doktor se pa zunaj kar načuditi ni mogel lepoti pomladnega jutra v bohinjskih gorah.

Peter je hitro pozabil prestani strah. Tudi sram ga ni bilo več. Saj so bili vsi tako prijazni z njim. Videl je samo še petelina, ki je visel na leseni kljuki poleg vrat. Smukal se je okrog njega in občudoval svetlika-joče se perje. Prav posebno so mu bile vseč rdeče obrobijene oči. Mikalo ga je, da bi mu izpulil vsaj eno pero iz repa. Lepo bi se mu podal za klobukom. Pa je vedel, da ne sme. Sklenil pa je, ko bo velik, da si petelina sam ustrelji.

Peter je puhal dim pod ostrešje in glasno spregovoril: »Če bo prav, se mi jutri ali vsaj po jutrišnjem zjutraj želja iz otroških let izpolni. Še več. Moj petelin bo nosil krivce v repu in ne ravnih peres.

Gospod doktor ni mogel prehvaliti popečenih žgancev. Kar nič jih ni ostalo. Zato je pa izpraznil svoj nahrbtnik in pustil na mizi dokaj dobrih stvari. Njemu pa je stisnil za slovo še srebrn goldinar v roko.

Peter je iztrkal čedro, naložil znova na ogenj in spet legel. Plamen je plapolal na ognjišču, po strmi notranji strani strehe pa so plesale sence prečnega tramovja.

Zvečer pri leščerbi je šele Peter povedal mami, kako je vso noč hodil po Lomu.

»Vso noč si blodil sam po goščah?« se je zasmilil materi. »Revček!«

»Nisem bil revček. Lepo je bilo. Bela žena me je spremljala.« Mati je zastrmela in zaskrbelo jo je: »Če ne lažeš, Petrček?«

»Res, mama, za roko me je vodila. Z drugo pa je privzdigovala veje, da se nisem opraskal po obrazu. Čez trnje me je pa kar prestavljala. Kadar mi je padel klobuček na tla, ga je pobrala in me spet pokrila. Ko sem se utrudil, me je položila v mehko posteljico in me odela z belim kožuhom. Obljubila je tudi, da mi prinese gorkega mleka in velik kos pogače. Potem je pa padel petelin predme in stric Tomaž je prišel. Posteljica je pa kar zginila. Prav za prav bi bil moral počakati dobro ženo. Gotovo me je dolgo iskala. Nisem naredil lepo.«

Mati je pritislila sinčka k sebi: »Angelček varuh te je vodil, Petrček.«

»Ne, ni bil angel,« je ugovarjal Peter: »Ni imel nič perutnic.«

»Potem te je pa sama Mati božja varovala.«

»Morebiti, ko sem prav zanjo nabiral cvetje,« je verjel takrat Peter. Sedaj je vedel, da se mu je le sanjalo. Mati je bila pa do groba prepričana, da je Marija njenega sina sprejela posebej v svoje varstvo. Stric Tomaž je pa govoril o belih triglavskih ženah in da utegne Peter biti tukaj v gorah tako doma, kakor nikdo drug ne.

Ogenj je pojemal in Peter je zamežal: »Mama! Najbrž jo je pa Bog zato vzel k sebi, ker bi ji ne mogel jaz sedaj s čim postreči.« Vzel je iz žepa rožni venec, se pokrižal in začel moliti: »Verujem v Boga Očeta, vsemogočnega Stvarnika nebes in zemlje.«

Rožnemu vencu je Peter dodal še dokaj očenašev.

»Hu, hu, hu, huhuhu,« je zajukala sova v leševju na Kraju. Peter je ni več slišal. Je bil pravkar zaspal.

Nad Podrto goro, Rodico in Črno prstjo se je pričelo svitati. V skalovju, Petru za hrbtom, je zahrkala belka. Iz goščevja je prigostolel stržek. Mrak se je hitro umikal jutrnji svetlobi. V brstečem macesnu je zacvilil komatar in hreščeče skliceval tovariše. Ves nestrpen

Sprehod v snegu. (Fot. Fr. Krašovec.)

Matevž Langus: Portret dečka.

je Peter hitro še enkrat pregledal puško, če je nared, in jo pripravil za strel. Tanko je prisluhnil. Slišal je bítí lastno žilo v vratu. Hipoma se je zdrznil. Glasen frfot je završal skozi somrak. Na pobočje pred njim je priletel škarjevec, usločil se je in stegnil vrat ter gledal in poslušal, če je vse varno. Peter je kar drgetal, ruševce je pa rahlo zapihal: »Ču huj.« Stal je pa še vedno mirno kakor ulit. Čez kratek čas je začukal močneje in zamahnil s perutnicami. Peter je vedel, da se ne sme niti ganiti. Petelin je poskočil in pričel izzivati. Zaropotal je s perutmi, se odgnal od tal, se preletel in potresaajoče zapihal. Naokrog je ostalo vse tiho. Ruševce se je čutil varnega. Našopiril je perje, razprostrl rep, napihnil vrat in zagrulil: »Rukutu kukutu kur.« In je pihal in grulil, poskakoval in plesal, se ropotaje spreletal, priklanjal, s povešenimi perutmi vozil kočijo in se pomikal čimdalje više po pobočju navzgor. Na strel se pa Petru ni hotel približati, kakor bi vedel, kje ga čaka smrt.

Peter se je spet zdrznil. Prav prek njega je hrumeče prifrftotal drug petelin in se spustil blizu izzivača na slemenu na tla. Zapršala sta se drug v drugega, odletelo je nekaj perja in pritepenec je odfrftotal naprej, drugam iskat sreče za svojo mlado zaljubljenost. K

zmagovalcu pa je priklokal dvojce kokošk. Med petjem in plesom se je ruševce pobrigal za zarod.

Vrhovi zasneženih gora so pordeli. Obsijalo jih je že sonce. Petelin je zletel na skrivenčen macesen. Če bi imel količkaj kritja, bi ga Peter skušal zalesti. Tako pa rajši še poskusil ni, da bi petelina ne splašil za drugo jutro; je predobro vedel, da ima škarjevec na vsakem peresu oko.

Planino na Kraju je obsijalo sonce. Ruševce se je odpeljal tik nad stanovi in hlevi v nasprotni breg na pašo.

Peter je vstal, se izmotal iz ruševja in pretegnil otrple ude: »Bog ve, kolikokrat v življenju bom gledal srečo od daleč, kakor današnje prelepo jutro vriskajočega škarjevca, ki ga niti s strelom nisem mogel doseči?« Zamišljen je odšel nazaj na planino.

Čez dan je Peter slišal peti samo žago in plankáčo. Hitel je in se do dobrega upehal. Še skuhati si je komaj utegnil. Delo je dovršil. Legel je z nočjo vred in koj zaspal.

★

Krvavordeča zarja se je bila zvečer razpotegnila skoraj čez vse obzorje. Napovedovala je burjo. Zjutraj so bile gore ostro zarisane v temnomodro nebo. S soncem vred je potegnil prek Komne strupeno mrzel veter. Kakor s tankimi ledenimi iglami je zbadal Petra v obraz. Kar dobro se mu je zdelo, da je došel že na Kraj. Spustil se je po strmini navzdol proti Ukancu. Na pobočju je imela burja dokaj manj moči. Peter si je poiskal med skalami zavetje, da počije in se razgleda.

Pod njim je gremela Savica. Jezero je bilo srebrno vzvalovljeno. Za Svetim Duhom je burja priklanjala smreke. Podoba cerkve svetega Janeza se je vsa razlomljena zibala v vodi.

Ob grebenih doline Sedmerih jezer se je z vetrom pripeljal orel. Nagnil se je po strani in zavil v skalno steno Peršivca. Kje je obsedel, Peter ni več videl. Najbrž se je umaknil burji v kakšno duplino.

Peter je odvezal vrečo in vzel iz nje ustreljenega ruševca. Ravnal je previdno, da bi mu ne razkuštral krivcev. Vesel ga je bil kakor otrok miklavževine. Kar nagledati se ga ni mogel. Včeraj mu je škarjevec kazal fige, danes ga je pa na klokanje kokoši zvalil pred puško.

Veter je spet glasneje zabučal. V Komarči je odjeknil strel. Zamolklo se je razlegel odmev. Peter je hitro spravil petelina nazaj v vrečo, kakor bi se bal, da ga kdo zaloti pri prepovedanem opravku. Skušal je uganiti, kdo bi bil streljal. Če je prav razložil, je bila krogla, ne zrno: »Tako nespameten pa vsaj nikdo ni, da bi sedaj zalezoval gamse in srnjake, ko jih je sama kost in koža. Po letošnji trdi zimi. Morebiti je pa izmed lovcev kdo skušal zbiti orla. Najbrž.«

Peter je vstal in se spustil po stezi navzdol. Na zaostalem plazu mu je zdrsnilo, da se je skoraj otočil. Sneg je v burji ledeno trdo zamrznil.

V Ukancu je Petra ustavil Tkalec, Boštjan. Drobil je hosto: »Kaj si ti streljal, Peter?« ga je vprašal.

»Ne. Slišal sem pa pok.«

Tkalec mu je pa pokazal s prstom: »Kako pa, da imaš okrvavljeno vrečo?«

Peter je že hotel priznati, da nosi ruševca, pa je poudaril: »Če jih manj ve, bolj prav bo.« Izgovor je imel tudi koj pri roki: »Lahko da. Snoči sem se malo urezal, ko sem klal treske, da sem podkuril.« Stegnil je dlan. Na mečici je bila res prerezana koža.

»Sem mislil,« je zategnil Boštjan in pomežiknil. Peter je videl, da mu ne verjame. Popravljati pa besede ni maral. Poslovil se je in odšel spet po stezi za jezerom proti domu.

Pod noč je ves preplašen prisopihal v vas Tkalec in razglasil, da leži pod plazom v Komarči zaprisežen lovec Matevž Bitenc ustreljen. (V drugo naprej.)

Henrika Langusova: Dekle z grozdom.

O B R I S I

VINKO ŽITNIK

Z I M A

S n e ž i

Sneži, sneži... Glej, svet se niža, oži!
Ves tih in bel kot cvet se je razpel.
Še noč bo zdaj podobna beli roži.

V a s v s n e ž i n k a h

Nebó se skoraj belih streh dotika,
za gosti sneg pa vas in zadaj breg
se tiho kot za zástor bel umika...

B e l i n a

Za belim vrtom širi se bel svet...
O vse je zdaj brezmadežno — še gaj
za belim poljem belo je spočet!

M o l č a n j e

Sred ozkega prostora vas molči, —
kot mrzla dlan se v mègli oži plan,
nad njo pa dan kot šotor bel stoji.

S i v i n a

Izpod nebá rosí svetloba siva
na srež gozdóv, led rek in sneg vrtóv
in se po izbah sluzasto razliva...

M r a z

Krog voglov burja divje pleše, vriska,
čez belo plan kadí se sneg ves dan —
in mraz čedalje bolj v vasí pritiska.

P u š č o b a

Poljé in gozde debel sneg je skríl,
čez góro v vas drži globoka gaz —
in dan je kakor sonca siv zaliv...

S o n c e

Glej, spet skoz mèglo vro ognjeni viri
iz dna vesolja na snežena polja —
hej, ozki prostor pa se širi, širi!...

K O P N E N J E

J u ž n i d i h

Že diha vigred v beli svet! Poglej,
skoz vas pihljá, od streh kapljá —
in sončni prostor, ah, je spet brez mej!

Prekopneli gozdi

Dobrave zimske so še vse srebrne,
a kopna tla po gozdih sem ter tja
so ljubko rjava kot ležeče srne...

Sončna mègla

Hej, že smo v marcu — tik ob prebujenju
pomladnih dni, čeprav zdaj zemlja spi
še v sončni mègli — kakor ob stvarjenju!

Sneg in sonce

Glej, bela plan se v sončni dan blešči,
od spred na hiše sonce drevje riše,
a s kopnih gred se kot iz skled kadí...

Jug v izbah

Ej, že nam jug v odprte izbe vre!
Med vonj snegá pa pljuska vonj poljá —
ves razbrzdan od nove plodne sle...

Blato in jug

Eh, blatna polja, pota in vasi!
A jug že diha čez pobočja tiha —
in spet naš mrzli kraj gorkó suši.

Oblak nad poljem

Pomladni dih gre nizko pod vesoljem,
skoz gorki zrak blešči se bel oblak —
kot cvet razpušča se nad golim poljem...

Poslednji sneg

Poslednji sneg leži na njivah spečih
kot slap tančice čez obraz device —
in dramí v meni čar občutkov rdečih...

PRVA POMLAD

Svet prve pomladi

Še zmerom zemlji rjava je obleka,
v meglenih dni praznoto svet strmi,
molči in čaka sonca in človeka...

Pomladne sape

Pomladne sape buhajo z gorá
čez prst in tlak in čistijo gníl zrak.
O naj še nam očistijo duhá!

Jasnina

Spet kopna tla so topla, pota suha,
vasi so sončne, dalje, glej, neskončne —
nebo pa kot oprana sinja rjuha!

Na klanecu

Hej, spet je zemlji sneta bela krinka,
kmet vrhu klanca v plug upreza vranca
in ptič na drenu kot na žarku ščinka!

Prva pomlad

Čuj, v sončnem gozdu spet nam žvižga kos,
cvetoče leske zaljšajo soteske —
in polje polno je ljudi in voz!

Povonjaj

Povonjaj — že je vîgred v sončnem zraku,
ogreta, rjava tla pregrinja trava,
in dečle, ej, so vse podobne maku!

Prva trava

Pobočja kopnih gričev so še rjava,
okrog studencev pa v podobi vencev
skoz tanki sneg že sili prva trava...

Zadnji sneg

Glej, zadnji sneg prši na svet zeleni
in se v toploti tal raztaplja sproti.
Ej, tal za sneg ni nič več niti v meni!

S V E T A N O Č

LEOPOLD STANEK

O, včasih tak je božič,
da ni prijetnega snegá,
navaden dan je, mračen
in sveta noč je brez zvezdá.

Kot tat sem se priplazil
domov premražen in v temí.
Na nizkih oknih s križi
nocoj še plaha luč bedi.

Obstal sem tih ob steni,
zagledal v kotu jasli, luč.
Na sina čaka mati,
obrnjen v vratih je že ključ.

V molitvi je zaspala
ob peči, zlezla je v gubé.
Stvari so mirne v sobi,
le sence se po njih lové.

Tako sem blizu sanji,
ki sanja tvoja jo bridkost!
Najrajši bi se vrnil —
doživel sem noči svetost!

Na mrzlo šipo čelo
pritisnem, k tebi si želim,
tedaj v meglò mi skrije
podobo dih, zaman ihtim...

Tako se v duhu vračam
za božič k materi domov,
tako od nje odhajam.
Kdaj naju združi klic zvonov?

»PREKVATA OVCA...«

F. S. FINŽGAR

I

Med Stolom in Belščico me je zatela strahotna huda ura. Gora vsa v gosti megli, nad meglo svinčenosiv oblak. Iz oblaka ognjeni curki v goro, iz gore treski nazaj v oblak. Prav zares, da se je gora tresla. Točo je neslo vprek, da me je bila v obraz, me bila po rokah, da so bile vse rdeče in se je tu in tam pokazala kapljica krvi. Begal sem po planini in iskal bajte ovčarja Nejea. Prav dobro sem vedel zanjo. Drevil sem bržkone petkrat mimo nje in spet nazaj. V megli in toči je nisem mogel zagledati, dokler se nisem zaletel vanjo. Prihuljeno sem se skobacal skozi vrata, komaj za dobro ovco visoka.

S pograda se mi je zarežal ščetinasti obraz.

»Al-al-al te je napralo in nakrišpalo!« je jecljal Neje, široko zinil in vtaknil v usta zalogaj kruha z zásko namazanega. In še, ko je hlastno žvečil, se mu je režal obraz v veselem smehu.

Prav gotovo, da bi ga bil najrajši stresel za ušesa, jaz, revež, premočen, premražen, od toče zbičan in od treskov in strel ves preplašen.

»Toliko, da me ni bilo konec,« sem mu potožil.

Neje spet v smeh: »Je-je-je poudarjalo, poudarjalo — ha - ha - ha. Čaj no, pridenem na ogenj, da se posušiš.«

Naložil je suhljadi na ognjišče, komaj tri pedi široko, pobrskal po žerjavici in podpihal, da je takoj zaprasketalo z veselim plamenom. »Sedaj se pogrej! — Ali si lačen? — Čakaj, lonček mleka pristavim. Zavreto mleko pogreje.«

Pavel Künl: Otroci. (L. 1848.)

Ko je Neje pripravljajl kuhu, sem se otresal toče, ki sem jo imel povsod: za vratom, po žepih, na klobuku. In čim bolj sem se sam sebi smilil, bolj se mi je Neje smejal, dokler mi njegov smeh ni pregnal vse groze in sem se ob ognju spet razživel. In ko sem se napil še vročega mleka, mi ni bilo več mar ne viharja ne ropota toče po strehi. Le kadar je prav trdo tresčilo in se je Neje prekrižal — kar z nožem v roki — sem utihnil in se tudi pokrižal.

Ker je bil sedež na ozki klopci trd in nepripraven, sem se presedel k Nejeu na pograd. Pogledal sem k steni za hrptom. Vsa bajta je bila namreč v breg vkopana, obložena s surovim zidom, le streha je bila lesena. Ko sem gledal tik pograda luknje v zid, sem vprašal:

»Neje, kaj pa bi bilo, če bi iz te luknje ponoči prilezla kača k tebi v vas? Jaz bi si ne upal brez skrbi spat na tem pogradu.«

Ovčar se mi je zasmel, kakor da bi ga bil na sva-tovščino povabil, in razodel:

»Včeraj sem takole južinal kakor danes. Škatlo z zásko poleg sebe. Ali jo ne primaha modras iz le-té luknje in kar nad zásko, prekvati prigrajanec!«

In se je spet zasmel, da se mu je zaletela drobtina in se je nakašljajl do solz.

Kar premikati sem se začel na sedežu in se plašno oziral po luknjah v zidu. Ko se mu je polegel kašelj, sem vprašal: »In ti?«

»Nič. S temle nožem sem čavsnil po njem, da mu je odletela glava, pa sva bila zgovorjena.«

To je bil ovčar Neje, ki ni poznal druge kletvice kot 'prekvata ovco' in se ga je zaradi nje prijelo, da so ljudje rekli: Letos pase na Belščici spet »Prekvata ovca.«

Dan se je nagibal, neurje je sicer poleglo, a lilo je in lilo, da me ni čisto nič mikalo iz bajte.

»Kar tlé boš,« je razsodil Neje, nataknil krive cokle, kovane z nasekanci, ogrnil čez pleča ovčjo kožo in se ravnal iz bajte: »Moram za družino, da mi je vihra ne vrže na Koroško. Počakaj, kuri in se grej.«

Cokle so zapele in zaropotale po kamnih. Pogledal sem skozi vrata za njim, a ga je že skrila megla.

Ni minila ura, ko se je vrnil. Otresel je klobuk, snel kožo s pleč in jo obesil zunaj bajte pod napušč. Izlil iz cokol vodo in ves vesel prilezel skozi duri.

»A-ha-ha, moj zvončar, to ti je gospodar! Tako mi je spravil trop v zavetje, da bi jaz boljše ne bil mogel. Jutri dobi celo pest soli in še péto kruha povrhu. Prekvata ovca, da le more imeti tako modrost. Boštjanov je; za božič ga misli zaklati. O, teh kolin se ne pritaknem, rajši klepljem sok na sam sveti dan. No, križ božji, brez skrbi sem; sedaj si pa pristaviva večerjo. Fant, ali ješ kašo?«

»Jem.«

Nejc je prisul v lonec še pol pesti pšena. Skuhala sva, povečerjala, odmolila. Nejc je imel svoj roženkranc. »Ki je za nas z ano žlajfo udarjen bil; ki je za nas pet šlafernic dobil; ki je za nas žalostno svojo mater troštal...« In očenaš za očenašem: za duše, ki se po teh gorah vicaajo; za vse, ki so po teh gorah naglo in neprevideno smrt storili...

Po molitvi sem poiskal v torbi — oprtnikov takrat še nismo poznali — čutarico slivovke.

»Ali bi jo, Nejc?«

Segel je po čutarici, z rokavom si obrisal ščetinaste brke in nastavljal.

»Kakor bi bila iz masla kuhana, tako teče,« si je spet otrl ustnice in se smejal.

»Nejc, še, še, če ti je všeč!«

In jo je potegnil, dokler je ni izpraznil.

Zunaj je bila že noč, noč brez zvezd, le burja je žvižgala čez streho. Nejc se je razgovoril, celo jecljati je pozabil. Dokler ni pozno legel na pograd in povabil še mene. Saj mi verjamete, da sem rajši obsedel kar pri ognjišču in premišljal Nejčevo povest.

Ob zamrzlem potoku. (Fot. Fr. Krašovec.)

II

Trdnega gruntarja sin je bil Nejček. Edini sin — sestro Lenko so prikupili šele po šestih letih. In potem jih Bog ni dal več, dasi sta si jih oba, oče in mati, želela: oče še fantov, mati dekličev, da sta se časih kar sporekla: »Čemu dekleta k hiši?« je dokazoval oče; »ali ne veš, da se vselej, kadar se dekle rodi, kmetu vsa hiša potrese.« — »Skopuhar,« se je branila žena, »zavoljo dote se jih tako bojiš in zato, ker se ti nič ne smilim. Kdo mi bo pa kaj pomogel? Tvoji bučmani, kajpada!«

Nejček je rasel kot konoplja. Očeta se je držal kot klop: z njim za vsako ceno vselej v hlev h konjem, h kravam, v ovčjak, na voz in na njivo, po seno na travnik. In ko ga je preprosil, da je šel petletni z njim v planino, se je vrnil, kakor bi mu zavdal. Planina ga je začarala. Prestajal je cele ure na vrtu ob voglu hleva in gledal ter gledal v planino.

»Očka, ali jih vidiš? Ovcel!« In je kazal z drobnim prstom v Stol.

»Nič niso ovce, to so skale, Nejček,« mu je oče mimogrede popravljal zmoto. Nejček je vtaknil prst v usta, gledal in gledal in se mu je zdelo, da se skale premikajo, da se ovce pasejo. In je spet očetu, ko se je vračal, zatrjeval: »Očka, so, so! Jarci so! Pasejo se.«

»Nejček, ti si sam jare neumno. No, če boš priden, poneseva jutri ovčarju hrano na Belščico.«

Nejček je široko zinil, oči so mu zažarele, od veselja je začel poskakovati kot srborit kozliček, stekel pred ognjišče k materi in kričal: »V planino, v planino!«

»Vsega fanta boš zbegal s to planino,« se je hudovala mati na očeta in brskala z burklami po peči. »Ali nam ga boš za ovčarja zredil?«

»Dober ovčar, dober gospodar,« ji je popravljal jezo oče.

Ponoči se je Nejček od nestrpnosti prebujal in klical očeta v strahu, da bi mu ne ušel.

»Vidiš, kaj si naredil iz fanta,« je mati tihoma oponesla očetu. »Kako je nemiren. Še božjast se ga lahko loti.«

Oče ni odgovarjal; zastavil je novo smrčo in spal.

Ob prvem petelinjem petju je oče vstal. »Kar poleži,« je pobožal ženo Lenko. »Sam si skuham.«

Lenka je hotela kvišku, pa jo je mož Jernej rahlo potisnil nazaj, ji popravil odejo in odšel. Nejčka ni klical. Toda fant je bil pri priči iz postelje in, preden je pod ponvijo zagorelo, je bil že pri očetu. Ko je oče vsul moko za žgance, je odšel še v hlev, Nejček je pa prilagal na ogenj in strašno imenitno se mu je zdelo. Nakosila sta se. Nejček je pri vsaki žlici občudoval kosilo: »Mm, mm, so dobri!« Saj jih je res prav za prav sam skuhal.

Nato sta jo mahnila proti Zavrhu. Nejček je klopotal z drobnimi coklicami za očetom. Prav nič ni zastajal, še prehitel ga je, da ga je oče moral pohvaliti: »Dobrega parklja si, kar nalašč za v goro.«

Potoma mu je oče razlagal sto in sto reči: ko je srnjak zalajal, ko se je sova oglasila, ko jima je veter pihal v prsi, da je to znamenje lepega vremena; ko sta šla mimo krive leske, mu je povedal, da je na njej bil modras in je pičil Durgeljčevega Anžeta, ki je brez maše šel v nedeljo brat lešnike; ko sta šla po brvi čez deroči potok, mu je velel, da ne sme nikdar v vodo gledati, ampak naravnost predse na sredo brvi, da se mu ne zvrsti v glavi in ne čmokne v hudournik. Nejček je pil očetovo modrost in poslušal, da so mu stali tanki uhlji kot mlademu zajčku.

Zvečer tistega dne se je oče vrnil — brez fanta. Mati, ki ju je čakovala na pragu, je Nejčka takoj pogrešila.

»Kje imaš fanta?«

»Ga ni,« je oče hladno odgovoril.

»Marija, pa se mu ni kaj primerilo?«

»Oj ti strašljiva revica, le kaj bi se mu primerilo!

Pri Urhu sem ga pustil, v planini.«

Mati pa huda, kar se je dalo. Na jok ji je šlo od jeze in bojazni.

»Lepo ravnaš. Takega fantka puščaš tujim ljudem. In v planini! Da se kam prekučne, polomi, ubije. Če nisi trapast, ne vem, kdo bi bil.«

Zasukala se je na pragu in ni hotela poslušati, ko ji je Jernej razlagal, da ga je na mile reči prosil, da mu ni mogel odbiti in da je pri ovčarju Urhu kar najbolje spravljen in da se za dva dni vrne z Urhom, ko pride po sol za jarce.

Vse ni nič zaleglo. Sprta sta bila, dokler ni prvirskal fant domov in ji ponudil šopka rož, ki sta jih natrgala z Urhom. Ta je za vse vedel: kje so najlepše planike, kje dehtive murke, kje zlate pogačice, rdeči sleč in Petrov ključek.

Tako je rasel Nejček v Nejca. Moči planine so ga prevzele. Ko je bil že tak, da je očetu vodil pri oranju, se je kajkrat zastrmel v planine, da je na vse pozabil in ga je moral oče zgrda spraviti k zavesti: »Zijalo, pazi na konje!« In če je bilo v vasi komu treba ponesti brašno ovčarju v planino, vsak koj po Nejca. In je bilo treba tretjiniti ali potepéniti čredniku, spet so prosili za Nejca. Mati se je upirala, češ saj ima doma delo in tudi lepo ni, da gruntarski sin za druge tretjini in pase. Oče se ni ustavljal. Bolje je, da je v planini, kakor bi se potepal z drugimi pókavci po vasi.

In zares je bil Neje tudi doma pri delu kar imeniten. Ko mu je oče izročil plug, ko je pregledoval koso, kako jo je sklepal in kako zastavil v travo, se mu je samo od sebe smejala in tiho je hvalil Boga,

da mu je dal sina, ki bo gospodar, kakor ga je za tako zemljo treba. Res je bil Neje še vedno posebno srečen, kadar je po ves teden drvaril pod planino, kadar je prišla nanj srenjska vrsta, da je pasel konje, da je čredniku tretjinil. Sestra Lenka se je norčevala iz njega. Ta ni bila za v planino. Komaj da je vedela, kje je. Toda na polje vsa mrtva. Ni bilo srpa v srenji, ki bi jo bil prekosil, ne grabljice, ki bi jo prehitela, in tudi cep ni zlepa komu pel kot njej. In kaj šele trlica in kolovrat! Ljudje so blagrovali mater, ki jo je rodila, in hišo, kamor pride za nevesto.

Oče in mati sta si ob takih otrocih zares oddahnila. Da bi bil oče kdaj šel po drva, po hlode v Zavrhu! Kaj še. Neje se je igral s težo. Vozaril in tovoril je vse sam za dom in tudi bajtarjem je kaj rad pomogel s konjem in vozom.

Ko pa je tako hodil v gozde, je nekega dne došel šmonovo Marjanico, ki je tudi šla po hlode. Prisedel je na njen voz.

»Kar sama? Kje je Matevž?«

»Noga ga boli.«

»Ali boš mogla naložiti? Tisti trklji so presneti glavači.«

»No, no, kaj pa misliš? Tako se mi bodo zvalili na voz — kar sami od sebe. Znati moraš.«

»Saj ti bom pomagal.«

Mali prodajalci. (Fot. Fr. Krašovec.)

»Čeprav ne,« se mu je prevzetno zahvalila.

»Ti bom pa svetil in poslušal, kako jim boš žvižgala na oplene.«

»Je kazno, da boš tako grd.«

»Če se ti ponujam, me ne maraš, če te ubogam, me grdiš.«

»O, Neje, ti si pravi!« ga je prodirno pogledala s sinjimi očmi. »Hi, Fuksa!«

»Vaša Fuksa celó našo Muro poseka, takšno grivo ima! Komat je tudi čisto nov; kobili se na belo grivo posebno poda, ker je z rdečim podložen. Menda so ga nalašč zate naredili. Da se bolj postaviš.«

»Ho, če se nimam s čim drugim postaviti, naj kar obsedim.« Spet ga je pogledala, da je Nejcu kar zagomazelo pri srcu in se je nevede prijel za ročico.

»Je-ha! Počakaj, Fuksa,« je velela Marjanica in skočila z voza. »Tu je že preveč klanca, da bi naju vozila.«

Tudi Neje je skočil z voza. Prijela sta se vsak za ročico in šla ob vozu. Neje ni bil fant, ki bi mu bil jezik prirasel, toda ob Marjanici je bil neroden, da ga je bilo sram.

Prišla sta do hlodov — čisto blizu skupaj so bili Šmonovi in Jernejevi. Ko sta vrgla konjem zobanje, sta pripravila vozé.

»Dajva najprej tvoje, Marjanica. Bolj tršati so.«

Ko je Neje videl, kako je dekle zasadila cepin v hlod, ga pretegnila, da ji je rdečica podplula vse lice, je kar obstal. In ko je pripravljala rkelj, da po njem zavali hlod na voz, je Neje zgrabil hlod pri koncu, ga dvignil in treščil na voz, da je vse zapokalo. Postaviti se je hotel pred njo.

»Nehaj, saj mi boš voz strel!« ga je ozmerjala Marjanica; Neje je pa v njenem smehu in njenih očeh dobro videl, kako ji je všeč.

Ko sta naložila, sta napojila konje, sedla in še sama zagriznila. Neje bi za sámo velikonočno kosilo ne bil dal te skromne južine, ko je sedel tik Marjanice.

Nato sta zasadila vsak svoj cepin v hlod vrh voza in odpeljala. Vozila sta prav do doma drug za drugim. Seveda Marjanica z rdeče obrobljenim komatom spredaj.

In sta vozarila še in še, dokler niso skladi hlodov skopneli. Neje bi si bil želel te kope hlodov visoke do vrha Stola. Menda Marjanica tudi.

Pri zadnji vožnji sta si zeló želela snega, majčkeno je že naletovalo, da bi šla s sanmi više, gor v sredo Stola.

»Prekvata reč, to je vožnja, Marjanica,« je počil Neje z bičem. »Kar pokadi se in smo na dnu!«

A snega dolgo ni hotelo biti. Nejcu pa dolg čas. Zato ga je vsaka pot zanesla mimo Šmonovih in kar bal se je, da bi se bratova noga prehitro pozdravila.

»Le pestuj nogo, da se ti ne povrne,« je učil brata. »Bova že z Marjanico potegnila tiste repe izpod Stola. Kaj ne, Marjanica?«

»Seveda jih bova,« se mu je smejala, da so se ji ob ognjiščnem ognju blesteli zobje in ji žarele oči.

Ko sta se Šmonka in Jernejka dobili, sta si kar povedali: Naš in vaša sta venomer skupaj.

In obe sta rekli, da je kar prav tako in da bo za obe hiši kakor nalašč, če se vzameta.

Materinske oči so več videle kakor oba mlada skupaj. Neje ni še nikoli fantoval, o Marjanici pa so trdili fantje, ki so kakó voglarili okrog hiše, da se ji vidi previsoko na tla — prevzetnici.

III

Tisto leto je sneg odlašal in odlašal.

Zelen božič so imeli. Neje je jezno pogledoval v Stol in težko čakal snega. Šele o Kraljih se je do dobrega zmračilo, zemlja je bila zmrzla, drobno se je začelo usipati izpod neba, dokler se ni strnilo v gost metež. Neje si je mel roke od veselja in jo je naglo potegnil k Šmonovim, kakor bi tam ne vedeli, da gre sneg. In razlagal je Marjanici, kakor bi bil kdo ve kako star vozar, kako bo šlo na rtičih čez Kopsiše, mimo Mrzlega studenca, čez Knežo in od tam kar ob Njivicah v dolino. Nič po poti. Tako v živo se je razbesedil, da mu je čedra sproti ugašala in mu je Marjanica obetala, da mora prinesiti naročaj trsak, ko jih je za ta tobak toliko že posmodil.

Tri dni je padalo, nato se je zvedrilo. Vsi, ki so imeli drva in les pod Stolom, so napregli. Seveda Neje in Marjanica tudi. Prvi dan, ko ni bilo še potirano, so konje menjavali, da ni gazil na celo samo prvi. Drugi dan je bila pot že kar za veselje.

Neje je Marjanico učil. Zakaj po takem res še ni vozila. Vse ji je povedal: kako nabij hlode, kako prikleni še enega zad, kako pripravi zaverilnike pod krvine, kdaj lahko sede na voz in kje ne sme.

Naložila sta in odpeljala. Dekle je cvetelo v soncu in hladu, ki je rezal v lica. Neje bi jo bil najrajši utrgal in dejal za klobuk, taka roža se mu je zdela. Seveda sta srečno in srečna pripeljala domov.

V tem, ko sta že tretjič šla v planino po les, sta gospodarja Jernejec in Jernejka snovala nekaj posebnega.

»Lej, ljuba moja, ali veš, kaj bom naredil?«

»No, kaj?«

»Nejcu bom izročil.«

»Prezgodaj,« se je začudila mati.

»Nič prezgodaj. Viš, kako sem ves trhel. Ne bom dolgo, kar čutim.«

Žena si je obrisala oči, oba sta pomolčala.

Matevž Langus: Otroci z gradu Rakovnika. (1829.)

»Neje je kar dober, da prevzame. Bolje pa je, da mu še nekaj časa kaj svetujem, kakor bi kar zviška padel v gospodarstvo.«

»Kakor veš,« je tiho rekla žena. »Samo, kako pa bo, če se koj oženi. Saj veš, za Šmonovo ga je sam ogenj.«

»Kakor in kadar hoče. Boljše mu ne moreva zaželeli. Zato sem tako sklenil: jutri imam opravke v Radovljici. S fantom se potegnem dol in mu izročim. Za naju bom že poskrbel, ne boj se.«

★

Ko so zvečer Nejeu povedali, kam in zakaj pojdeti z očetom v Radovljico, se je Neje upiral in branil ves nemiren: »Počakajte, saj se ne mudi tolikanj. Da vsaj še ta drva potegnem s planine; ko je taka pot. Ne bo dolgo.«

»A, drva ti ne uidejo,« je menil oče in mati je dodala: »Snega bo še tudi dovolj. Zima nikoli ne prizanese.«

Neje se je še branil, dokler ni strahoma omenil Marjanice, češ kar sama bo vozila.

»Sama? Beži, beži! Saj je vsa vas v Stolu. Ne bo je lisica pojedla!«

Neje je spoznal, da je vsak upor odveč. Vdal se je. Po večerji se je pa neopažen izmuznil in skočil k Šmonovim. Moral je povedati, da pelje očeta v Radovljico in da ne more po drva.

Marjanica ga je spremila na prag. Tam jo je Neje potegnil za rokav, da je stopila za njim. Nagnil se je do ušes in ji pošepetal: »Veš, zakaj greva z očetom v mesto? Izročijo mi!« Čutil je, da je Marjanica vsa

vztrepetala; on pa jo je trdo stisnil za roko, se nagnil k njej in jo poljubil — prvič v življenju. Nato je zbežal domov in v hlev, si žvižgal in pel, da sta še konja začela hrzati in kopati s kopiti.

★

Oče in sin sta se vračala šele na noč domov. Oba sta bila kar ž.dane volje. Neje je potoma sklenil, da bo kar tak, praznje oblečen, šinil za hip k Marjanici in bo vsem povedal: Sedaj sem pa gospodar.

Ko sta privozila do vasi, sta opazila, da krog Šmonovih hodijo ljudje z lučmi.

»Kako živinče jim je napadlo,« je sodil oče. Neje ni odgovoril. Stisnilo ga je za srce, da je švrknul po kobili in pognal v dir. Prvi jih je srečal grobar.

»Hoj — stojta! Nesreča, da vsa vas joka! — Marjanica se je ubila. Šmonova.«

Neje je postal trd od groze. Vrgel je vajeti očetu, planil s sank in drvil k Šmonovim. Niso ga pustili v hišo. Žene so mrtvo preoblačile in umivale. Neje je bil blede kot zid, tresel se je, da se je moral prijeti za bangarje, sicer bi bil omahnil. Matevž je prišel ob palici iz čumnate, objel Nejea in zajokal:

»Da si bil ti zraven, nikoli bi ne bilo tega.«

In vozarji, ki so mrtvo pripeljali, so povedali:

»Na klancu vrh Kneže je prepozno skusila podtakniti zaverilnike. Sani so kobilo že premagale in jo pahnilo. Marjanica je planila na hlode — in kar pokadilo se je za vozom. ‚Bog in sveti križ božji‘ smo vsi hkrati vzdihnilo, tako smo se ustrašili. Pustili smo konje in tekli za njo. Na, pri tisti skali, saj veš, sani razbite, kobila vznak v grmovju, Marjanica v snegu vsa v krvi. Ob skalo jo je vrglo in se je ubila.«

Neje je iskal sape, hlipal je in zbežal, zbežal domov in doma začel jokati, da ga ni bilo moč utolažiti. Z glavo je bil ob steno in govoril in govoril: jaz sem jo ubil, jaz, jaz — ko je šla brez mene... Oče in mati sta ga vso noč stražila v strahu, da se mu zmede in si še sam kaj naredi. Vse besede tolažbe so bile zastonj. Ves čas, ko je ležala na mrtvaškem odru, se ni dotaknil ne jedi ne pijače. Buljil je predse, molčal, pa spet začel prejokovati ves obupan ure in ure. In ko so jo odnesli in jo pokopali, je spoznal, da mu je grob zasul vse: grunt in veselje in življenje, vse. Umolknil je, se pogreznil sam vase, delal kot stroj in bil najrajši v hlevu pri ovcah, ki jim je edinim razkladal, kako je nesrečen, odkar je ni več.

IV

Pomlad je prišla. Srenjski župan je velel v srenjo, da si izberejo ovčarja. Neje, gospodar, je seveda tudi prišel. Ko so reševali in reševali, koga bi udinjali, se je ponudil Neje.

Vsi so ostrmeli. Župan sam je vprašal: »Ali se ti meša? Gospodar si.« Neje pa ni odlegel. Možje srenjani so se spogledovali, dokler ni župan odločil: »Teden dni je pogodba odprta. Za obe plati. Danes teden pa je spet srenja. Pojdimo!«

Ves teden in po vsej fari se je govorilo samo o Nejcu. Oče ga je pregovarjal, mati je prejekovala cele dni — Neje je gonil svojo: »Nočem grunta. Lenčkin naj bo, meni pa kót.«

Nazadnje je oče odnehal in skušal potolažiti mater, češ naj gre za eno leto, da preboli. Bomo že kako.

Neje je bil pri drugem srenjskem zboru sprejet in najet za ovčarja na Belščici. Očetovo upanje ni obrodilo. Mož je legel v grob, Neje je bil ovčar, grun-tarica pa sestra Lenčka.

Šele lani sem se domislil, da zapišem to povest o ovčarju — »Prekvati ovci«. Nekega večera sem se zamudil v naših gorah. Trda tema je bila, ko sem jo kresal proti domu. Ves zamišljen sem hodil prav zlagoma. Kar se mi vrhu poraslega hribca posveti izza grma ogenj. Ustrašil sem se in obstal. »Kdo je?« sem zaklical. — Vse tiho. — Ogenj je previdno plapolal, čisto tiho, z višnjevim žarom. Groza me je hotela popasti. Tipal sem po nožu in se oprezno bližal. »Kdo je?« viknem že dosti blizu. Tiho, vse tiho. Le rahel veter je potegnil, ogenj je zanihal in spet še bolj živo zagorel. Dobro dolgo sem stal in prisluškal, dokler si nisem zbral vsega poguma in šel oprezno naravnost proti ognju.

Štor, trhel štor se je svetil tako čudovito, da kaj takega nisem še videl. Odkrhnil sem mu dobršen kos in gorel mi je v roki in svetil kot luč, da sem videl stezo pred seboj. Ko se ozrem, pa je žar osvetlil nagnjeno znamenje, na katerem je bila od dežja in sonca zelo izprana slika: Razklano drevo, strela iz neba, pod njo nekdo sredi ovac.

»Neje!« sem skoraj vzkliknil, posvetil s trhlo lučjo do podobe, snel klobuk in molil.

Nato sem sedel pod revno znamenje. Spomnil sem se vsega. Tu je Nejca ubila strela sredi ovca. Pet jih je ležalo na njem, on pa je imel dvignjeno roko in palec na čelu — za križ pripravljenega.

Zvezde so trepetale, potok v strugi je pel, Nejcu ovčarju pa je planina žgala večno luč.

SVETI VEČER NA KMETIH

IVAN ČAMPA

Čez dan se vas je ogrnila v svež sijaj in zdaj na njem svetloba oken se zreali. V skrivnosten molk sta se zavila vrt in gaj in v hlevu pritajeno sopejo živali.

Otroci so se tiho zgnêtli v kot za peč, na beli mizi Bog počiva sredi kruha, nocoj še stara mati ni šla z mrakom leč in v kuhinji se kaša — jed božična — kuha.

V ta mir nenadno se razlil bo spev zvonov. Tedaj bo oče tiho segel po kropilo, po môlek mati — in deset glasov molitvi njeni se bo vneto pridružilo.

In pôtlej kaša in pogovor pritajen in jaslice in svečke, petje pesmi svetih; nihčè ne bo zaspan in nagajiv noben: takó pokojen sveti je večer na kmetih.

SVETONOČNI PSALM

JOŽE CVELBAR

Kako je lepa pesem ta,
ne poje je ptička z javora,
prek svetlega neba:
pojó jo božji angelčki.

Na nebu zvezde svetle goré,
kot da angelčki doli zró,
angelčki zlatokodrčki
dol na zemljó
v božično noč.

In kot da v ustih piščalke držé
in kot da pesem rajsko pojó,
kako je Bog ljubil nehvaležno zemljó —
angelčki-zlatokodrčki v belih srajčicah
pojó božičnico.

Nad Betlehemom pa zvezda stoji,
svetla zvezda repata,
pred Betlehemom pa lučka gori,
lučka rdeče-zlata;
in trije modri, trije kralji,
ki Krista so pri Herodu iskali
sredi jasnih palač,
prinesli so svoje dari v hlev,
saj v hlevu je rojen sin Kraljév!

Nad Betlehemom zvezda stoji,
pred Betlehemom pa lučka gori —
na mizi pod belim prtom

podprtnik iz moke pšenične,
na mizi majolka vinca stoji:
»Zdaj pridi, Gospod,
in blagoslovi nas
in blagoslovi naš kruh,
Gospod!«

Na mizi stoji čebulna lupina,
v lupini pa sveta sol,
za mizo pa starec siv sedi:
»Gospod,
podpiral si me, ko bil sem ják
in močan ko bukev na gori,
Gospod,
podpiraj me in drži mojo glavo kvišku,
moja glava mi klone na prsi,
Gospod,
podpiraj me še sedaj,
ko sem slaboten kot loček v reki
in lahko vsak trenutek omahnem v grob,
podpiraj me, Gospod,
če ne, mi ni obstati!«

Zazvonilo je polnoči —
sol se ni raztopila
in nova moč je v žile starcu stopila.
O podpiraj še mene,
Gospod!

(Iz Cvelbarjeve zapuščine, 11. dec. 1911.)

S T A R O L E T N A

LEOPOLD STANEK

Po starem običaju
ljudje nocoj topé
na ognju kepe svinca
in v vodi jih hladé.

Pred nama sveča sveti
in vino se zlati.
Solzé vanj potopiva,
pozabiva skrbi!

V oblikah novih najde
si vsak usodo dni
in kar si v novem letu
srce najbolj želi.

Iz svinca letos same
se krogle naredé...
Saj svetu ni rešitve!
Naj vino v žile gré!

Kaj bova, bratec, midva
razbrala iz oblik?
Naj li vznemirja naju
le lastne bóli krik?

Ej, včasih so metali
nam svinca še v srce,
da v njem se je ohladil,
z njim sanje in željé...

Zdaj je pred nama sveča
in vino se zlati.
Solzé vanj potopiva,
pozabiva skrbi!

T R I J E K R A L J I

FRANCE KUNSTELJ

Na verne duše so se domenili in šli po prešce. Takrat je leglo mednje nekaj neznano lepega in toplega, bilo je vse kaj več kot navadno prijateljstvo. Dan je bil krmežljav, žalosten. Mokrene megle so se razlezele prek senožeti in lazov, oko ni razločilo hriba od ravní. Mimi, Janči in Peter so vedrih obrazov in veselih src romali po blatnih cestah iz vasi v vas in nalagali svoje malhe s sladkimi jabolki, hruškami, krhlji ter parjenčki — rumenimi prešcami. Ko jih je pozno pod večer zaneslo domov, so sklenili: pozimi pa v tri kralje! Lepo misel so si skrili globoko v srce, da se ne bi morda kdo skrivoma priplazil in jo ukradel.

Za praznike je zamedlo. Tako na debelo ga je nakidalo, da je segal do oken in so se gospodarji že bali za drevje, ki so ga hodili vsak čas otresat, in za strehe, kajti sneg je bil južen; otročad se je pa gnetla okoli oken in se z glasnim vriščem radovala visoke bele odeje. Samo Mimi se je tiho kremžila, Janči se je nekam mlačno oziral v živo nebo, Peter pa je bil resen in je sam sebi dopovedoval: kar vse dni ga pa tudi ne bo tako nasipalo, da bi nam kralje zamedlo. Pa se je na srečo res že za šentjanževo ustavilo, preorali so skoz vas, da je bilo moči iti v cerkev, otroci so se spustili v klance na sani.

Vezi v mladi trojici niso niti za spoznanje popustile. Drug na drugega so mislili podnevi in ponoči, v snegu in soncu. Še tisto popoldne, ko je Peter gnal krave na vodo, je mignil skozi kozolec Jančiju, ki je prekidaval stezo ob domačem vrtu, naj vendar ne pozabi na oni jesenski dan, kaj so se dogovorili; do Mimi naj skoči, ona naj misli na obleke in še na kaj, sam pa bo preskrbel palice, krone in zvezdo repatico. »Za dva imam že jaz obleko,« je Janči pogledal po postenju proti vratom in huknil v pesti, kajti zjasnilo se je in pritisnil je strupen mraz. »Za póрте bom pa še v skrinji prebrskal, naša Francka ima polno zlatih trakov, ko je preoblačila Marijo za advent,« je stisnil glas in se prestopil za korak bliže. Peter je zadovoljno zabrundal, nekaj fantovskega ponosa mu je rado ušlo v glas in kretnjo. Pa saj je tudi v resnici več veljal kot drugi, kajti gospodar, pri katerem je služil, mu je ob mescu stisnil plačo. Peter je obul škornje, se pokrnil s klobukom, ko so drugi nosili še kape, za klobukom se mu je svetilo pisano šojino perje; žvižgati je znal kot fant, na paši ni kadil srobot, potegnil je že cigareto, ki jo je iztaknil Bog ve kje.

Tisti teden je potekel v znamenju vseh mogočih in nemogočih skrbi. Najbolj so si zabičevali, da svojega

Ivan Vavpotič: Portret hčerke.

načrta ne bodo raztrobežljali po vasi. Ena težava jih je najbolj pretresla in malo je manjkalo, pa bi se skesali. Pri Petrinovih — na Miminem domu — so imeli prazno kúhinjico, kjer so se shajali in imeli spravljene vse priprave za koledovanje.

»Povšetovi se bodo tudi napravili!« je priteknel Janči skozi sadovnjak ves zaskrbljen.

»V kralje? Kdo te je navlekel?« Petru se je zmračilo čelo, klobuk je potisnil za spoznanje niže. Konkurenca? In mi? Kdo pa ima prvi pravico, ali ne tisti, ki je prej začel? — O, kar naj gredo, nekaj moramo ukreniti. Dobro, že vem: mi gremo ven. »Kam ven?« sta se Janči in Mimi hkrati zavzela in nevedé spustila iz rok zvezdo, ki jo je Peter pozlatil in njen rep tako močno pritrdil za palico, da se še za las ni ganila. »Tak ven, recimo na podlipsko pot, morda v horjulsko stran, tam smo dosti prešce nabrali, tam so dobri ljudje.« — »Pa je naš Jaka pripovedoval, da tja skozi ni preorano!« je pridejal Janči. Navsezadnje so si vendar oddahnili, ko so se zmenili za borovniško stran. Mimi je izbuljila drobne oči, plaha skrb ji je zamrežila obraz: tam še ni hodila, Bog vé, kako daleč bodo šli?

In doma — ali jo bodo pustili? Tudi Janči je pomencal z nogami: tako daleč še nikoli ni hodil... Nazadnje ju je Peter le ojunail: »Na to pa nič ne pomislita, kaj bo padlo v púšico!« Vsem trem so se zjasnile oči, nekaj velikega so zrl pred sabo. Tisti trenutek je še enkrat na mah vse oživel, bele obleke, ki so si jih napravili iz obnošenih sraje, dolgi lasje iz preje, ki so padali po faškah ob kotlu, leskove palice, zlata zvezda, skovane krone, ležeče na deski ob slepem oknu, tam zraven v zavitku barvice in saje za Boltežarja, prikladna pločevinasta púšica, vsa mogoča zlatnina in srebrnina, ki je potrebna trem modrim z Jutrovega. Pred mlade duše se je zgrnil nov svet, vsaka ga je gledala s svojimi očmi. Jutri bodo stopili na pot. Na dolgo dolgo pot...

Mrak je zalil vas. V hišah so zagorele luči. Zimska noč je bila zgodnja. Trije kralji so še zmeraj ždeli v kúhinjici in bili zaverovani v svoje kraljestvo. V tretje so že poskušali s pesmijo, ki jo je Peter prinesel s hribov; na vsak način je hotel, da bi se je navadili. Mimi je takoj razumela, le Peter ji je moral dopovedovati, da mora poprijeti z »debelejšim« glasom, saj sveti Trije kralji niso bili ženske. Mimi bo igrala črnega, joj, to bodo gledali Boltežarja!

Še enkrat so pregledali, če imajo vse pripravljeno. Potlej je Peter trdo zahteval, da odidejo že zjutraj navsezgodaj. Previdno so zaklenili kúhinjico, ki je skrivala zaklad, in se porazgubili vsak na svoj dom. Noč je bila jasna. Na visokem nebu je brlelo tisoč lučic.

Mimi je legla poleg Francke in sanjala o črnem kralju. Pot se je belila v daljo, vas je vstala izza holma, okna so se odpirala, številni obrazi so strmeli v svete romarje: Od kod pa ste? »Iz Kačje vasi — ne, Janči, z Jutrovega smo.« Kam pa greste? »V Borovnico — ne, Peter, v Betlehem h Kralju novorojenemu, videli smo namreč njegovo zvezdo...« Janči je sanjal o dolgi poti, ki je bila vsa zasnežena in ga je utrujala. Peter je sanjal o púšici, ki se je od hiše do hiše polnila, da jo je komaj nosil.

V temačno jutro je zazvonilo. Od fare je vabilo k zgodnji maši. Mimi je z domačimi vstala in se napravila. Nihče ni slutil, kam ji silijo misli. Še nikoli ni kaj takega poskusila, da bi domače ukanila. Neznana sila jo je, še vso pijano od sladkih sanj, pahnila na prag. Temna senca je švignila mimo. »Mimi, hitro!« jo je Janči prepoznal. Še tisti hip so se znašli s Petrom v kúhinjici, kjer ju je nestrpnó čakal. Temno je bilo vse naokoli, luči si niso upali nažgati. »Moj Bog, kakor tatovi,« je siknil Janči z narejeno šalo in zašklepetal z zobmi, kajti oster mraz je pritiskal od vseh kotov. »Kaj tatovi, sveti trije kralji, modri z Jutrovega; tak hitro poberi svoje, vidiš, tam na deski je še tvoja krona, da mi česa ne pozabiš!« je zabičeval Peter in se

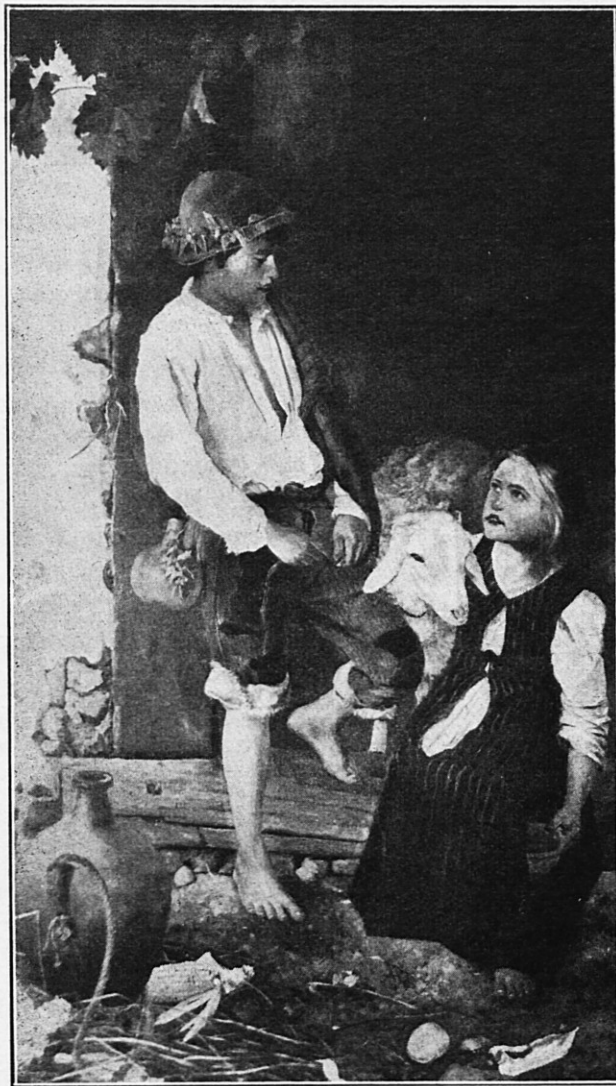
delal najmanj zaspanega. Mimi so omamljale še opojne sanje, kljub temu pa ji je drobni obrazek zasenčila rahla skrb in bojazen; pa na to ni bilo zdaj moči misliti. Pograbili so svoje stvari in se splazili mimo vrta v mračno jutro. Vas je bila spokojna. Ljudje so odšli k maši. Pot je zavila ob mrkem Javorču, ki je še dremal. Izza krimskih vrhov je silil dan.

Šele ko so pustili za sabo tretjo vas, so se jim razvezali jeziki. Vsi trije hkrati so segli po sapo in začutili, da so tla varna. Ob cesti je sameval kozolec. Stopili so pónenj in se preoblekli v kralje. Mimi si je živo pobarvala ustnice, si s sajami namazala obraz, da se je ostro ločil od sivih prejastih las, katerih se je lepo prijela zlata krona, še bolj pa od bele obleke. »Lepega Boltežarja imava,« se je Peter-Gašper s ponosom obrnil na Jančija, ki si je na vse mogoče načine izpodrecaval predolgo srajco. »Še kolednico bi poskusili,« se je spomnila Mimi in z narejenim nizkim glasom ji je prihajalo iz duše kakor v cerkvi: Mi smo sveti trije, trije kralj'... Gašper si je od spredaj in zadaj ogledal sopotnika, si zapel široki, s srebrno zlatim trakom obrobljeni plašč, potlej pa vzdignil zlato repatico in kakor kak možak začel: Trije modri so šli na pot — »eden je črn, pa je mlad, ves je v portah, ves je zlat...« Na pragu so si otrsli s čevljev sneg in stopili v hišo. V kuhinji pred pečjo je stala drobna ženska. Zapeli so:

»...ena zvezda gori gre
proti Betlehem',
pastirci, kam tečete?
Jaz tudi z vami grem,
saj vendar rečete,
da v mesto Betlehem.«

Iz temačne kleti je stopila druga ženska z loncem kislega zelja v rokàh. Bila je videti gospodinja. Ko so v drugo povzeli zadnjo kitico, je roka segla v omaro. Kraljem so se zaiskrile oči. V púšico je zdrknil kovaneec. Boltežar je pogledal ženo: »Bog lonaj, mama, pa zdravi ostanite!« Gašper ga je sunil, naj bo tiho, kralji da samo pojejo, saj ne berejo prešč. Obrnili so se in šli v drugo hišo. Vas je zaživela. Sveti trije kralji so prišli. Okna so bila živa radovednih obrazov, otročad je spraševala starejše, od kod neki so kralji, drugi so sami ugibali, tretjim tega ni bilo mar, ampak so želeli še kako drugo božično, ko jim je bila kolednica tako pogódu. Mimi je pozabila na Boltežarja, zažarelo ji je v očeh, povzela je s tenkim glasom in ga ob koncu še zvišala, da ga Peter ni mogel ujeti:

»...se joka na glas,
ker v hlevčku je mraz,
prišel je na svet,
že mora trpet.«

Anton Gvajc: Pastir in pastirica.

In ko so pri neki stari ženici radovedneži napolnili vso hišo, je nekdo začel ploskati, da so morali zapeti še tisto:

»Cesarja rimskega, mogočnega na sveti,
Izrael, poslušaj ga, kaj hoče on imeti...«

Mračilo se je.

»Končajmo za danes, daleč je še do doma,« je zaskrbelo Petra. Spomnili so se, da so že od zore na nogah in da še južinali niso nikjer. Denarja pa že toliko, da ga je moral Peter iz púšice v žep iztresti. »Ali bi ne kupili kruha?« Jančija je vznemirilo: »Pa tukajle ne, kaj si bodo mislili.« »Pojdimo pa naravnost domov, da nas noč ne zajame,« je predlagal Peter in si odvezal krono, ki ga je na temenu tiščala.

»Lačna sem, vendar bi se kje ustavili,« se je Mimi kujala in požrla slino, ko se je domislila dóma, kjer se ji smeje sladek turščični kruh. »Še v tistole hišo stopimo, potlej pa kaj jejmo.« Presekali so ovinek. Ozka

gaz je držala na grič. Na dvorišču je zalajal pes, iz hleva je stopil hlapec in ga zapodil nazaj v uto; pes se je prihuljeno skrtil, a renčal še kar naprej, da je priklical gospodarja na prag. Koledniki so postali ob ograji in zapeli.

»Bliže naj pridejo!« je sunila žena moža, ki se je zagledal v popotnike in poslušal. Prag je oživel, otroci so silili iz veže, še dekla se je stegovala čez glavo gospodinji.

»Ata, kaj pa so to?« je najmlajši potegnil očeta za hlačnico in si dal prst pred usta, kot da ga je postalo sram in obenem strah teh prikazni.

»Sveti Trije kralji, kaj ne veš, kdo so bili to? Jožek pa ti povej, ki si se v šoli pri gospodu učil,« je silil gospodar starejšega, da mu je razložil.

»Kaj je tisti črni od ciganov ušel?« ni šlo malemu v bučko. Ko so stopili koledniki v hišo, so morali še enkrat zapeti kolednico. Mimi so zažarele drobne oči, zapela je, kar je mogla. Še hlapec je stopil na podstenje in zrl skozi nizko okno, da se ga je Mimi skoraj ustrašila, ko ga je zagledala. Otroci so se spravili krog gorke peči, drugi na peč; od široke mize je zadišalo po ajdovem kruhu.

»Bi nam dali še malo kruha za na pot, daleč imamo še do doma,« je postal Peter domač, da sta se mu Janči in Mimi čudila. Gospodinja ni pomišljala, segla je po nož in odrezala. »Če boste še eno zapeli!« Mimi je obšlo sladko čustvo: »Bom pa jaz sama eno.«

»Se mi je zdelo, da je punca,« je šlo gospodinji na smeh; vsi so se spogledali. Mimi ni vedela, kdaj je odložila Boltežarja. Zamajala je z glavico in z naraščajočim glasom poprijela: »Eno je Dete rojeno, o j rojeno...«

Poslovili so se kot od starih znancev. Nikjer niso bili tako zadovoljni kot v tej hiši.

Na koncu vasi so stali trije fantini. Koledniki so ustavili živahen razgovor. Mimi je imela še polna usta: komaj je revica čakala, da bi si utešila lakoto.

»Lej jih no! Kako so se le našemili, kdo bi si mislil,« se je fant razkoračil in iz navade pljunil v sneg. »Tako le bi marsikdo služil, he, jaz tudi... koliko ste nabrali?«

Koledniki niso črhnil besedice. Še pogledati si niso upali fantinov, ki so se prešerno režali.

»Modri so, modri kot vsi vrhniški pamži.«

»Veš, da jim je Kančarica dala celega kovanca — tistega za dvajset!« je srednji gledal za njimi, ko so šli kakor obsojenci mimo. Zapeklo jih je v dno duše, da bi se najrajši zjokali.

»Tine, pospremi jih do Bistre, družčino boš imel.« Mimi se je ozrla in zazdela se ji je, da je stal med njimi prav tisti hlapec, ki ga je malo poprej videla gori na gričku, ko je poslušal pod oknom. Seveda je, saj ima zelenkasto kapo in žametast suknjič. Pa da bi šel z njimi? Dajmo no stopiti, Peter, Janči, stopimo!

»Kako si pomagajo, lejte no,« so še slišali, Mimi je začelo močneje bity v prsih, zdelo se ji je, da gre tisti v žametastem suknjiču za njimi, nazaj pa si ni upala pogledati.

V daljo se je širila zasnežena krajina. Pod Krimom je bedela božja žlahta: Mati božja na žalostni gori, Sveti Jožef in za njim Sveta Ana. Visoko nad njihovimi temeni je nekdo prižigal zlate zvezde. Nebo je bilo jasno.

»Kaj nisem pravil, da ne bo slaba!« je v Petru rastel ponos, ko je čutil, da ni nikogar za njimi. »Bolje kot pri preščah,« je v mislih računal, koliko se je v púšici nabralo. »Razpravimo se pa preštejmo,« je silil Janči. »Čak, da dobimo tisti kozolec. Stopita hitreje,« je Peter prigovarjal, kajti noč je lezla iz gozda.

»Mimi, drži púšico, da si snamem lasuljo,« je hitel Janči. »Kaj bomo pa z denarjem?« Peter je ustavil korak: »Zajce si bom napravil, če mi bodo le pustili.« »Jaz pa kanarčka, Francelj s Stop mi ga je že obljubil, kletko imam. Potlej pa še limanice za kaline.« Tudi v Mimi je zorel sklep: »Da bi bilo zadosti za tisto véliko punčko v Jernejčičevi izložbi!...« Samo mrak je poslušal vesele misli mladih kraljev. Še nikoli niso bili tako srečni.

»Hop, počakajte malo, kam pa tako hitro?«

Neznana postava je skočila izza ovinka.

»Tak počakajte.«

Peter je prebledel.

»Tecimo,« se je pognal v dir, kar mu je dalo. Janči in Mimi se v zmedenosti nista znašla. Šele ko je bil Peter že daleč, sta jo ubrisala za njim.

»Mama!...« Mimi je zavpila, da je odjeknilo v temačno samoto.

Neznanec jo je držal za krilo. Mimi se je tresla, kričala in se gnala naprej. Jančija je komaj še dohajala.

»Tiho bodi, nič hudega ne bo, samo povej, koliko ste nabrali.« Težka roka jo je ustavila.

»Mama! Mama-a-a!...«

»Tiho, sicer — no, povej. Kaži,« je roka segla po pušici. Mimi je siloma pridržavala glas, meglilo se ji je pred očmi, samo to je videla, da je imel neznanec zeleno kapo in žametast suknjič.

»Mama-a-a!«

Drobno telesce je hitelo po sneženi poti v gluho noč.

»Zakaj pa nisi tekla?« sta jo Peter in Janči čakala za ovinkom.

»Ko me je pa tako...«

»Te je kaj nabil?« je oba zaskrbelo.

»Ne, púšico mi je vzel. Eden tistih je bil, ki so nas zmerjali.«

Najrajši bi vsi trije hkrati zajokali, da bi se slišalo do svetih nebes. Denarja skoraj nič, sveti trije kralji so ob zaklade!

Molčé so zavili pod kozolec in se razpravili. Mimi si je v snegu izmila črni obraz. Ko so spet stopili na cesto, niso spregovorili besede. Drug drugemu so brali žalostne misli, ki so jim polnile srce.

»Danes še pri maši nismo bili,« se je prvi oglašil Janči, ko je zagledal domačo vas. Mimi se je bridko razjokala. Peter je molčal in trdo stopal naprej. Sveto doživetje je splavalo mimo in utonilo v ugasli dan.

»Okoli sedemdeset mi je še ostalo,« je Peter pri-tajeno spregovoril. »Spravi, se bova že še zmenila,« se je Janči silil, da bi umiril strah svojega glasu. Mimi ju ni slišala, kaj sta govorila. Sredi vasi so se brez slovesa razšli.

Peter je zavil v hlev. Sivka, ki je obetala telička, je trudno dvignila glavo. Fant se ni zmenil zanjo, od-grnil si je posteljo, se odel čez glavo, obrnil v steno in zaspal.

Janči in Mimi sta tisti večer jokala. Pa ne toliko zaradi tega, ker je palica zapela svojo pesem, ne, bolelo ju je v srcu in duši, da dolgo dolgo nista mogla zaspati. Mimi je tisto noč trikrat klicala mamo, neznanec z zelenkasto kapo in zametastim suknjičem jo je še v sanj-hah podil po bistriški cesti. Drugi dan so jo s težavo pripravili, da je povedala, kod in kako so hodili trije kralji. Tiste punčke iz Jernejčičeve izložbe pa še do danes ni kupila. Saj morda niti ne ve za tistih sedem-deset, ki sta jih Peter in Janči zapravila.

N A J D R A Ž J A

VINKO BELIČIČ

Na vrata lahno trkam — čuj me, mama:
to uro iz tujine se povrnil je moj duh.
Ne vidiš me, ne moreš reči, da sem suh
in bled in dolg in da lepo je nama.

Čez naše drage letam, čez ozimine
in čez omejke, kjer se v zlatih kapljah dren iskri.
Od vseh strani pozdravljajo neutrudnih rok sledi:
že jutri zadoné pomladne himne.

Čez trtja grem, pri breskvah povasujem,
nadiham cvetja se, poljubim nežno rdeči kras,
pokukam k zidanicam, še v domačo tiho vas,
da bo vsaj malo laže mi na tujem.

Na vrata trkam — nič ne slišiš, mama.
Neugnani veter joka mimo okenc, trhlih sten
in ura bije pet — že si ovila roke krog kolen
in zame moliš jutrnjico sama.

JEZUŠČEK NA LJUBLJANICI

JOŽA LIKOVIČ

Tisoč snežink, tisoč težkih skrbi! Mraz in črna zloba neusmiljeno pritiskata, da zmrzuje kraško brinje, poka čelo in se krči srce. Sveta Družina že od jutra prezeba na begu pred trinogi oholega kralja Heroda. Gozdovi so temni, poti brezkončne in nezanesljive, po selih krivogledu oprezujejo ogleduhi, kje bi naleteli na sledove betlehemskih beguncev. Pretresljivi krik nedolžnih otročičev, ki so jih pomorili vojščaki ljubosumnega kralja, udarja še vedno na ušesa svetemu Jožefu. Preplašena Marija rahlo in ljubeče stiska nebeško Dete v svoje naročje, v obupu skoraj ne ve, kam bi ga skrila. Že se je stemnilo, nenasitni mrakovi so željno použili redke pramenčke večerne zore; prvi dan je minil daleč od lju-bega Betlehema.

Sveta Družina je obstala ob kraški dragi. Tanek veter zavija skozi molčeče borovce, snežene plasti se melinijo, glušeča tišina straši vsepovsod. Božji rednik se skrbno ozira, kje bi našel varno zavetje; truden predevlje culo z ramena na rame in tolaži Marijo. Ko se ogleduje po nerodovitnih javorniških brežuljkih, zapazi pripravno jamo, ki je sočutno nudila skromno streho. Tja se zatečejo. Notranjost jame je bila suha, ozračje toplo, pastirski ogenj je še tlel v kotu. Sveti Jožef je razgrnil culo in pripravil borno ležišče. V toplem zatišju je božje Dete kmalu zaspalo; tudi Marija in skrbni rednik sta občemela. Samo globoko v kraškem hudovirju je čevrljala ponikla voda in šepetala brezimno uspavanko. Zunaj pa so neslišno padale snežinke ter zvesto zabrisavale sled in stopinje bežočih.

Brezčutna svetloba zimskega jutra je prebudila svetega Jožefa in Marijo, ki sta se po sladkem in dolgem snu veselo spogledala. Tudi Jezušček se je brezskrbno zganil v toplem naročju prečiste Matere in odprl drobne oči, ki so bile bistrejše kakor pravkar ugasle zvezde ognjenice, verne spremljevalke božičnih skrivnosti. Njegov obraz je bil lep, saj je bil sonce vseh sonc. Ko je sveti Jožef zložil culo, se je hvaležno ozrl po jami. Zasmilila se mu je zapuščena stvar; obrnil se je k Mariji in ji ljubeče dejal:

»Ko bi se izpremenilo to podzemlje v kraljevsko dvorano! Tako srečno in dobro smo se odpočili v jami, kakor bi prenočevali v domači čumnati.«

In glej! Tedaj je dvignil Jezušček svojo detinsko glavo in šel z milimi očmi po pustih, praznih stenah jame; zbog njegovega stvariteljskega, blagodejnega pogleda je temačni podzemeljski prostor čudovito oživel, mrtvo stvarstvo je prerojeno začutilo bližino svojega Stvarnika. Tisočero neznatnih drobcev se je raziskrilo na puščobnem jamskem stropu, iz negibne kamnitne

Jože Cvelbar: Pogled na Lienz iz bolnice. (Perorisba.)

snovi so zrastle tanke, srebrne iglice, kristalne zvezde in bajno razcvetene cvetke. Snežen puh je pokril razpoke in odurne gube; bele sohe, podobne sramežljivim devicam, so začele rasti iz nevrudnih tal, dragoceni kapniki, posuti z biseri, so se znašli po kotih. Obličje podzemlja je dobilo veličasten sijaj, ki je objel tudi druge kraške jame, sestre in molčeče služabnice našega Stvarnika. Sveti Jožef se je hvaležno sklonil k božjemu Detetu, ki je dobrotljivo ohranilo vsem kraškim jamam lepoto in znamenitosti do današnjih dni.

Sveta Družina se je odpravila vdano dalje; v zimski tišini so pregnanci občutili dvojno gorjé, pomanjkanje in tujino! Sneg je neprestano šuštel in zamel vsa razpotja; klanci so se vlekli v sivo neskončnost, bob v malhi pa se je redčil. Sveti Jožef je s culo na sključenem hrbtu skrušeno gnjecal naprej in naprej! Za njim je cuncljala Marija, sirotna in majhna od bridkosti in skrbi; neprestano je povijala Jezusa, da bi ga otela mraza in sovražne sile.

Zopet se je znočilo, popotniki so odreveneli sredi prazne goličave. Ponižen sneg je poživiljal enolično pokrajino, zdelo se je, da sloni milostno nebo na črni zemlji. Edin brinjev grmiček je prezebal ob razjedenem skalnem pragu. Sveti Jožef je bil v zadregi, kam bi se zatekel to noč z družino. Toda Marija je brž uganila:

»Kar k brinu se stisniva in razgrniva odeje ter plašče. Brinje nas gotovo ne bo odgnalo.«

Tedaj je sirotno brinje čudo rado razmaknilo šibke vejice in sprejelo ubožce v svoje raztrgano, neznatno zavetje. Marija je spoštljivo previla zmraženo Dete; v tugi se ji je trgalo presladko srce, vroče solze so ji kapale po licu na nerodni brin, ki ji je s krhkim igličevjem pomagal pokrivati nežnega drobljančka, da ga ne uniči strupeni mraz. Tako so bili zavarovani drugo

noč pred snedenim krivcem in Herodovimi sleduhi.

Napočil je tretji dan, zaželeni dan! Ko je otepaval sveti Jožef nadležni sneg z odej in je Marija ajala Jezusa, se je zjasnila nebeška stran. Brin je sveže zazelenel, vejice so bile čile in polne sokov, iglice pa nenavadno pomlajene. Kamor je za večera kanila Marijina solza, tam so pognale drobcene jagode, svetlomodne kakor Jezuščkove oči, zdravilne in dišeče kakor Marijini laščki. Tako je poveščalo betlehemske Dete mali grmiček, ker ga je spoznal in sprejel v varstvo; posihmal rodi brin zdravilne jagode in se blesti sredi zasneženih planjav kakor košček svetle, zelene trate.

Sveta Družina je morala bežati še dalje, kajti sveti Jožef še ni sprejel angelovega znamenja z nebes, da je umrl hudobni Herod; zopet so hodili od sonca do večera, dokler niso prispeli pod Raskovec na koncu Krasa. Nad polhograjskimi globočami so visele neprijazne, rdečkaste megle; mrakovi so se zbirali na Ljubljanskem vrhu in strašili smreke, pokrite z belimi kapucami. Zgodnji mesec je prešteval zvezdice in druge nebeške ljubljence. Sveti Jožef je že s trudom drpalil čez dol in breg; skrb in cula sta ga žulila; na bradi so se mu napravili težki, ledeni svaljki. Marijin plašč je bil pretkan z gostim ivjem, Jezuščku so omrla nedolžna lica. Ko so prišli iz pritlikavega gozda, se je pred njimi razprostrlo trdno ozidje s stražnimi linami in braniki. To je bil rimski trdnjavski zid, ki je v meniševskih gorah nad barjem branil barbarskim narodom prehod v rimsko cesarstvo. Buden stražar se je preleknil pri vratih, udaril s sulico oblastno ob tla in zabrcal:

»Kdo ste! Zakaj ubirate pod noč stranska pota in se izogibate glavni straži. Ali ste cesarjevi ali ne?«

Sveti Jožef se je branil, da so rimski podaniki. Stražar je leno zazdehal in zvedavo ošinil vse tri. Že jih je mislil zadržati in odvesti v trdnjavo k poveljniku kot sumljive tujce. Morda so celó begunci iz Betlehema, ki jih mora prestreči. Povelje je strogo, nagrada bogata! Toda če bi bili kraljevega rodu, kakor piše zapoved, bi bila njihova obleka z zlatom obrobljena, tako so pa zaviti v preprosto raševino in borne halje. Mariji se je zasmilil mali Jezus, prosila je stražarja za prenočišče; vsaj za dlan prostorčka naj bi jim odstopil, ker je božje Dete gladno in ubogo. Toda stražar je malomarno zamahnil z roko, rekoč:

»Pojdite dalje! Rimski orel ne dopušča, da bi neznanci prenočevali tod.«

Mariji se je storilo inako, potok solz je obliil njeno izmučeno obličje. Sveti Jožef je bil presenečen nad toliko oholostjo rimskega stražarja, komaj je zatajil pravični srd. Tedaj je izpregovorilo in potolažilo milostljivo Dete oba reditelja:

»Ne žalujta, ne skrbita zaradi neusmiljenih ljudi. Bog se naveliča velikih kraljestev, nikoli ponižanih in potrjih src. Rimsko zidovje se bo sramotno podrlo, vajin spomin pa bo večn.«

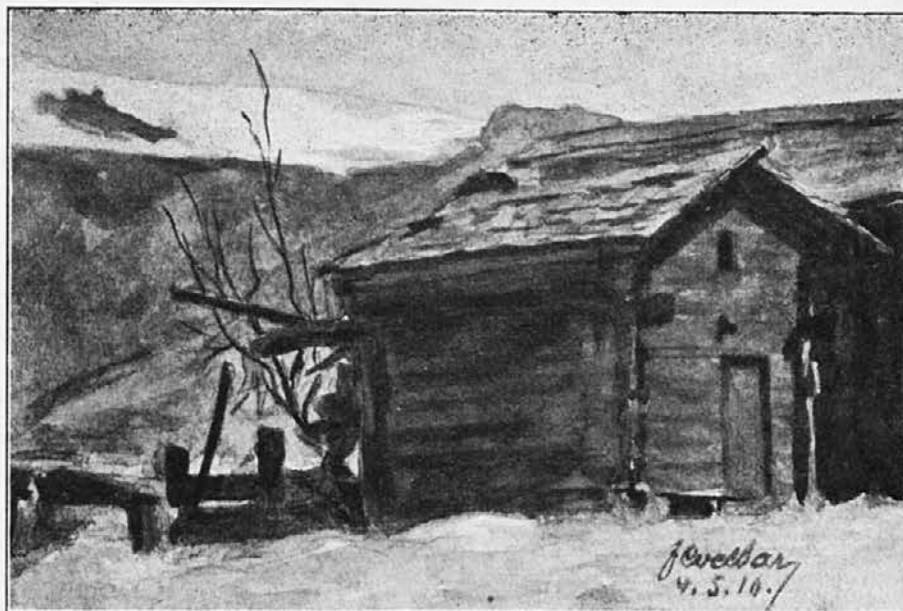
Tako se je zgodilo po volji in besedi božji! Danes se komaj poznajo pod Logatcem medli sledovi ajdovskega zidu z braniki, ki jih preraščata potrpežljivi mah in trava. Sijaj in veljava rimskega cesarstva sta prešla, Marijino kraljestvo, ki je vzniknilo v betlehemskem hlevu, pa je ostalo med nami. Slava Bogu!

Sveti Jožef in Marija sta se po zgaženi cesti spustila v dolino in dosegla rob barja. Ob zamrzlem vretju Ljubljaničice sta našla siromašno kočico brodnika. Led je strahotno pokal v rokavih in nedostopnih zakotkih; razsušen čoln, edino brodnikovo imetje, je bil potegnjen na suho. Božji rednik je potrkal na nizke duri ter pobernjal za grizljaj kruha in prenočišče. Usmiljeni brodnik je začudeno sklenil roke na prsih in pokazal v hišo, kjer je sedela pri obličniku in tečnem ajdovnjaku žena in kopica veselih, zdravih otrok:

»Toliko nas je revčkov, da še sonce ne more noter. Za vas troje pa se bo že našel kotiček. Uboga žena, le hitro na toplo, da se tvoj malček ne prehladi.«

Kakšno veselje je prevzelo brodnikovo družino ob pogledu na kodrolasega Jezuščka! Sveti Jožef je modro že skrbel za naslednji dan in prosil brodnika, da jih zjutraj malo odpelje s čolnom naprej. Toda debel led je vklepal porečje Ljubljaničice; brodnik je dobrovoljno menil, da je še daleč, ko bo pribučal čez Trebevnik jug in razbil ledene plohe. Ko bodo prikričali žerjavi, bo odjenjal led in se bo zopet začelo čolnarjenje za pičel zaslužek. Brodnikovi otroci so obdarovali Jezuščka s suhimi krhlji in orehi. Marija se je po dolgem času pogrela pri skodelici mleka. Večer je mineval brez skrbi, tudi spanec ni zamudil ugodne ure, v svetlih slutnjah so legli vsi počivat. Čista in tiha mesečina je prisijala skozi okence ter poslušno legla k nožicam božjega Deteta.

Ko so se brodnikovi rano prebudili, so presenečeni opazili, da je ležišče svete Družine že prazno. Namesto orehov in krhljev pa se je bleščal na slamnjači zagrabek suhega zlata. Veliki dan je obetal ubogemu brod-

Jože Cvelbar: Koča na Tirolskem. (Akvarel.)

niku in njegovi družini nepopisno srečo; vsi so stekli pred hišo, morda še prestrežejo čudodelne neznance ter se jim zahvalijo. Toda za njimi je ostala le sveža sled, ki je vodila preko zasnežene lehe do Ljubljaničice in še dalje. Brodnik si je pomencal ščemeče oči, saj ni mogel verjeti. Na Ljubljaničici ni bilo več ledu! Resnično! Jezus ni pozabil sinočnih prijateljev, osrečil jih je tisočkrat. Srebrni valčki so se poredno prekopicavali v reznem vetrcu, bele pare so se kadile nad vodo. Tolmunčki so bili pokriti z zlato peno, ki jo je igraje nstrgalo sonce. Z barja so se čuli zadovoljni klici brodnikov, ki so spuščali svoje čolne na plav. Še nikdar se ni zgodilo, da bi Ljubljaničica v trdi zimi odmrznila. In še to! Tudi v današnjih dneh se je ne more lotiti maščevalni led. Samo tanke, bele pare se svedrajo nad reko kakor tihe, neprestane zahvale božjemu Detecu za naklonjeno milost in dobroto, saj je s svojim prihodom na svet osrečilo ljudi in stvarstvo!

Nenavadni ljudski izrazi: bernjati = prosjačiti; brčati = mrmrati; cuncljati = drobiti; hoditi, kot bi drobil; draga = jarek v kraški dolini; drpaliti = težko hoditi; globoča = strmina; gnjecati = počasi hoditi; hudovirje = podzemski kraj, kjer voda pronica. (Op. ur.)

ŽITO, KI JE ZRASLO NA SRCU

FRANCÈ BEVK

Tronkarjevi so grabili za gričem, kako četrť ure od vasi. Pokošen je bil le del senožeti, kolikor trave sta bila vrgla prejšnji dan gospodar in Tonče, medtem ko sta bili mati in Mila poželi njivo pšenice pod hišo. Sonce je žgalo z jasnega neba, ptice so utihnile, le škržati so peli; seno je bilo že opoldne suho, da se je kar drobilo. Treba je bilo pohiteti, da bo še pred večerom pod streho, zakaj Bog ve, morda se pripravlja nevihta. Tudi snopi so še ležali na njivi, da se čimbolj osušijo; v večernem hladu jih znesejo v skedenj.

Pri delu so bili le trije. Peter Tronkar, gospodar, in njegova žena, ki so jo klicali za Rezo; pa Tonče, trinajstletni potegnjenec, prava suha južina, ki so ga bili na videz sami lasje in oči. Mila se je bila že zarana vrnila v mesto, kjer je služila.

Senožet je bila, kakor vse senožeti na tisti gorski planoti, zelo kamnitna, da je kosa ob vsakem zamahu zazvenčala, da so se ob vsakem potegljaju zataknila grablje. Reza si je bila iz metenic in rute naredila streho nad čelom, da bi je ne palilo sonce, vendar so ji od vročine žarela lica. Peter, prav tako koščen in suhljat, kakor je bila njegova zemlja kamnitna in pusta, je nakladal seno in ga nosil v kolibo, ki je stala pod skalnatim previsom. V mladosti je visoko nosil svojo sloko postavo, toda z leti se je sključil, kakor da počasi leze v zemljo.

Bil je že po naravi tih in mrk; tistega dne skoraj ni spregovoril besede. Žena ga je kdaj pa kdaj na skrivaj pogledovala izpod rute: kaj mu je?

Peter ni imel tisti dan za temno razpoloženje nič več vzroka kot druge dni; ako bi bil tudi verjel v slutnje, v skrivnostno vez duše z bodočimi dogodki, bi ne bil pomislil nanje. Bilo je dovolj stvari, ki so mu lahko mračile čelo. Ni mu bilo treba niti pomisliti na to, koliko muk in brezplodnih prizadevanj mu je nakladalo življenje, vsak trenutek mu je migotalo pred očmi. Včasih mu je bilo, da bi bil za zmeraj omahnil: naj gre svojo pot kakor hoče! Pa je vselej, tudi v urah največjega malodušja, našel bilko, katere se je oprijel in rešil poslednjo trohico poguma.

V svojem definstvu, tega se je z bridkostjo spominjal, je bil večkrat lačen kot pa se je dosita najedel. V letih, ko je hodil v svet za delom, se mu je najbolj smehljala sreča. Ves prešeren se je vračal domov, dajal očetu za tobak, kdaj pa kdaj pomagal iz zadrege tudi bratu, ki je bil prevzel dom in njegovo revščino.

Vojska je vse spremenila. Dom je stal porušen, kakor da ga je bilo udarilo sedem šib božjih. Noben požar, nobena toča bi ga ne mogla tako opustošiti. Brat se ni več vrnil; njegovo truplo je obležalo v Ga-

liciji nekje, nihče ni vedel za njegov grob. Žena mu je bila umrla v begunstvu. Vrnil se je edini sin, ki ga je že čez teden dni ubila ročna granata, s katero se je igral. Ostala sta le oče in on, Peter, ki se je bil vrnil od vojakov. Hiša do tal razdejana, zemlja razorana od izstrelkov. Petru se je bilo v prejšnjih letih kdaj stožilo po domači zemlji, a zdaj je bil pogled na domačijo tako brezupen, da bi se bil najrajši razjokal. Vdal se je le očetovim prošnjam in oklenil gospodarstva. Bil je že v letih, oženil se je, da je hiša imela gospodinjo. Žena mu je rodila hčer, Milo, a čez nekaj let še sina.

Koliko poti in neizmernega truda, da se je slednjič iz zasilne barake preselil v novo hišo! Imel je sicer streho nad glavo, a stene so bile še gole, da Bog previdi. Koliko znoja in krvavih srag, da je zemljo očistil žičnih ovir, železja, cementa in granat! Ob vsakem udarcu s krampom mu je zastalo srcé; neprestano, od jutra do večera je smrt čepela v zasedi.

In vendar, takrat še ni stradal, da bi se mu koža lupila s telesa. Ni hodil raztrgan in zavaljen, da bi ga bilo sram iti v cerkev. Bilo je, kakor da se je prav z očetovo smrtjo vse prelomilo. V hlevu mu je ostala ena sama krava; prašiček, ki so ga bili kupili spomladi, je poginil. Mila je bila z osemnajstimi leti močna in zdrava; četudi bi jo bili potrebovali doma, je šla služiti v mesto. Peter je bil čisto ogolil svoj gozdič; kupoval je drva, jih žagal in cepil v polenca in jih z izposojeno mulo vozil na trg. To je bil razen Miline plače, ki jo je vso dajala domov, edini dohodek. Vsi napori so bili zaman, ni se več mogel spraviti na noge. Žena je trepetajoča hodila v spodnji del vasi, kjer je stala Budinova trgovina, in jemala na upanje. Peter bi bil najrajši vse prodal in odšel za vetrom, kamor koli; zadrževala ga je le misel na sina. Hotel mu je ohraniti zemljo in hišo.

Ta skupek misli in predstav ga je neprestano mučil, bil je kot odpev slednjega početja. Breme, ki ga je nesel, je lahko vrgel s pleč, a duše si ni mogel olajšati.

Sonce se je bilo prav toliko nagnilo čez poldan, da je navpično sijalo v breg. Modrina se je bila prepregla z mrčem, a nikjer ni bilo videti oblačka, sopara je žehlala. V grmovju so škržati žagali svojo pesem. Izpod grabelj in nog so odskakovale kobilice. Obrazi so bili rdeči, opaljeni, pritiskala je žeja, ki je sušila grlo.

Tonče je trikrat tekel h kangli, ki je ležala v senci, da bi ji iztisnil še kapljico vode. Ni je bilo več. Dvakrat je vprašal očeta, ali naj gre ponjo, a ta je obkrat nejevoljno stresnil z glavo.

Slednjič je Reza kot brez moči omahnila na bližnjo skalo, rdečica ji je zginila z obraza, naslonila je glavo v dlani in se sključila.

»Očel« je zaklical Tonče.

Tronkar je pogledal sina, nato ženo, vrgel grablje od sebe in skočil k njej.

»Kaj ti je? Ali te je pičil modras?«

»Ne, o ne!« je rekla Reza skoraj tiho in si popravila ustnice. »Stemnilo se mi je. Saj bom kmalu dobra. Le malo bom posedela.«

»Vode!« je Peter zaklical dečku, ki je stal ob strani in zijal. »Hitro po vode! Teci! Ti pa pojdi v senco,« se je zopet obrnil k ženi. »Čakaj, pomagam ti.«

Objel jo je okoli pasu in jo odvedel pod bližnji grm. Žena se je bežno nasmehnila, nekaj rdečice ji je znova dahnilo v obraz. Tonče je bil medtem že odbosopetil po stezi in zginil za ovinkom. Petra je bila minila vsa mračnost, zaskrbljen je obstal pred ženo in si tiho očital.

»To je od vročine. Zakaj pa ne zineš zaradi vode?«

»Ko pa nam gre tako trda s časom. Še tako ne vem, ako homo zmogli do večera.«

»Saj je jutri še en dan.«

Sedel je, ni se mu več tako mudilo. Bil je kakor zdrاملjen iz obsedenosti do dela. Tudi on je začutil žejo, žgalo ga je v grlu in v prsih.

Ni preteklo četrt ure, ko se je Tonče znova prikazal na stezi. Tekel je kot nor, preskakoval skale, se prekopicnil in se zopet pobral. Dospel je upehan, rdeč v obraz, prsi so mu burno plale, ni mogel ne do sape ne do besede.

»Kaj pa tako noriš?« je rekel Peter, vzela posodo in jo dal ženi. »Dušo si izpihaj!«

»Oče... na naši njivi je Budin... naklada snope... na voz...«

Tonče je iz zasopljenosti v presledkih bruhal besede. Oče je prepadel zastrmel vanj, nato je planil kvišku, noge so se mu tresle v kolenih. Pogled mu je zablodil po rjavi, od sonca ožgani pokrajini, na jug, kjer se je nad temnim bregom dvigala svetogorska cerkev, na nebo, ki se je bleščalo od svetlobe. Bilo je, kakor da lovi stotero misli in predstav, ki so mu naglo druga za drugo spreletavale zavest. Slednjič je dvignil stisnjeno pest in z njo zamahnil po zraku.

»Ta hudič!« je zakričal. »Kruh mi je prišel jemat izpred ust.«

Spustil se je nizdol, z velikimi skoki je tekal čez senožet.

»Peter!« ga je klicala žena. »Da se ne prenagliš! Peter, za božjo voljo!«

Mož se ni ustavil, ni je poslušal. Tekel je, da mu je srce poskakovalo v prsih. Noge so mu hrupno udarjale na peščeno stezo, kakor da srdito tepta svoje misli in občutke...

Tri tedne bo od tega, odkar jim je Budin zaprl vrata. Ne dá več na upanje. To ni bilo zadosti. Plačajo naj mu, kar so mu dolžni, sicer bo tožil. Sredi poletja, ko niti stotinke ne iztisneš iz svojega znoja,

zahteva plačilo. Sam Bog ve, Petru je bilo kot zveri, ki so jo zalezli psi in ji ni več rešitve. Petdesetak, ki ga je poslala Mila, je izginil kot voda v pesku. V hiši ni niti praška moke, od sosedov si je izposojal po pol hlebea kruha. Naslednji dan je nameraval omlatiti nasad pšenice in ga odnesti v mlin. Pa pride, vrag, in ga hoče oropati ob belem dnevu. Saj mu bo plačal; nikoli ni rekel, da mu ne bo plačal. On pa — kakor da mu poslednjo srajco vleče s telesa. Pes!

Bil je razkačen do dna duše.

Že z griča se je zazrl proti domu. Njivo je zakrivalo drevje, ni je bilo dobro videti. S klanca sredi vasi pa je razločno videl voz, v katerega sta bila vprežena dva rjavca. Budin je z vilami nabadal snope in jih v velikem loku metal čez lojtrnice.

V Tronkarju je vse drhtelo, a se je premagoval. Da bi zopet prišel do sape, je z umirjeno hojo stopil naravnost na njivo. Budin, belolas, zdravega, zagorelega obraza, ga je opazil. Oslonil se je na vile in na videz mirno čakal, da je prišel do njega. Moža sta se srepo gledala nekaj trenutkov...

Kdo ve, kako se je stvar začela in nadaljevala! Nihče ni bil za pričo. Peter pozneje ni mogel več govoriti. Budin pa je prizor opisoval po svoje in mu nihče ni prav verjel. Ljudje, ki so delali na bližnjih njivah, so ju videli, kako si na videz mirno stojita nasproti. Preženek, ki nikakor ni bil glasen, je trajal le kakih pet minut. Potem je Budin brčkone izbleknil kako hudo besedo, zakaj Tronkar se je živo razhudil in začel kričati.

»Da, prav na srcu mi je zraslo,« se je udaril po prsih. »Prav na srcu! Mar mi je tvoja pisana pravica! Tudi jaz imam pravico živeti. Pokažem ti jo, ako ne odnehaš!«

Budin se je preplašen umaknil za korak, kri mu je udarila v obraz.

»Peter, le počasi, le po pameti!« je grozeče dvignil glas. »Že vidim: to imam za plačilo, ker sem bil predober. Ako bi bil hotel, bi ti bil kravo odpeljal iz hleva. Toda kar ni danes, bo še lahko jutri.«

Groznja je učinkovala kot strela z jasnega. Tronkar se je zazibal na nogah, kakor da mu pohajajo moči. Vsa z muko zadržana strast mu je zdajci planila v glavo in v srce. Iznenada se je pognal proti Budinu in mu iztrgal vile iz rok in ga s srditim zamahom oplazil preko pleč.

Budin je zakričal, se opotekel, a preden je utegnil Tronkar v drugo zamahniti, je bil že pri konjih. Skočil je na voz, zgrabil za vajeti in bič ter pognal.

»Stoj!« je zakričal Peter. »Kam voziš moje snope? Takoj ustavi, hudič! Boš ali ne boš?«

Budin se ni zmenil za njegov krik. Ni se ustavil, toda v bregu si ni upal preveč priganjati konj, da se mu ne zvrne voz.

Jože Cvelbar: Marjetič. (Risba.)

Tronkar je bil v nekaj skokih pri njem. Obupan, srdit, razkačen ko ris se je vzpel čez lojtrnice in Budinu trgal vajeti iz rok. Ta ga je v smrtnem strahu sunil s komolcem pod brado in ošvignil konje. Rjaveca sta se spustila v dir in tedaj je Peter zgubil ravnotežje, zakrtilil z rokami in s pridušenim jekom zdrknil pod kolesa. Voz se je za hip skoraj ustavil, nato se je nagnil, se vzravnaval, se zopet nagnil in vzravnaval ter v naglem diru zdrdral z njive na klanec.

Budin se je bežno ozrl, v preplahu in grozi stisnil čeljusti, krčevito potegnul za vajeti in ustavil konje.

Tedaj mu je Reza upehana, omahujoča pritekla naproti.

»Jezus, Marija!« je vzkliknila. »Kaj se je zgodilo?«

»Jaz nisem nič kriv. Sam je to iskal.«

Reza je tekla na njivo in se sklonila nad moža. Ta je po strani ležal na strnišču, glava mu je počivala na pšeničnem snopu. Kazno je bilo, da se ne zaveda. Ko ga je žena zgrabila, da bi ga obrnila vznak, je odprl oči z zgubljenim pogledom in zaječal. Iz ust se mu je pcedila kri.

Reza je zagnala tako obupen krik, da je trgalo srce.

Medtem so bili sosedje že pritekli s polja in iz vasi, okoli ranjenca se jih je nabrala cela gneča. Tonče je

vekal ob očetu in ga klical. Pristopil je tudi Budin, ves blede, z zbeganimi očmi in se opiral na bičevnik.

»Mene je hotel, pa je padel pod voz,« je razlagal vsakomur, ki ga je hotel poslušati. »Nisem kriv, Bog mi je priča! Nisem mogel ustaviti konj, ki so se splašili.«

»Ti si ga ubil!« je kričala Reza. »Ti si ga! Hotel si ga ugonobiti! O moj Bog, kaj bo zdaj z mano in s Tončetom!«

Sosede so jo podpirale in tolažile, a so tudi njim tekle solze po licih.

Vaščani, ki so še malo prej z rahlo škodoželjnostjo gledali, kako Budin naklada snope, so bili razkačeni. Padale so jedke besede. Toda govorili so jih le tisti, katerih imen ni bilo v Budinovi knjigi dolžnikov.

»Sodbo prepustimo rajši Bogu in sodišču!« se je oglasil neki starec. »Petru pomagajmo, ako ni prepozno. Prenesimo ga na voz, Budin naj ga popelje k fari. Od ondod naj telefonirajo v mesto po avto, da ga popelje v bolnico.«

Nekaj snopov so zmetali kar ob klanec, na ostale so položili Petra. Predramila ga je bolečina. Z zmedenim pogledom se je oziral po obrazih, kakor da nekoga išče.

»Tonče!« je težko zahropel. »Tonče!«

»Tončeta hoče. Tonče, zlezi k njemu na voz!«

Hlipajoči deček je počenil k očetu. Prisedla je tudi Reza, ki je venomer jokala v vogal rute. Budin je poparjen in mračen sedel na desko in pognal konje.

»Počasi vozi, da ne bo treslo!«

Voz je že zginil na klancu, ljudje pa so še stali v tesni gruči in se razburjeno razgovarjali. Niso se menili za to, da se je od zapada z naglico bližala nevihta, za tisti dan je bilo delo že končano. Na nebo so rasle kope oblakov, iz njih je na gosto pobliskavalo, preko pobočja je zapihala sapa in zašumela v listju.

Padel je prvi mrak, zašumele so prve deževne kaplje, tedaj se je vrnil voz z mrtvim Tronkarjem. Prenesli so ga v hišo, izba in veža se je napolnila z ljudmi.

Ob vozu je ostal le Budin. Strmel je nekaj trenutkov predse, nato je okrvavljene snope zmetal ob klanec, sedel na voz in se v diru odpeljal.

Usula se je ploha, med bliski in gromom so šumeli debeli curki dežja, izpirali kri. Tega, kar se je zgodilo, niso mogli izbrisati.

(V drugo naprej.)

ZAPUŠČINA JOŽETA CVELBARJA

Letošnji knjižni dar Družbe sv. Mohorja je prinesel tudi »Izbrano delo Jožeta Cvelbarja«, nadarjenega pesnika, pisatelja in slikarja. Jože Cvelbar je bil doma s Prekope pri Kostanjevici na Dolenjskem in je dovršil gimnazijo z matura v Novem mestu; padel je kot vojak v Tirolskih gorah 11. julija 1916, star eno in dvajset let. Precej obsežna knjižica njegovih pesmi, črtic in vojnih zapiskov z risbami je širši javnosti odkrila vrednost Cvelbarjevega dela, zelo mnogo pa je ostalo neoprabljenega. Zato hoče tudi »Mladika« opozoriti na Cvelbarjevo umetnost in prinašamo iz zapuščine »Svetonočni psalm« (napisan 11. dec. 1911) in odlomke iz njegovega četrtošolskega zapisknika; črtico »Človek brez ljubezni« (napisano 12. sept. 1912) prinesemo prihodnjic.

Črtica »Človek brez ljubezni« nam odkriva marsikaj iz njegovega lastnega življenja, saj je skoraj vsa njegova proza prepesnjen življenjepis. Človek brez ljubezni je Cvelbar sam; zavest, da ni tako lep in prikupen, je bila skrita globoko v njegovem srcu in se pozna v vsem njegovem delu.

Tudi zapiski iz četrte šole, kjer označuje svoje tovariše, profesorje, prijatelje in celo gospodinjo, so namenjeni v dopolnitev življenjepisa. Sodbe o profesorjih, ki še živé, so nenavadno ostre, zato smo odbrali samo nekaj odstavkov o ravnatelju in celotno podobo dr. Jos. Marinka; oba sta že umrla. Najboljše so večinoma smešne označbe njegovih šolskih tovarišev; tu se odkrito kaže njegova kmečka zavest nasproti meščanskim otrokom. Duhovito popisuje tudi svojo sošolko, prvo dijakinjo na novomeški gimnaziji.

Zgodovinsko vrednost ima odstavek o njegovih pisateljskih začetkih, o raznih dijaških listih v Novem mestu, zato smo ga natisnili v celoti.

Francè Koblar.

IZ ZAPISKOV

Marsikdo trdi, da je »vojaško in dijaško življenje najslabše«. Toda jaz ne mislim povsem tako. Res je marsikaj neprijetnega, a če pomislim, da ga ni stanu brez težav, najsi je še tako lahak in prijeten, ta težava prav za prav kar izgine.

Če človek le nekoliko giblje, pa zdela, čeprav ne Bog ve kako sijajno; prav za prav pa jaz na tisto odliko ne dam počenega groša. Navadno je tako — z minimalnimi izjemami, a tem čast! — da tak, ki je v šoli odličnjak, ne zna ničesar drugega, in prav za prav niti za šolo ne. Zgled temu jako blizu — v našem razredu: A. ni do letos prebral niti ene same knjige ne. Dosti žalostno! In potem ima slovenščino »prav dobro«, če le vé, da so samostalniki na »a« po zgledu riba z nekaj izjemami ženskega spola... Jurčiča ni poznal do letos, razen onega, kar smo prebrali v šoli — v drugi šoli drugi zvezek in lani četrtega — za Prešerna menda niti ni vedel, če je kdaj zemljo tlačil. In je imel prav dobro. Zakaj? Ker je pisal naloge dobro. A kako, da je pisal naloge dobro? — Zato, ker jih profesor ni maral korigirati. Tako je bila naloga brez rdeče črtice in — prav dobro. Šele sedaj je začel malo brati. Dolgo sem mu prigovarjal, naj si izposodi v šoli Prešerna. Izposodil si ga je, a kaj, ko ga ne bere...

B. je za spoznanje boljši. A C. — smelo trdim — da ni veliko ali pa nič boljša od A. Naposled bi omenil, da se mi nikakor ne zdi pravično, da hodijo ženske v gimnazijo. Že sedaj, kakor omenjeno, se dela na zavodu razlika med njimi in nami in je zato na vsak način krivično. Drugič nam bodo odjedale službo — ker kakor sedaj med profesorji, tako potem zunaj — bodo gotovo nje prej uslišali za kako mesto nego nas; nisem ravno sovražnik ženskega napredka — vse, kar je prav — le naj se izobrazijo, a naj se pomisli: ženska gotovo ne bo vzdrževala s svojo službo moškega, kakor on njo; za to je zanjo že z moškim preskrbljeno vse. Zato naj gledajo, da se naučé ženskih stvari, da bodo znale kuhati in zakrpati kako srajco in prišiti kak gumb, ne pa samo rabiti in rabiti za vsako najmanjšo stvar dekle in postrežnico. —

Če ima študent kolikor toliko dobre volje, se lahko vse nauči za šolo — tisti pa, ki se kljub dobri volji in kljub temu, da se res učé, ne naučé, ne spadajo po mojem mnenju v šolo in naj ostanejo doma — in preostane mu še dokaj časa, ki ga utegne porabiti za privatni študij, bodisi tako ali tako, kar ga veseli. A tega ni bilo menda nikoli in ne bo nikoli. Če imam le sedem krajcarjev, hajd k Jakcu na masejček; saj sem lahko celo noč pri njem... O, to je zares žalostno, pa že pri nižješolcih se opaža. Ne bi zameril ob kakšnih prilikah, recimo ob kakem godu ali razstanku, a vsak večer ne gre...

Prav je imel profesor Grm: »Zadovoljni Kranjci — je dejal — sami zadovoljni Kranjci: liter vina pa kranjska klobasa, to je ideal, kaj mi vse drugo mar...«

Spomladi smo se zbirali včasih na Grmu, da »smo katero zapeli«. Tudi pri serenadah ne zmanjka študentov.

V drugi šoli je bilo. Neko popoldne.

Niko pride iz šole. P. Blanko jim je dal nalogo: Vojak popisuje svoje doživljanje. In on sede za »nahtkasten« na koncu moje postelje in začne pisati v — verzih. Poklical je na pomoč še Janžekoviča. Ko sem to zapazil, sem šel za mizo in napisal neko zabavljico; naslovil sem jo »Pesnik«, ki se je začela nekako tako:

Ob mizi na stolu
mlad pesnik sedi...

To je bilo prvo, da sem se zavedel tega. Pač sem že doma prvo leto v četrtem razredu naredil nekaj epskih pesmi o vojaki in bojih; povzel sem po pripovedovanjih sosedovega strica cestarja, ki je bil vojak in rad marsikaj pové. A potem sem čisto prenehal s pesništvom. Tako je tudi Turk Jos.

Jože Cvelbar: Pepi Ličen.

— tako mi je pravil — zložil na paši pesmico o lastovki; gledal jo je, ko je letela, in tedaj se mu je porodila misel, ki ji je dal duška v prvih verzih. In sedaj torej — pozimi 1909 — se mi je znova zbudila »pevska žila«. Drugi dan sem napisal »Začetek«; nekako tako:

»Začetek vsak težak je,
tako pregovor stari pravi;
a kar se enkrat začne,
to naj se več ne ostavi.

V začetku vse težko je
bodisi kmet'vat' al' car'vat';
kmet pravi: meni bo težavno
vedno polje obdel'vat';
car pravi: meni bo težavno
povoljen zakon vam dajät'.

Taka je bila nekako; zapomnil sem si jo na pamet. Da nisem vedel nič o ritmu, o rimah in o tem, da ne sme imeti pesem več apostrofa, se samo ob sebi ume. Bral do tedaj nisem niti enega pesnika. Tako bi se ne bil gotovo nikoli lotil pesnikovanja, da bi ne bilo Nika. Niko je pokazal svojo pesem instruktorju Črčku VIII., ki se je smejal in ga jako pohvalil. Potem je pa pokazal še moji pesmi, ki sta mu bolj ugajali; dejal je, da je pravilnejši ritem in sploh lepše. Da me je to podžigalo, se razume. Pridno sem se lotil pesnikovanja. Vsako misel, ki mi je prišla na um, sem hotel imeti v verzih. Črček je potem še nekaj kratov videl nekaj in mi nekega večera nasvetoval Prešerna. Ker sem bil nekam bolj »denaren« — imel sem na srečo ravno 1.40 K, kolikor stane Pintarjeva izdaja — pa sem ga kupil. Petkrat, desetkrat, dvajsetkrat in sam ne vem kolikokrat sem ga bral, se učil celó na pamet in ga posnemal, kjer sem mogel. Seveda sem posnemal najzvesteje — apostrof. Primerjal sem svojo pesem Prešernovi, bral vsako enkrat na glas — in čutil sem, da moji nečesa manjka, a nisem vedel, česa. Toda po dolgem primerjanju sem prišel vendar nekako na ritem. O da veste, kako sem bil vesel, da sem to sam našel, bolj kakor če bi mi bil kdo razložil, dasi je šlo tako počasneje. Kupil sem si zvezek za deset krajcarjev in pisal noter. Toda vendar sem se še vedno boril kolikor toliko z ritmom. Kar vzamem slučajno nekega dne v roko slovnico — to je bilo nekaj jako nenavadnega, ker nismo pri prof. Majcnu nikoli rabili slovnice — in berem, berem, a nisem razumel. Berem od kraja paragrafa, oj, to je bilo veselje: pisalo se je o ritmu. Dobro sem potem predelal vse »stihotvorstvo«, dobil v roke Stritarjeve kritike, ki sem jih pazljivo prebral, dvakrat zaporedoma. No, in kolikor toliko sem dobil sedaj ritem v oblast. Tako sem šel počasi od stopnje do stopnje, največ po lastnih nogah brez tuje pomoči. Bral sem Levstikova in Stritarjeva dela in sploh začel iskati pesnikov. In nekoč sem se poskusil kar v — sonetu. Kakšen je bil, se že malo spomnim; opeval je Krko. Pa to še vem, da je bilo v njem vsaj toliko apostrofov kakor črk.

Vadil sem se — lahko rečem — marljivo celo leto in cele počitnice. In potem sem se že drznil poslati nekaj »pesmic« v oceno »Zori«, ki pa je, hvala Bogu, nikdar ni bilo, ker dobro vem, da bi me bila ulomila. Potem sem poslal nekaj Zofki Kvedrovi za »Domačega prijatelja«, pa tudi nikoli ne duha ne sluha nič o tem. Gospodinja je nekoč omenila, da je stanoval Oton Župančič pri njej in celó v tej sobi ko jaz in ob tej mizi se je učil ko jaz. Jaz sem ga tedaj že poznal po knjigi »Čez plan«. Radoveden sem jo vprašal, če je že tu kaj spesnil. »Da,« je rekla, »če mu je kdo kaj

nagajal, pa je tekel na vrt in zložil o njem pesmico in jo potem vedno pel.« — In ko je nedavno zvedela, da se tudi jaz bavim s pesništvom, je dejala: »Jožko misli, da bo tudi on kakov Župančič, pa je preneumen.«

In lani sem zopet enkrat poslal nekaj uredniku »Zore« tja na cesarski Dunaj. Celó leto sem zaman pregledoval platnice. In ko sem letos dal Žarnu nekaj stvari za prvo številko, pride »Zora«. Hitro prisopihla Žaren gor: »Ti, kritizirane so tvoje pesmi v Zori.« — »Beži, beži se solit!« sem ga zavrnil, ker sem bil že pozabil na vse. — »Da, res je.« — »Saj nisem nič poslal.« — »Boš videl.« — In res je bilo, skoro cela stran. »Ljubislav Podgorjanec« in sledila je prav masna kritika. Všeč so mu bile posebno gazelice, tako je dejal. Prav od srca se je nasmejalo ob njih, je dejal. In na koncu je stal pomenljiv »na svidenje?«. — Da, kmalu se bodeva videla — sem si mislil —: zdaj in nikoli več, ali pa zdaj in še vedno. Pa sem mu poslal spet menda šest pesmic. In koj drugi mesec sem bral:

»Dolenjčev Cene je poet, pa naj reče kdo, kar hoče. In sicer nam opeva tiste kraje in ljudi, ki tako živo sijajo — ali kako je že bilo — iz Kettejevih poezij.« Hej, to je bil balzam na rano! Priobčeni sta bili prvi dve pesmici: Zimska, Martinova. — Le to me je jezilo, da niso vedeli tisti, ki so vedeli za prvokrat, tudi sedaj; kajti prvokrat se je bilo vse po bliskovo razneslo po celem mestu in marsikdo mi je ob raznih prilikah citiral verze iz gazelic, ki so bile na platnicah! Da bi grom Mazovca in njegovo mazanje! In kmalu sem mu poslal zopet in kritika je bila zopet zelo laskava: »Dolenjčev Cene. Vaših pesmi je ena lepša od druge. Za danes Vam ne vemo kaj drugega. Letos imamo v Ljubljani sestanek; tedaj me gotovo poiščite, pogovorila se bova marsikaj aktualnega. Iskreno pozdravljeni!« In kmalu nato je prišlo v »Zvončku« pet pesmic.

No, da smo le tu, če Bog da, bomo že še kje drugje.

Nekoč pride Zalazniku na misel, da bi »ustanovili list«. In 6. marca 1910 je zagledal ta list, imenovan »Pikrohedis« — *πικρὸς ἡδίστος*¹ — grško ime zato, ker smo prav tedaj začeli z grščino in se nam je zdelo to imenitno. Najprej je bilo določeno, da bi bil samo humorističen; no, potem se je vse zmešalo. Pisan je bil s svinčnikom — pisal sem jaz in tudi urednik sem bil jaz — in kopiran z modrim kopirnim papirjem. Izhajal je v šestih izvodih. Sotrudniki so bili razen mene: Zalaznik, štukelj, Čampa in Bloudek.

To, da je izhajal v več izvodih, mu je bilo v pogubo. Bloudekov oče ga je zapazil in pri Zalazniku, ki je stanoval pri profesorju Severju, ga je dobil profesor Vadnjal. Pa pride nekoč v šolo in smo imeli pri grščini *ἡ πόλις* = mesto, država, in Vadnjal: »No, Cvelbar, vi ste tako kos politika in pisatelja, dajte nam razložiti, kako pride *ἡ πόλις* do pomena 'država'.« Jaz sem ga presenečen pogledal in — molčal. »No, ne bo nič? — Sploh opazaj, da nazadujete.« Pa nisem res, vsaj jaz nisem še nič opazil, ker mi je šlo ko prej; a poznalo se je vse pri Zalazniku, pa tudi ni bil temu krivec »Pikrohedis«, ampak kaj drugega... — »Le glejte, da tisti modri listi kmalu izginejo...!« — Jaz sem ga še debeleje pogledal. — »Vem vse.« — In bilo je vsega konec že pri drugi številki.

In še v počitnicah sva sklenila s Čampo ustanoviti tudi letos list, a bolj pozorno. In to smo storili letos v »Aurori«, ki je tudi izšla dvakrat in bi bila morala prenehati zaradi pomanjkanja gradiva. Kar sva naredila midva s Čampo,

¹ Grenek, sladek. (Op. ur.)

Jože Cvelbar: Večerno hrepenenje.

je bilo vse. Le Prah je naredil za prvič nekaj malovrednega. In Štukelj ter Skušek tako. No, ko »se je tiskala« tretja številka, je naznanil Žaren svoje »Gorjance«, kjer smo pričakovali več uspehov. In teh smo se prijeli in do konca leta so izšli menda sedemkrat. In res je bilo pri njih precej uspeha.

PROFESORJI

Sedaj pa še nekaj potez o profesorjih, ki so nam v teh štirih letih vcepljali v srce vsak svoje — ané...

Franc Brežnik

Ko sem prišel jaz v šolo, je nastopil kot ravnatelj za Detelo.

Za ravnatelja — kot sploh za učitelja srednjih šol — sem si bil ustvaril v fantaziji vse drugačno sliko; to so, sem mislil, nekaka nadnaravna bitja visokih postav, debelih trebuhov — po pogovoru: ima trebuh ko kak profesor — in še sam ne vem, kaj vse.

Ko sva šla z atejem se »vpisat«, sem se seveda tresel in drgetal, ko sem stal na pragu njegove pisarne. A tega nisem nikoli hotel nikomur povedati. Če mi je rekel na primer sosedov France — sedaj je vojak, a prej se je učil v Žabji vasi pri Žibertu za ključavničarja in je torej večkrat videl profesorje — če mi je rekel: »Ali se kaj bojiš, Jože, profesorjev? Ti ne veš, kako so hudi!« sem mu moško, neustrašeno odgovoril: »I, saj je tudi Krpica huda!« —

Tako smo imenovali učiteljico Kobav. — Toda pri takih pogovorih so vselej vstajale v moji duši temne podobe profesorjev... Tako je bilo tudi tu, na pragu direktorjeve pisarne. Toda atej je že potrkal, odzval se mu je »herein!« in vstopila sva. No, in takoj je izginil ves strah in tiste temne postave iz duše, ko je ravnatelj lepo pohlevno, ne pa grmeče, kot sem se nadejal — spregovoril in me zapisal.

Potem so me oče še priporočili njihovi milosti ter prosili — kakor so jih poučili gospod kaplan — da bi morda dobil v šoli kako knjigo.

»No, also, wenn er... — če bo priden, bo že lahko dobil.«

Potem je še povedal, kdaj naj pridem k skušnji, kdaj v šolo, in sva šla.

Prvo težavo sva premagala.

Pri vpisu sem ga moral gledati še iz žabje perspektive, no, sedaj sem ga že dorastel. Njegova postava je sloka, dolga, brada kosmata: nosi kratko, špičasto kozjo brado, na oči natakne ob raznih prilikah očala, nosi navadno cilindar, če le ni preveč vroče.

Značaja je mirnega. Drugi, celo nižji, delajo z njim kot »prasicca z mehóm« in on si ne stori iz tega nič.

Dr. Josip Marinko

To je bil prav za prav prvi profesor, ki sem ga videl, samo da je imel »krogele« krog in krog, zato se mi ni zdel tako nenavaden človek.

Gospod kaplan — informator moj — je bil dal sploh vse informacije in za dr. Marinko še posebno pismo, v katerem me je priporočil za dijaško kuhinjo.

No, ker se je gospod lepo in rad menil, se je drznil moj oče, nekdanji njegov učenec v Kostanjevici, povedati mu to in ga spomniti, seveda ne brez vzroka, da namreč dobi vodó na svoj mlin.

Atej je obljubil pripeljati »kaj noter« in gospod je obljubil, da me vzame.

Bilo je za enkrat opravljeno.

Kaplan nama je bil tudi nasvetoval vprašati gospoda za svet za kako stanovanje, češ tisto ne bo slabo, ki ga bo nasvetoval on.

In res nama je nasvetoval to, kjer sem še sedaj.

Bil je dr. Marinko mož precēj visoke rasti, srebrnobelih las, nosil je očala; hoja mu je bila dostojanstvena in tako tudi njegovo vedenje.

V šoli ni nikoli uganjal neumnosti, a ni zameril, če se je kdo od srca nasmeljal, da, celó sam se je rad posmejal, a ni pustil, da bi se do njega vedel kdo nedostojno. V prvi šoli je bil naredil izlet oziroma božjo pot v Palestino, kar je popisal v »Dol. novicah«. In med tem potovanjem ga je nadomestoval v nižjih šolah mestni vikar Ignacij Zaplotnik, mlad, dober in prijazen človek, ki je dijaka v resnici ljubil, v višjih razredih pa dr. Sebastijan Elbert, mestni prošt, o katerem pa niso nič kaj pohvalno govorili.

Predlanskim je šel dr. Marinko v pokoj.

GOSPODINJA

To je ena tistih študentovskih mater, kakor jih imenujejo. Ima svojo — še ne preslabo — hišo in za hišo majhen vrt. Za dijake ima določeno precēj veliko sobo s štirimi posteljami. Sedaj nas stanuje tu pet, a prvi tečaj šest. Podnevi smo bili vsi skupaj, a spat sta hodila dva iz razredov v njeno sobo. Drugi tečaj se je eden namreč preselil. V hiši ima še eno družino, obstoječo iz 5 oziroma 6 oseb: oče, mati, fant in dve oziroma tri dekleta, no, »frajle«.

MED NJIVAMI IN TRAVNIKI

ANTON MODER

Naša gospodinja, imenovana le »ta stara«, ni ravno majhna ženska, tudi ne predebela, da bi ji morali morda jemati — salo, o ne! Doma je navadno razoglava, a če je pokrita — navadno zjutraj — je zamaruškana v kako cunjasto ruto. A kadar gre ven, dene na glavo klobuk — stara gospodična, »zarjavela devica«. Sploh ji pravijo vsi »gospodična« ali bolj nobel »frajla« in tudi ona se kaj rada ponese s svojim devištvom: »Ta in ta me je tudi hotel, pa ga nisem marala.«

No, jaz na to zmajem malo z ramo pa namrdnem ustnice: »Hm, mogoče je, nemogoče ni...«

Da se molitev redno opravlja, tudi skrbi. Molimo vsak večer rožni venec, enkrat eden, drugikrat drugi naprej.

Pozimi se spravi k peči, drugače pa, kjer je ravno kak stol prost.

Sploh pa pozimi zelo skrbno straži peč, »da bi je mi ne odrpljali, ker je beljenje drago«. Luč ima ona v svoji sobi in jo prižge šele, kadar se njej ljubi in ne, kadar bi se nam, in jo vzame zopet, ko se naveliča »vahtanja za pečjo«. — Preden prinese luč — sedaj po veliki noči nam prižiga le Bog luč — pripoveduje razne »kšihitelce« iz svojega življenja ali kake storije ali sploh kaj. Ne more se trditi, da je to slabo, posebno za majhne razrednike, toda jaz se že umaknem, da mi ni treba desetkrat istega čuti.

Ne veliko manj ko na svoje devištvo je pa ponosna — vse, kar je prav! — na Evgena, Jarčevega Evgena, poslanca, in to je že nekaj! Pa teta mu je. »Imaš misliti,« mi pravi kdaj, »tri, štiri govore drži na dan, ali pa še več pred volitvami. To niso mačkine solze. Morda še sam kdaj učakaš kaj enakega.« Naj opomnim, da me ne viče, kot vičejo druge gospodinje študente; kdo bi vikal takega kmečkega butca zarobljenega, ki se je prišutil tam izpod Gorjancev v visokih škornjih. Kaj še! — »Pa da bi ga ti slišal, Evgena: kot bi rožice sadil in jih tam na mizo polagal, tako govori. Ja, pa se tudi poteguje za kmete; pa ne tako kot liberalci, ki jim samo obetajo, potem jim pa fige pokažejo! In sam ne dobi nič pri tem.« — že ta opomba se mi zdi sumljiva! Da ne pozabim povedati: Vse, kar se godi po svetu in kar z Evgenom, izve iz »Slovenca«, ki ga pride vsak dan brat neka debela »gospa«, kot ona »frajla«.

Ta »gospa« nima nič in živi od dobrih rok: popoldne pride s »Slovencem« k naši gospodinji južinat! Oj, to je politikovanja tam v sobi kot v državni zbornici! »Jaz bom zmeraj na ta slovensko plat.« — »Pa na ta katoliško...«

Berač pa ne gre nobeden brez kakega daru od nje; kar je res, je res!

Dostojanstveno valovi v lahнем vetru visoko klasje rženih njiv; poleg njih srše dolge rese ječmena, pšenica pa še skrbno skriva svoje klasje. Odsekano, pa krepko zadoni zdaj pa zdaj sočna pesem prepelice, njej odgovarjajo tovarišice, da od vsepovsod odmeva petpedikanje v popoldanski vročini.

Na travniku onkraj kolovoza se od cveta do cveta preletavajo lahni metulji belini; posrkajo malo medu na knavciji, sedajo na kozjo brado, nežno modro zvončico in še na vrsto drugih cvetov, ki so uvezeni v čudovito preprogo naših travnikov. Na zeleni podlagi se v soncu blešče ko zlati cekinčki cveti zlatice, vmes se pobliskavajo beli venčki ivanjšič in skromnih marjetic. Kakor nemirni plamenčki rdečijo poljano cvetovi kukavičje lučce, ki skoraj prevladuje nad kričavim rumenilom raznih košaric. Prav pri tleh, v gošči drugih rastlin, se stiskajo drobni beli cvetki smiljke in rumene glavice hmeljne laške deteljice, malocvetni kobuljčki nokote (Marijini čevljički) in piramidasta razevetja raznih kukavic, ki prav skromno predstavljajo lepoto svojih sodrnic iz tropičnih krajev.

In pod to pisano odejo odmeva zemlja od veselega petja! Le poslušaj, kako se muren veseli lepega dneva! Kar naprej in naprej ti cvrči, da že kar gluši in skoraj ne čuti več petja. Tedaj ti prebudi uho škrjančeva pesem, nedaleč od tebe se je dvignil proti nebu in se med gostolenjem vzpenja vedno više. Pritajeno zadoni iz bližnjega loga golobje gruljenje, vmes kobilar izzivalno vpije, a jata škorcev čeblja v vrhovih dreves. Da je orkester popoln, se oglašajo vmes še sinice in ščinkavci, pa še srakoper po svoje zateguje. Vse pòje, polje, travnik, gozd, vse prepeva čudovite melodije v še čudovitejši ubranosti!

In človek? Glej, pravkar je tudi človek zapel! Od Marije na Šmarni gori se je oglasil veliki zvon. Zbudil je iz dre mavice svoje šmártinske sosede, da mu ubrano odgovarjajo. Šentviški drobé, kakor bi hoteli posnemati murne, draveljski pa le včasih prodró šum ceste in dospejo do človeka sredi polja. Pesem narave se zliva s pesmijo človeka.

Binkoštna sobota je. Globoko v dušo sega to soglasje. Potopimo se nekoliko v tale travnik! Naj te ne moti harmonija barv, opazuj rastline, ki tu rasto. Trave so. Nekatere po meter visoke in še višje, druge nekoliko nižje, tretje še nižje, skoraj pritlikave. Vse pa so po travniku približno enakomerno razsejane. Dalje vidiš raznovrstne cvetlice, tudi te so visoke, srednje in nizke, torej prav ko trave. Ves travnik je zgrajen v treh nadstropjih. Spodaj je góšča bilja in listja, da je zemlja popolnoma pokrita; srednje nadstropje je že redkejše, v zgornjem pa stanujejo vitke travne bilke s svojimi klasi in lati. Tako je za vse svetlobe dovolj in v tem je njih življenje.

Če bi rastline zasledoval od spomladi do jeseni, bi se ti pokazalo, da razvijejo nekatere svojo glavno življenjsko silo spomladi, druge poleti, nekatere pa odcvetó šele jeseni. V teku leta bi dognal tudi, da nekatere rastline na istem mestu rasto samo to leto, napravijo seme in se posušé, segni jejo in pognojé zemljo (enoletnice); po večini pa so travniške rastline trajnice, ki jim po dozoritvi semena nadzemeljski deli odmrjó (če jih človek ne pokosi), ostanejo pa v zemlji korenine ali drugi podzemeljski deli (korenike,

Jože Cvelbar: Naš maj.

čebulice ali gomolji), iz katerih naslednje leto zopet poženejo stebela in listi.

Čeprav se zdi, da je rastlina prikovana na določeno mesto, vendar to ni res, saj to bi bila nje smrt. Le pogledj šop trave, kako poganja okrog sebe pritlike in se z njimi ukoreninja, se razrašča v nove šope, stari pa shirajo, ker tam ni več hrane zanje. Na njihovo mesto si pomaga druga rastlina. Navidezno je na travniku sicer mirovanje, ko bi pa leta skrajšali v sekunde, kakor to delajo pri filmanju rastlinskega gibanja, tedaj bi videli, da begajo rastline po travniku kakor mravlje na mravljišču.

Vsako živo bitje rabi hrane za obstoj. Rastline jo dobivajo iz zraka in iz zemlje. Pa so izbirčne! Vse sicer potrebujejo nekaj istih snovi, vendar pa vsaka tudi nekaj čisto svojih, brez katerih ne more dobro uspevati. Zato je važno, da potujejo in da je odeja mešana. Tako je v zemlji nakoščeno hranivo najbolj izrabljeno, saj moreta po dve ali še več različnih rastlin poganjati skoraj na istem mestu. Na mešanem travniku pa je tudi svetlobe za vse dovolj, tudi najnižje je navadno ne pogrešajo. Ves travnik je urejen tako, da na čim manjšem prostoru daje čim več rastlinam možnost življenja.

Da je tako res dobro, je spoznal tudi človek in skuša posnemati naravo, kadar zaseje nov travnik.

Na spodnjo ustno travniške kadulje je ravnokar pribrenčal zavaljen čmrlj s črnorumenim zadkom. Takoj začne stikati s svojim dolgim rilčkom za sladkimi sokovi, ki so skriti skoraj čisto na dnu dolge cvetne cevke. Ko sili v cvet, pa se izpod zgornje cvetne ustne pokažeta prašnika in se spusti čmrlju prav na zadek in streseta nekaj cvetnega prahu med njegove kocine. Ko debeluhar posrka slaščico, odleti na drug cvet. Tam se morda ponovi isti prizor, ali pa morda že molí izpod čeladasto ukrivljene zgornje ustne globoko ukrivljena, na koncu razcepljena nitka, brazda z vratom. V tem primeru se le-ta dotakne s cvetnim prahom obloženega čmrlja in, ker je lepljiva, obvisi prah na njej. Odslej se začneja oplajanje semenskih osnov, ki so v plodnici na dnu cveta, nastalo bo seme.

Prebližno sorodstvo staršev ne daje dobrih potomcev, tak je zakon v naravi. Prah istega cveta navadno ne oplodi polnovredno semenskih osnov istega cveta. Zato je treba preprečiti samooploditev. Pogosto je zelo duhovito poskrbljeno za medsebojno opravevanje. Najpreprosteje in najpogosteje tako, da prašniki in brazde niso hkrati godne. Pri pravkar opazovani kadulji so prašniki že zreli, ko se brazda še skriva pod zgornjo ustno; ko pa ta dozori, so prašniki že davno oddali svoj prah. — Pri prvi pomladni cvetki, trobentici, so prašniki zreli istočasno z brazdami. Zato je tu potrebna posebna ureditev cvetov, da ne nastopi samooploditev. Če natančno opazujemo cvetove pri trobentici, vidimo, da imajo nekateri cvetno cevko nekako pri sredini razširjeno, drugi pa šele neposredno pod zvezdastim robom. Če si ogledaš oba cveta od zgoraj, najdeš pri prvem koncu cevke, v grlu, za glavico bučike veliko brazdo, pri drugem pa na istem mestu venec prašnikov. Da boš pa videl brazdo, moraš cvetni venec odtrgati, zakaj le do polovice cvetne cevke sega. Ob primerjanju višine brazde in lege prašnikov presenečeni opazimo, da si medsebojno ustrezajo. Tistemu cvetu, ki ima prašnike zgoraj, sega brazda do sredine cevke (kratkovratni), v tej višini so prirasli prašniki v cvetu, kateremu štrli brazda v grlo (dolgo-

vratni cveti). Še ena okolnost je zelo važna, namreč ta, da je cvetni prah lepljiv. To lastnost ima cvetni prah skoraj pri vseh rastlinah, pri katerih ga žuželke prenašajo od cveta do cveta, tako n. pr. pri kadulji. Pri trobenticah opravljajo to delo predvsem čmrlji, ki imajo dovolj dolge rilčke, da pridejo do medovnikov na dnu cveta. Če čmrlj sili v kratkovratni cvet, se mu pri korenu rilčka prilepi cvetni prah. Pri prihodnjem kratkovratnem cvetu se zgodi isto, ne pride nič v dotiko z brazdo, ki je globoko spodaj v sredini cevke. Kadar pa prileti čmrlj na dolgovraten cvet, tedaj se dotakne brazde ter se te prime cvetni prah in obvisi na njej. Hkrati pa si na tem cvetu napraši rilček v svoji sredini, ko mora riti skozi ozko špranjo med vratom in prašnicami. Zdaj se ga drži pelod tam, kjer se bo v prihodnjem kratkovratnem cvetu dotikal brazde, ko bo srkal med. Samooploditev je izključena. Tako prirejene cvetove ima še pljučnica, tudi zgodnja pomladanska cvetka. Krivenka (lythrum salicaria), ki raste rada po rečnih bregovih in bledordečkasto cvete, ima kar tri različne dolžine vratov, njim pa ustrezajo na primernih mestih prirasli številni prašniki.

Že v teh primerih je videti, kako so cvetovi zgrajeni po nekem načrtu, z določenim namenom. Tako je narejen tudi cvet kadulje, ki ima še neko posebnost, kakršne zlepa ne najdemo v rastlinstvu. Oba prašnika sta skrita v široko

Jože Cvelbar: Sam.

zizajočem cvetu pod zgornjo ustno. Največji čmrlj pa ni tako debel, da bi se mogel dotakniti prašnikov v tej legi in z njih postrgati pelod. Ker čmrlj ne more do prašnikov, se prašniki približajo njemu. Kako? Vhod v venčno cev zapirata dve ploščici, ki sta s sloko nitko zvezani s prašnicama. V bližini vsake ploščice je prirasla na vezno nit koničasta prašna nit, ki ves prašnik pritrdi na cevko cvetnega venca. Ko pride čmrlj in hoče do medu, ne more do njega drugače, kakor da odrine ti ploščici, zato pa se prašnika zasučeta tako daleč, da se krepko dotakneta s prašnicama kosmatega zadka žuželke, ki naj se za pogostitev oddolži kaduljinemu rodu z oprasovanjem. Tebi bo pa kadulja svojo pripravo razkazala zastoj, če si vzameš cvet in greš s konico vanj. Poskusi, morda boš vesel njene umetnije! Potem pa še cvet previdno prekolji in si vsega natančno oglej!

Cvetovi trav in še mnogih drugih rastlin pa ne potrebujejo žuželk za svoje oprasenje. Ta posel opravi veter. Kadar bo zopet cvetela rž, pojdi okrog sedmih zjutraj na polje in opazuj! Neznatni oblaki se spreletavajo med klasjem, kakor bi neviden topničar neslišno obstreljeval sovražne zrakoplove. Stopi bliže h klasu! Glej, ravno se mota iz plev podolgovat prašnik, omahne navzdol, pa se ujame na tenki nitki. Pretresel se je in iz končnih luknjic se je usul droben prah, ki ga je lahna sapica razpršila med klasjem in biljem. Brez koristi? Ne! Če klase natančno opazuješ, vidiš, da molč iz njih nežne, kosmate nitke. S prostim očesom sicer ne boš veliko videl, že pet- do desetkratno povečevalno steklo pa ti pokaže, da so se nanje ujela predrobna pelodna zrnca. To je brazda, ki v vetru lovi cvetni prah, da se oprasi in oplodi semenska osnova in nastane žitno zrno. Čeprav tu ne vidimo posebnih priprav kakor pri žužkocvetkah, je vendar tudi vse smiselno. Cvetovi vetrocvetki niso kričavi, nimajo živobarvnega cvetnega venca, brez medovnikov so, saj vetra ni treba vabiti s takimi sredstvi, veje kljub temu zdaj v to zdaj v drugo smer in prenaša obilni suhi pelod, značilen za vse vetrocvetke. Temu načinu oprasovanja se zelo dobro prilaga dolga, ko lisičji rep košata in lepljiva brazda, na katero se lové pelodna zrnca kakor muhe na muholovko.

Grem po polju naprej in opazim, da je sejalcu padlo rženo zrnce na sosednjo njivo in vzkalilo. Bilka je sicer nekoliko krajša od njenih tovarišic, ki rasto na gostu, pa vendar dosega poldrugi meter. Pri tleh meri štiri in pol milimetra v premeru, vrh pa ji krona lep klas, ki se že nekoliko nagiba v stran. Ko bi dozorel, tedaj bi se upognil daleč preko oporne ploskve bilke, bila bi enostransko preobremenjena. Pa je že sedaj čudno, da se vzdrži, saj jo veter pogosto prav globoko pripogiba, a se vedno prožno zravna. Le če bi prišla prehuda nevihta, tedaj bi se prelomila in bi se ne mogla več dvigniti, vsaj v celoti ne. Od kod rženi bilki tolika moč in prožnost?

Oglejmo si nekoliko podrobneje njen ustroj in sestavo! Na prvi pogled opazimo, da je bilka na več mestih nekoliko debelejša (kolenčki). Na vsakem kolenčku poganja list, ki je spočetka cevkast in tesno ovija nežno bil, nato pa se nenadoma loči od nje. V notranji zgradbi moremo s prostim očesom opaziti le to, da je v sredi votla in so stene razmeroma tenke. V kolenčkih se votlina močno zoži, zaradi česar je bilka nekako v nadstropja porazdeljena. Močnejše stene v kolenčkih pa so kakor cementni zidni venci, ki dajejo rastlini veliko odpornosti. Pa tudi oblika cevi je zelo smotrno izbrana. Človeška tehnika si lasti veliko koristnih izumov, s katerimi je dosegla pocenitev izdelkov, ne da bi

pri tem trpela uporabnost predmeta. Zelo važna je na primer naloga, ki si jo je postavila, da dá čim manjši množini železa tako obliko, da bo imela čim večjo nosilnost. Tako so nastali nosilec, traverze. Železni nosilec, ki ima obliko ležeče velike črke H, vzdrži skoraj isto obtežitev kakor nosilec istih mer, a narejen iz celega. Koliko več železa je treba za tega, a večji koristni učinek nikakor ni v razmerju z večjimi stroški. Prav tako so našli, da je cev, narejena iz določene množine železa, veliko teže upogljiva kakor palica, ki je narejena iz enake množine železa. Kar je človeški um po dolgih poskusih in računih dognal in izvršil, je v naravi že oddavnaj uporabljeno. Saj ržena bilka in bilke vseh drugih trav in stebela še nešteti rastlin so take cevi in skupki nosilcev. Teh nam prosto oko ne pokaže, odkrije nam jih drobnogled, ako rastlinska stebela in bilke gledamo v prečnem in vzdolžnem prerezu. (V drugo naprej.)

OBIČAJI IN VRAŽE ZA PROSINEC

NIKO KURET

1. Novo leto

Ze stari Vajkart Valvasor, ki je leta 1689 opisal »Slavo vojvodine Kranjske«, poroča o običajih za novo leto. Na kmetih zavzame kmečki gospodar mesto duhovnika in na novega leta dan zvečer drugič pokropi z blagoslovljeno vodo in pokadi s kadihom božično pecivo, potice in poprtnjak, ki leži že od svetega večera dalje na belo pogrjnjeni mizi. Prvikrat je opravil ta obred na sveti večer, tretjič pa ga bo opravil na večer pred sv. Tremi kralji.

Od svetega Miklavža pa do svečnice so hodili koledniki po fari. Peli so in zbirali darove, ki so zanje kupili rume-nega voska za cerkev. Za vsako cerkev v fari so opravljali ta posel možje in fantje iz soseske. Zbralo se jih je šest, pa tudi do petnajst, in vsi so bili oboroženi. Drugod pa sta koledovala le po dva kolednika. Ključarji so izbrali po dva mlajša fantiča, ki sta koledovala po fari, da sta nabrala darov za svečavo v cerkvi. Ključarji sami in drugi možje in fantje pa so se zbrali na starega leta dan in so hodili s kolednikoma naokrog. Na novega leta dan so prišli spet v sprevodu z godci v farno cerkev, kjer so pripravili darovanje okoli oltarja. Isto so storili na praznik sv. Treh kraljev. Tako so nabrali denarja za cerkveno svečavo.

Belokranjci načenjajo na novo leto »novoletnico«, hleb belega kruha, ki je bil na mizi poleg božičnika že na badnik (sveti večer) in je bil že tedaj namenjen za novo leto. Tudi koroški Slovenci jedo na novo leto »drugi hleb«. Na sveti večer postavijo namreč tri hlebe kruha na mizo, zraven pa položijo še enega iz slabše moke. Prve tri položijo v obliki trikota, na sredo postavijo »sveto martro« (križ) in »kandelo« (svečo). To blagoslovi, pravijo, ponoči sam ljubi Bog. Prvi hleb jedó na sveti dan, drugega jedó na novo leto. Tretji hleb čaka »pernahti« (praznika sv. Treh kraljev). Od slabšega kruha dobi na sveti dan vsako živinčce svoj delež. V Beli Krajini dobi na novega leta dan vsako živinčce kos božičnika.

Med Rezijani ali beneškimi Slovenci so živeli svojevrstni običaji. Na tepežnico je smel udariti moški vsako žensko, ki jo je srečal, z dlanjo po hrbtu. Na novega leta dan so ženske moškimi vračale. Med beneškimi Slovenci je bil v navadi tudi poseben novoletni ples. Na novo leto opoldne so hodile ženske k studentu po vodo. S polnimi vedri na glavi so

odplesale med petjem na vaško trato. Pred njimi je hodil možak, ki je brenkal na kitaro ali mandolino, poleg pa je žvenkljala ženska z bobenčkoma (tamburelli). Ko so dospeli v vas in na trato, so se ustopili moški okoli žensk v kolobar, ženske pa so začele plesati sredi njega. Pri tem so obdržale vedra na glavah, a so z medenim korcem zajemale vodo in jo zlivale moškim v obraz. To so počenjale, dokler niso bila vedra prazna.

Kdor zgodaj vstane na novega leta dan, ta bo vstajal zgodaj vse leto. Kdor pa pozno vstane, ta bo vse leto pozno vstajal.

Kar na novo leto delaš, boš delal vse leto. Kakršen si na novo leto, tak boš vse leto.

Ako na novega leta dan srečaš najprej žensko, boš vse leto nesrečen, pravijo na Goriškem. V Beli Krajini pa menijo, da bodo čez leto pokali obroči na posodi, če pride na novo leto najprej ženska v hišo. Zato pa naročajo na staro leto sosedje drug drugemu, naj pride na novo leto zarana moški v hišo. Pogosté ga potem z žganjem ali s čim drugim.

Kdor na novo leto pade, umre še tisto leto, pravijo na Koroškem.

Kdor pride na novo leto najhitreje od službe božje domov, bo vse leto najurnejši, govore v Suhi Krajini in v Kostelu.

Če na novo leto luči v cerkvi mirno goré, tedaj bo leto dobro, mirno in rodovitno. Če pa goré slabo, bo slabo in vilharno tudi vse leto. Tako trdijo na Goriškem.

Na Štajerskem mečejo dekleta na novega leta dan pred soncem novc ali rdeče jabolko v vodo, da bi jim dala moža. Drugod spet verujejo, da bo dala voda moža le tistemu dekletu, ki prej pride. Vreči mora v vodo jabolko, ki je vanj zataknila rožmarin. V Beli Krajini gredó dekleta po polnoči na studenec po vodo. Tista, ki je bila prva, zagradi studenec s kamenjem ali trnjem, da druge ne morejo blizu. Te dražijo tisto, ki je bila prva: »Ti si staro vodo odnesla, a me smo novo!« O njej pa tudi pravijo, da se bo tisto leto omožila. Tudi belokranjska dekleta nosijo ta dan vodi ali studencu darove: kruha, jabolk, orehov, ki jih mečejo vanj.

2. Sv. Trije kralji

Čas od božiča do svetih Treh kraljev posvečujejo ponekod na Slovenskem tako, da živine te dni ne vprezajo.

Kakor na svetí večer in na starega leta večer, tako kade na Kranjskem tudi na večer pred svetimi Tremi kralji z navadnim kadihom, pa tudi s posvečenimi mačicami in s suhim listjem in cvetjem, ki so ga nosili na Telovo za procesijo in ki o njem menijo, da je zato posvečeno. Drugod devajo na žerjavico krušnih drobtin namesto kadila ali pa tudi s kadihom vred. Hkrati krope z blagoslovljeno vodo. Po navadi opravlja ta obred gospodar sam s kakšnim pomočnikom, ki mu pomaga kaditi.

Po vseh slovenskih krajih, četudi ne več v vsaki hiši, je še stara pobožna navada, da napišejo zvečer pred svetimi Tremi kralji na notranjo stran hišnih vrat začetnice imen svetih Treh kraljev z letnico na vsako stran in s križi vmes. Takole:

19 + G + M + B + 39

Ta napis ostane na vratih do drugega leta.

Na Kranjskem moli gospodar na praznik sv. Treh kraljev z vso družino, potem prereže božičnik na dvoje ter razdeli eno polovico skoraj vso med družino, drugo polovico pa

razda živini. Nekoliko tega kruha puščajo za goste in prijatelje, nekaj pa za živino, kadar oboli. — Pri štajerskih Slovencih prinese gospodinja božičnik (stalnik, močni kruh, pomožnjek) o sv. Treh kraljih zjutraj spet na mizo in ga gospodar šele tedaj razreže. Zbere se vsa družina. Gospodar dá vsakemu kos, toda ga drži visoko pod strop, da mora vsakdo visoko skočiti ponj. Čim više skoči, tem više bo zrasel. »Od več hiš ko stalnika pokusiš, tem močnejši boš!« pravijo tudi. Posebno močan bo menda tisti, ki je pomožnjek od devetih, po mnenju drugih spet od sedmih hiš. Tega kruha dajejo tudi živini. — Na svetí večer naredo med goriškimi Slovenci na mizo s kredo znamenje svetega križa. Mizo pogrnejo s prtom, nanj pa polože hleb belega kruha, ki ga nazivajo prtnjak. Ta hleb ohranijo še za oba druga sveta večera, to je k novemu letu in k večeru sv. Treh kraljev. Na dan sv. Treh kraljev si odreže vsak član družine po en kos. — Koroški Slovenci dajejo živini na novo leto in za sv. Tri kralje navadnega belega kruha in posvečene soli. Kos božičnika dajejo na ta dan tudi v Beli Krajini.

Posebno navado imajo na Goriškem (na Kamnu blizu Kobarida). Zvečer pred sv. Tremi kralji skuhajo skledo močnika in ga prinesó na mizo. Poleg sklede polože tri žlice. Drugi dan, na praznik sv. Treh kraljev, pa je vsakdo izmed družine z vsemi tremi žlicami v spomin darov svetih Treh kraljev.

Po gornjem Goriškem, na Gorenjskem in po Koroškem pravijo, da hodi na dan po sv. Treh kraljih Perta, ki ima sekiro. Z njo strašijo otroke. Na Gorenjskem ji pravijo Pehtra ali Pehtra baba, na Koroškem pa Vehtra baba. Tod tudi trdijo, da prihaja na večer pred sv. Tremi kralji iz svojega skalnega brloga k vasem. Hudobne otroke grozno strahuje: prereže jim namreč črevo. Tem bolj pa se je smejo veseliti pridni otroci, ki zavoljo tega pojo:

Pehtra baba, daj vorih, (vorih = oreh)
povhen žakelj pa en mih! (mih = meh)

Pridni otroci dobe od nje posebno orehov. Pehtra baba prihaja kot stara ženska z dolgimi sivimi lasmi, v rokah nosí burkle (»pečne vile«), ki z njimi strahuje otroke. Tudi hudobnim nasuje orehov na mizo: ko jih pa hočejo vzeti, plane z burklami po njih.

Pehtra ali Vehtra baba je kraljica belih žen, ki je ljudstvo v njih posebilo megle v gorah. Tem ženam pravijo na Koroškem želik-žene ali žalik-žene. Pripovedujejo, da stanuje Pehtra najrajši v logih in bregovih, poleti tudi v globočini jezer. Pozimi dela sneg ali tako imenovano babjo kašo ali pšeno. Čez zimo rada spi v kakšni gorski duplji, ne trpi pa pasjega lajanja. Tudi prede rada pozimi in če ji namečejo pastirice poleti lanu, jim blagoslovi čredo. Pastirji pravijo, da jo vidijo večkrat o mraku, ko pohajkuje po najvišjih bregovih. V rokah drži zlato ročko ali pa vehtro (kad). Tudi na kravi jo je že videl jahati neki pastir. Pehtra baba ima prav obilne prsi.

Pastirji po planinah imajo posebno igro, pri kateri kličejo:

Vehtra baba, dežja daj!
Lanu ti dam debel kučaj! (kučaj = tolčaj, snopek lanu)

Večkrat oblečejo kakšno pastirico v plašč, ki so ga spletili iz sitja, in jo polivajo z vodo, plešejo okoli nje in kriče:

Vehtra baba, daj pšenice!
Moji kravički travice!

Zdi se, da je Perhta ali Pehtra baba ostanek vere v boginjo dežja in rodovitnosti iz časov poganstva.

Na Dolenjskem in Notranjskem je Pehtra popolnoma neznana. Na Štajerskem se je združila z neko svojevrstno predstavo sv. Lucije (15. december).

Svoje dni so pekile štajerske Slovenke ponekod na dan sv. Treh kraljev posebno pogačo iz bobove moke, ki so jo imenovala »bobov ded«. — V konjiški okolici vmesijo in speko gospodinje že na sveti večer v poseben božičnik neko zrno, ki se imenuje »sézam« (lat. sesamum). Ta hleb pogrnejo z belim prtom in ga načno šele na dan sv. Treh kraljev zjutraj po rani maši. Kdor najde zrno v svojem kosu, bo vse leto zdrav in močan, tako da bo zmagal v vsakem boju, tudi v vojski.

Dekleta po slovenskem štajerskem, ki bi se še v predpustu rada omožila, hodijo na dan sv. Treh kraljev zgodaj po vodo v bližnji potok, pa če je še tako mrz. S to vodo se morajo umiti vsi, kolikor jih je pri hiši, ker ima ta voda po ljudski veri posebno zdravilno moč v sebi, da se človeka ne primejo gobe ne kaka druga nalezljiva bolezen.

Ponekod na slovenskem štajerskem vérujejo, da se v noči pred sv. Tremi kralji odpira nebo in da podeli tedaj Bog vsakemu vse, česar si tisti čas zaželi.

Kdor se od sedmega leta dalje ob samem kruhu posti sv. Trem kraljem na čast, ta vé, kateri dan bo umrl. Drugod spet pravijo: Kdor se posti na dan sv. Treh kraljev od tistega časa, ko se začne zavedati, pa do sedmega leta, temu pridejo sv. Trije kralji tri dni pred smrtjo povedat, kdaj bo umrl.

3. God sv. Antona puščavnika.

Pri Slovencih se časti ta svetnik, ki ima na podobah pri sebi prašička, kot varuh prašičev. — Ta dan ponekod nihče ne vpreza živine.

Dekleta, ki bi se bila rada omožila še v predpustu, so se nekoč na ta dan k maši gredé butale v peči ali skale. Takim pečem so zato vzdeli priimek »babja peč«.

4. God sv. Vincencija

Ta dan gre ponekod vsak gospodar v svoj vinograd in odreže nekaj trt. S seboj vzame kos božičnika, ki ga je prihranil nalašč za ta dan. Tako trte rajši rodijo.

Tudi ta dan ponekod živine ne vprezajo.

(Viri: Navratil, šašelj in drugi.)

N O V E K N J I G E

Franc Grivec: SLOVENSKI KNEZ KOCELJ. Inicialke in vinjete narisal ter osnutek za platnice napravil akad. slikar Slavko Pengov. V zbirki Kosmos izdala in založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1938. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. Strani 298 in zraven zemljepisna karta slovenskega ozemlja v 9. stoletju. Med besedilom je 14 krajepisnih podob, na čelu knjige podoba kneza Koelja po kipu Tineta Kosa. — Knjiga obsega poljudnoznanstveni življenjepis blatenskega kneza Koelja v razsežnem zgodovinskem okviru in skoraj sto strani virov in dragocenih opomb, ki so deloma kar celotne razprave. Tu objavlja raziskovalec dobe slovanskih blagovestnikov,

prelat dr. Grivec, nekako sintezo dosedanjih razprav o dobi sv. Cirila in Metoda, ki jih je napisal mnogo sam, kot zgodovinar in teolog, mnogo pa so jih napisali drugi, zgodovinarji in jezikoslovci, bodisi slovanski bodisi nemški. Knjiga nudi obenem dober pregled preobsežnega znanstvenega slovstva o tej dobi in temeljit vpogled v težavno raziskovanje temeljnega poglavja slovanske cerkvene zgodovine in narodne prosvete. Velik delež tega potrpežljivega dela je opravil dr. Grivec; številne knjige, razprave in poročila, raztresena deloma po Bogoslovnem Vestniku in celo po dnevnem časopisu, je strnil v poljudnoznanstven spis, ki je za tako vsebino upravičeno izšel v razkošni opremi. Grivec prejšnja svoja in tuja dognanja popravlja in dopolnjuje, le redko mu je treba kaj prejšnjih mnenj spremeniti; tako je zaslužni pisatelj z zgodovinskimi dejstvi, ki jih mestoma po potrebi še poveže med seboj s trdnimi znanstvenimi domnevami, očrtal, lahko trdimo, vso podobo slovanskih blagovestnikov z njuno dobo vred. Priznanja je vredna tudi pisateljeva zamisel, da je treba te važne resnice naše narodne zgodovine s poljudno pisano knjigo posplošiti, zakaj poznavanje začetkov naše narodne in cerkvene zgodovine je tako za narodno zavest kakor za državljansko vzgojo potrebno, znanstvenik pa se na tak način lepo oddolži svojemu narodu. Vsebina Grivčeve knjige je mestoma, prav posebej za nestrokovnjaka, nenavadno zanimiva in včasih, da tako rečem, pretresljiva, n. pr. ko govori o Anastaziju in Arseniju v Rimu, o Metodovi osamelosti, o Koeljevem koncu, o Cirilovi askezi itd. Taka poglavja so za bralca ne le nova spoznanja, temveč doživetja. — Lepe ilustracije Slavka Pengova so izvršene v slogu »duhovnega realizma«, podobno kakor njegove slike v Mohorjevem koledarju in v župni cerkvi na Bledu; v črnem tisku bi, menim, še bolj učinkovale. — Lepa knjiga je zaslužila, da so o njej že dokaj pisali, neutrudljivemu pisatelju o naši cerkveni in začetni narodni zgodovini pa bo ta pomembna knjiga sloves temeljitega znanstvenika le še bolj utrdila. J. P.

Dr. Andrej Snoj: KRIŽEM PO PALESTINI. Mohorjeva knjižnica 104. Založila Družba sv. Mohorja v Celju, 1938. Str. 244. — Slovenci se po vojni menda premalo zanimamo za Sveto deželo. Na vsak način manj, kakor smo se pred vojno. Ne le laiki, tudi duhovniki. Drugi narodi prirejajo — vsaj do zadnjega časa, ko je bila Palestina še mirna — redno leto za letom skupna romanja v Palestino. Gotovo je tu tehten razlog vprašanje valute, vendar zadošten ni. Manjka iniciative, organizacije, morda tudi nekoliko — močne vere. — Zato je treba pozdraviti vsak pojav, ki bi nas utegnil nekoliko predramiti in nam zbuditi hrepenenje po svetih krajih. Najprimernejše sredstvo za to je dobra knjiga, dober potopis. — Taka je gornja knjižica vseuč. prof. dr. A. Snoja. Pride nam prav zlasti še zaradi svojih odličnih lastnosti. Pisatelj, ki je prebil leto dni v Palestini, je biblični strokovnjak in duhovnik. Ni hodil v Palestino odkrivat turističnih lepot, ne zionističnih kolonij, torej »moderne Palestine«, ampak si je hotel »predočiti današnjo sliko krajev, ki so v zvezi z življenjem našega Odrašenika«, kakor sam pravi v predgovoru. Sad teh svojih opazovanj nam je poklonil v pričujoči knjigi. Najbrž ne vseh. Moral se je omejiti. »Največ mi je bilo na tem,« piše, »da pokažem, kaj se je v novejšem času arheološko pomenljivega odkrilo in kako iz današnje pokrajine, iz življenja današnjih prebivalcev še vedno veje častitljivi duh Kristusovih časov.« — S tega pisateljevega zrelišča je treba brati knjigo. To se

pravi, v duhu romati z njim »križem po Palestini«, od Betlehema in Hebrona na jugu do Genezareškega jezera in nekdanje Cezareje Filipove na severu, od Jordana in Mrtvega morja na vzhodu do Karmela in Jafe na zapadu. Dr. Snój bistro opazuje, prijetno, silno poljudno opisuje in nepri-siljeno dviga misel k vzvišenim, svetim spominom. Bralec, ki se zanima za svetopisemsko arheologijo, bo priznal, da pisatelj res registrira vse novejšje, biblično važnejše izkopanine, n. pr. v Hebronu darilni oltar in Abrahamov vodnjak, v Getzemani prvotno »baziliko smrtnega boja«, na Sionu izkopanine francoskih asumpcionistov, Garstangove izkopanine pri Jerihi in Koepelove v Teleilat Ghassulu, potem one v Megiddo, Tabghi itd. In pozorno se bo ustavil zlasti vsak katehet, ko sliši pisateljevo mnenje n. pr. o »Betaniji on-stran Jordana«, o Emavsu, o »gori strmoglavljenja« pri Na-zaretu, o Jernejevi hiši v Kani galilejski, o gori blagrov pri Tabghi, o »Petrovi ribi« v Genezareškem jezeru, o legi Bet-sajde, o »mestu na gori« — Safedu, o skali pri nekdanji Cezareji Filipovi itd. Dočim je n. pr. o legi Betsajde, domo-vine Petra, Filipa in Andreja, v prvi izdaji Svetega pisma, v pripombi k Jn 1, 44, še dejal, da je bila najbrž na mestu današnjega Chirbet Minje, južno od Kafarnauma, in s tem podpiral podmeno o dveh Betsajdah, pravi zdaj odločno: »Danes je dognano, da je Betsajda bila samo ena in da jo je iskati na severni obali ob Jordanovem izlivu v jezero« (str. 221). To je za razlago vendar važno! — Skratka, dr. Sno-jeva knjiga, ki ima tudi mnogo lepih slik, je klena, zani-miva in koristna knjiga. Naj bi dobila mnogo bralcev!

Dr. J. Aleksič.

Prof. J. šedivý: ČEŠČINA ZA SAMOUKE. Založila Jugoslovansko-češkoslovaška liga v Mariboru, 1938. — Ravno v dneh, ko so se nad bratsko Češkoslovaško že bili zbrali grozeči oblaki, je v Mariboru izšla samoukom namenjena učna knjiga češkega jezika. Napisal jo je znani propagator slovanske vzajemnosti profesor Jan šedivý. Knjiga je v vrsti slovenskih učbenikov češkega jezika v vseh pogledih do se-daj brezdvomno najboljši učni pripomoček za učenje če-ščine: do podrobnosti izdelan po induktivni metodi, bogat in zanimiv po vsebini, obsežen in vsestranski, da ti v lahki, neprisiljeni vsebini posreduje razmeroma veliko število be-sed iz dnevnega življenja in leposlovja. V skromni meri te vrhu tega seznanj še s slovaščino. Ni brez stvarnih pomot in netočnosti (na str. 11 n. pr. trdi, da se pri izgovarjavi d' jezik pritise na mehko nebo!), še mnogo več pa je tiskovnih napak. Te bo učitelj češčine lahko popravil, vest-nemu samouku pa bodo delale ponekod težavé. Avtorjevi nazori o blagodejnem posredovanju lorda Runcimana med Čehi in Nemci (str. 158) ter nekatere njegove romantično nadahnjene trditve v uvodu so že danes, ko se je tiskarsko črnilo komaj posušilo, boleči anahronizmi. Lgr.

N A Š E S L I K E

Nekaj otroških slik

Meseca oktobra je priredilo društvo Atena v ljub-ljanskem Jakopičevem paviljonu razstavo z na-slovom »Otrok v sliki in plastiki«. Razstava je pokazala, kako so slovenski umetniki v teku dobrih sto let upodabljali otroke in kako je z otroškim portretom dan-današnji. Take razstave, kot je bila ta, utegnejo biti izredno zanimive, ker tudi umetnostno manj izobraženemu gledalcu nazorno predočijo, kako različno umetniki celó v isti dobi

obravnavajo isti motiv in kako ga vsak po svoje oblikuje. Še celó poučno je primerjanje, kako so različni časi različno gledali na isti predmet in koliko je med njimi skupnega ali različnega.

Domače slikarstvo minulega veka je bilo zastopano z iz-branimi primeri otroških podob, ki so jih naslikali pogla-vitni naši slikarji. Zastopani so bili med drugimi Janez Po-točnik, Andrej Herrlein, Matevž Langus, Josip Tominc, Pavel Künl, Mihael Stroj, Anton Karinger, brata Šubica in drugi. Bolj popolno je bila predstavljena doba okrog leta 1900, najpopolneje pa še živeči slikarji in kiparji. Zbrana so bila dela slikarjev od naših impresionistov pa do najmlajših, izmed kiparjev pa le del, in še to predvsem sodobniki in pripadniki dobe okrog leta 1900.

Objavljamo nekaj otroških podob s te zanimive raz-stave, in sicer predvsem starejše, ki so manj znane širšemu občinstvu.

O Matevžu Langusu (1792—1855) smo na tem me-stu že večkrat pisali in navedli poglobljene življenjepisne podatke. Objavljamo danes njegovo sliko »Otroci pred Ra-kovnikom«, ki kaže skupino treh otrok v tedanji noši. Značilno je pri tem, da je skušal slikar otroke kar mogoče idealizirati, da jih je portretiral v praznični, najlepši obleki, deklico nališpano z dragulji. Grlica in jagnje prav dobro sodita med pridanke, ki so jih slikarji-portretisti tedanje dobe, tako imenovanega »bidermajerja«, radi uporabljali pri svojih delih. Za skupino otrok je na desni viden grad Ra-kovnik pod Golovcem, kakršen je bil takrat (ravno pred sto in desetimi leti), ki je danes deloma prezidan, deloma pa obdan z novimi poslopji salezijanskega vzgojevališča. Na levi strani leži Dolenjska cesta, od koder pelje proti gradu starinska poštna kočija. Zadaj je videti mitnico in del ljubljanskega mesta, na obzorju pa opazimo Rožnik s cerkvijo, še bolj na levi pa visoko Grmado. — Langusov portret dečka v dolgi črni suknji s pokončnim ovratnikom in rožastim telovnikom, stoječega pred izmišljenim ozadjem, ki kot kulisa predstavlja Ljubljano z gradom in (tedaj še dvostolpo) šentjakobsko cerkev, je tudi enako značilen za duha tedanje dobe. Tudi tod je dobro opazna slikarjeva težnja, pokazati otroka v nevsakdanji, izrazito togi in slav-nostni pozi in v obleki odraslega človeka. To tedaj vse-splošno umljivo hotenje se nam danes zdi nekam naivno in skoraj malce smešno, je pa pravi odraz meščanskega duha tiste dobe in umetnosti, ki mu je služila. Langus, »ki je s svojim delom in značajem objel trideset let slovenske umetnosti, absolutno vzeto ni bil velik umetnik; za naše razmere pa je postal velik po tem, da nam je važno kulturno dobo probujajočega se slovenstva v umetnosti tako zajel, da je postal njen nerazdružljiv člen«. Tako sodi o tem slikarju, Prešernovem dobrem prijatelju, Fr. Stelè v svojem Orisu. — Portret je iz l. 1850 in predstavlja poznej-šega notarja v Ajdovščini dr. Jožefa Koslerja.

Langusovo portretno delovanje je našlo uspešno nada-ljevanje v njegovi nečakinji, Henriki Langusovi (1836—1876). Zgodaj osirotelo jo je Langus vzel za svojo in se je po njegovi želji učila slikarstva na Dunaju in v Dres-denu. Njene slike, med katerimi je precej nabožnih podob, pa tudi več portretov, med njimi zlasti otroških, so prav živahne v barvah, večje postavljene in za svojo dobo dovolj spretno naslikane. Znan je zlasti njen portret pesnice Jo-sipine Turnograjske. Naša podoba predstavlja deklico z grozdom v naročju in je prav dober primer njenega slikar-skega znanja in ljubke domačnosti, ki odlikuje njene malce presladkobne otroške portrete. — Portret je nastal okoli 1865.

Znan in ob svojem času cenjen slikar je bil Pavel Kūnl (1817—1871), ki je bil po rodu s Češkega. Bil je sprva častnik, ki se je kasneje posvetil slikarstvu. Obiskoval je dunajsko akademijo, nato pa živel do svoje smrti v Ljubljani. Naslikal je veliko število cerkvenih podob, delal tudi za gledališče, pa tudi njegovi portreti so bili znani. Naša podoba kaže troje otrok v značilni obleki tedanjega časa, ki so precej trdo in okorno narisani, vendar se pa značaj slike dobro sklada s tedanjim umetnostnim pojmovanjem, ki je tudi v otroškem portretu iskalo neko mnogokrat hudo narejeno dostojanstvenost in resnobo, ki sicer prav nič ne ustreza upodobljenim modelom.

Poleg del teh treh bidermajerskih meščanskih slikarjev se zdi slika Antona Gvajca že kar moderna. Gvajc se je rodil leta 1865 v Ljubljani, je študiral slikarstvo na Dunaju pri Griepenkerlu in Trenkwaldu, nato pa bil učitelj risanja v Gorici, kasneje profesor v Trstu in nazadnje v Mariboru. Umril je pred tremi leti. Bil je zastopnik poznega romantičnega slikarstva, ki je prehajalo že v realizem. Udeleževal se je po večini kot pokrajinar, naslikal pa tudi precej tihožitij (zlasti cvetličnih) in znatno število žanrskih prizorov. Naša podoba, ki je iz dobe okrog začetka našega veka, kaže strganega pastirčka, stoječega ob dekletcu, ki se igra z ovco in ji skriva skodelico mleka za krilom. Ta skupina ob hlevskih vratih je lepo okvirjena s trto. Podoba je prav ljubezniva in kaže dosti dobro kompozicijsko sposobnost, v risbi je pa manj zadovoljiva. Je iz leta 1890.

Že docela impresionistično je pa pojmovana najmlajša izmed naših otroških slik, podoba deklice, ki jo je naslikal Ivan Vavpotič. Predstavlja njegovo hčerko Rut na gugalnem konjičku. Na tleh leži pajac, zadaj je pa vidna značilna meščanska soba izpred dobrih trideset let. Tod ni šlo več samo za slovesen, nekam šablonski otrokov portret, temveč je podan že resničen dogodek, vsakdanji prizor iz družinskega življenja, to pa tako, da je šlo umetniku predvsem za rešitev barvnih in svetlobnih nalog, ki so se mu stavile. Delo je smelo narisano in v barvi prikupno, portretirano dekletce pa prav dobro postavljeno v okolje, res živo in prepričevalno. Ta slika je iz Vavpotičeve zrele mladostne dobe, ko je ustvaril več del, ki bodo za zmerom ohranila svojo umetnostno vrednost.

Že teh nekaj objavljenih reprodukcij kaže, kako mnogovrstno in različno je mogoče obdelati ta na videz tako preprosti in ozko omejeni motiv. Če bi mogli dodati še vsaj nekoliko primerov sodobnikov, bi bila slika popolnejša in še bolj jasna. Še točneje bi se pokazalo, kako velik je napredek tudi v tem delu slovenskega slikarstva in kako visoko so se naši slikarji že dvignili. Sodobni slovenski otroški portret je že dosegel časovno svetsko stopnjo.

Jelovškova šola: Madona z Jezuškom in svetniki

Danes objavljamo reprodukcijo zanimive kompozicije, ki predstavlja Madono z Jezuškom. Osrednjo skupino obdajajo štiri postave, sv. Ana, sv. Jožef in sv. Simeon, desno spredaj pa mali sv. Janez Krstnik z jagnjetom in križem iz trstike, ki ga ponuja Detetu. Sliko hrani Narodna galerija v Ljubljani, prišla je pa vanjo iz škofijskega muzeja. Avtor slike je neznan, prav tako kraj, od koder izvira. Nekateri strokovnjaki jo pripisujejo slikarju Jelovšku, znemu baročnemu freskantu, toda zdi se, da bi mogla biti kvečjemu delo njegove šole. Po zasnovi, gradnji in občutju spominja na razne podobne kompozicije sočasnih italijanskih, morebiti še bolj španskih mojstrov iz konca 17. veka.

Pa naj bo avtor te slike kdor koli že, kompozicija je prav zanimiva in kot domače umetniško delo gotovo zasluži, da ga spozna večji krog občinstva, zlasti tistega, ki mu slike naše Narodne galerije niso vselej tako lahko dostopne kot Ljubljančanom.

K Cvelbarjevim grafičnim delom

Dva drobna risarska zveščiča — to je vse, kar poznam Cvelbarjeve grafične zapuščine. Risbe s svinčnikom, s peresom, nekaj akvarelov, vse to v velikosti razglednice, in vendar koliko je na teh lističih svojiske, res iskrene in goreče osebnosti! Saj niso to umotvori dognanega, zrelega umetnika, komaj plahi poskusi in pričetki, pa že pričajo o velikem prirojenem talentu in resnično umetniški nadarjenosti prežgodaj umrlega tvorca.

Jože Cvelbar je padel mlad, ko je komaj dokončal gimnazijo. O kakem smotrnem umetnostnem študiju ni moglo biti niti govora, komaj da je v Novem mestu dobil nekaj pobud in temeljnih napotkov, vse drugo je črpal iz svoje bogate notranjosti. Zato so ti listi tako nenavadno iskreni, neobteženi z bremenom priučenih manir in pustih teorij, preprosti in tipajoči poskusi sicer, hkrati pa odkrita izpoved za lepoto in vse vzvišeno vnetega duha. Dasi so na pre mnogih teh skic opazne domala vse začetniške napake in nerodnosti, ki jih šele dolgotrajno in načrtno delo in učenje odpravi, je vendar njihov vtisk neposreden in prepričevalen. Videti je, da je mladi poet moral risati te portrete, pokrajinske skice, drobne prizore iz vojaškega življenja, osnutke za poznejše kompozicije. Jasno je vsakomur, kdor pazno motri te risbe, da niso le prazna igra, ne samó plod dolgočasja, ki se nujno mora polastiti vsakega plemenitejšega in dovtetnejšega duha v okolju, kakor ga kažejo ravno ti primeri Cvelbarjevega upodabljalnega talenta. Tod je res enkrat oblikujoča umetnost nepokvarjen in neposreden čist izraz, nekaj prvinskega, globoko v prirodi utemeljenega, kar nujno mora na dan.

Med listi obeh skicirk in posameznimi dopisnicami (slovitih »Feldpostkart« mlajši niti po imenu ne poznajo več) je največ portretnih študij in skic. To je razumljivo, saj so bili to najbližji in najhvaležnejši motivi, ki so se nudili risarju. Med portretnimi glavami je nekaj presenetljivo doživljenih, res živih, da bi spoznal portretiranca tudi, če ga še nikoli nisi živega videl. Tudi pokrajinske risbe so zelo sveže in prisrčno podane, zlasti redki akvareli. V tej slikarski panogi kaže Cvelbar nemalo dovršenosti, ki priča tudi o njegovem tenkem občutku za barvo. Manj dognani so razni poskusi s čudno melanholijo prežetih kompozicij, kjer je videti, kako mlademu risarju primanjkuje jasnosti in gotovosti, smisla za strnjenost kompozicije in za bistveno važnost predmeta. Prav dober opazovalni dar pa kažejo drobne skice, ki se zdé kakor tihožitja, kjer je z nekaj črtami podano tudi svojstveno turobno nastrojenje, ki ga vzbuja predmet.

Cvelbarjevo delo na področju oblikujoče umetnosti je komaj prvi korak v to zasanjano deželo njegovih sanj, pa je vendar prevažno dopolnilo njegove slovstvene zapuščine, saj so morda ti grafični listi še neposrednejša in še iskrenjša njegova izpoved. Že to, kar nam je zapustil, dokazuje, kako bogat umetniški talent je bil in kaj smo izgubili s Cvelbarjem. Če bi se bil razvijal z enako silo in v enaki smeri, bi bil gotovo dosegel v oblikujoči umetnosti visoko stopnjo — morebiti celo višjo kakor v lepem slovstvu.

K. Dobida.

DOM IN DRUŽINA

PRI VEČERNI MOLITVI

JOŽA LIKOVIČ

Kraguljčki so nenadoma utihnili! Bistro, srebrno zvonkljanje se je razpršilo po zasneženem stvarstvu; droben glas je obvisel na prazni jablanci, drugi so se razbežali po sosednjih vrtovih in se iskreno pobratili s premraženimi siničkami. Tudi pri nas je zazvenel čist glasek:

Večeri se!

Sonce se je nerado poslovilo od veličastne lepote in ognjenih utripov prosinčevega večera, še in še je dvignilo svoje rdeče oči, odprlo poslednji zlat zaklad, da osreči zemljo in ljudi. Toda zaman! Komaj da je ostala za njim še mrliško voščena sled, ki je presahnila na bregu večnosti. Naše nebo pa se je pretopilo v srebrno modrino; božična zvezda se je zatrnila nad hribom, slikovit mesec ji je kumoval.

Pri nas je tako toplo, svetlo in pokojno! Čudovite ledene rože se razcvetajo na oknih, mesec je njihov vrtnar. Prijeten vonj po zdravi kurjavi, novoletnih kolačkih in po snegu, ki ponižno in tiho ždi pred vrati, se razširja po sobi. V jaslicah se milo smehlja betlehemsko Dete, še malo, pa bomo v raj... Naša Marija se je načebljala, popila kavo in znesla igračke v kot; njena posteljica je že pripravljena. Vrata se nalahno odpirajo, spanec se seli iz kuhinje v sobo, iz oči v srce.

»Le hitro, hitro!« prigovarjam otroku, ki še vedno predevlje igrače in najde za najmanjšo stvar tisoč opravil in izgovorov. Evici mora naravnati še predpasnik, kocke niso pravilno sestavljene, mali pekarček mora pred vrata, da pripravi zjutraj sveže žemlje. Končno vendar!

»Neutegoma zbeži v sobo, sicer te najde mraz.«

»Povej, očka, kakšen pa je mraz,« sprašuje nevedno otroče.

Jaz namrščim čelo in bajam:

»Mrz je siv in strupen; plazi se po vseh štirih. Ako otrok ne zaspi, zatuli pod okni, da se hiša do dna strese.«

Šele sedaj odcepeta Marija urno v sobo, predolga srajčka ji nagajivo opleta po nogah, da se kažejo izpod robov le majčkene pete; vestno pripravi blazino in počaka name. Potem se vrstijo najlepši, nepozabni trenutki, ko se grešna zemlja odmakne daleč od nas in se spustijo zvezde za celo tisočletje bliže. Marija lepo poklekne, sklene roke in se zaupljivo ozre na angela varuha, ki zvesto večer za večerom razprostira svoje prelepe roke nad njeno belo posteljo. Tudi jaz se sklonim kraj otroka; počasi moliva, malo ob rdečih jagodicah, malo po otročji pameti. Najprej za ljubo mamico in očeta, nato za Jožeta, ki ga ni več med nami, in za rajnke. Marija se nenadoma zmisli in pozveduje:

»Rajniki! Kdo so rajniki?«

»To so naši predniki, ki so umrli in se vesele pri Bogu.«

»Ali se tudi oni z novim tramvajem vozijo k Bogu kakor mi k njim na pokopališče?«

»Beži, beži! Oni počivajo v luči in miru. Ko boš velika, ti bo vse razumljivo in jasno. Moliva dalje.«

Marija se vnovič prekriža, povzdigne velike oči k angelu ter moli za ljubo zdravje in pamet, za sirote brez strehe in Evico, ki je ostala sama v temni kuhinji. Končno se čudovito

spomni še neznatnega kamenčka na vrtu, s katerim se je v jeseni igrala. Da bi ostal nepozabni kamenček cel, zdrav in vesel, da ga spomladi ne pobode polž ali pohrusta miška! In potem otrok še nekaj šepeta, ali se pogovarja z zvezdami in pravičnim nebom ali obuja spomin na kak nepozaben prizor. Bog ve! Večerna molitev je končana. Marija se zlahkoma nagne po strani in sladko zatisne oči. Sedmerokrili angeli se prismehljajo, se globoko začudijo ter sklenejo roke in peroti. Vsepovsod zakraljuje mir, sveti božični mir!

VARČEVANJE Z ELEKTRIKO

ŠTEFANIJA HUMEK

V zimskem času gospodinje upravičeno tožijo, kako velik je račun za elektriko. Že ob štirih popoldne dostikrat ne vidimo brez luči, ki gori potem ves večer; k temu pride še likanje in nekaj kuhanja, to dvojice seveda na svetlobni tok. Dobra gospodinja vstavi ta strošek sicer v proračun, vendar je račun za elektriko še prevelik, največ zato, ker gospodinja misli, da se pri uporabi elektrike pač ne dá varčevati. A razsvetljava, likanje in kuhanje na elektriko si prav lahko tako uredimo, da porabimo manj toka, kar se hitro pozna že pri mesečnem obračunu, kaj šele pri vsoti, ki se nabere preko dolge zime.

Pri razsvetljavi nevede tratimo z elektriko. Če nismo pravočasno dovolj natančno premislili in smo namestili luč na nepravem kraju, moramo imeti zaradi tega močnejšo žarnico, da dovolj vidimo. Dostikrat bi nam zadostovala šibkejša luč, če bi bila na pravem mestu, to je, da bi svetila prav tja, kjer svetlobo potrebujemo. Navadno mislimo, da porabimo več elektrike, ako poskrbimo za več luči. Toda to ni res. Poglejmo na primer v kuhinjo: če damo na strop zelo močno svetilko, mora goreti ves čas in porabi veliko toka, mi pa navzlic temu ne vidimo dobro ali vsaj na nekaterih krajih kuhinje ne. Ako pa imamo namesto ene več svetilk, na primer na steni nad štedilnikom, nad mizo in nad pomivalnikom, bo vsaka izmed njih lahko za polovico šibkejša, a bo ceneje, ker bo žarela le po ena, kjer se pravkar mudimo. Vsaka močna luč, pritrjena na stropu, je draga, ker nam manj izda, kot pa nas velja. Stropna luč ima namen, da razsvetli prostor kot tak, zato je lahko bolj šibka. Za kakršno koli delo, ko moramo dobro videti, mora biti luč premakljiva, bolje na tistem mestu, kjer delamo.

Mnogo električne svetlobe potratimo tudi z nepravilnimi in neprimernimi senčniki. Ko kupujemo, skušajmo preskusiti luč na takem mestu in v taki legi, kot jo bomo imeli v stanovanju, da vidimo, kako sveti, kakšno senco meče itd. Že pri nakupu samem se dostikrat prenačimo, posebno če se oziramo bolj na zunanost kakor na uporabnost svetilke.

Elektrike nikoli ne puščajmo goreti po nepotrebem! Kadar gremo iz enega stanovanjskega prostora v drugega, vedno ugasnimo za seboj, čeprav se nameravamo takoj vrniti. Kolikokrat se zgodi, da nas zunaj nekaj zmoti in zadržati ali pa ostanemo kar tam — na luč, ki je nismo ugasnili, pa pozabimo in gori dalje brez potrebe.

Če nimamo dela le preveč, o mraku malo počivajmo, namesto da takoj prižgemo luč. Kratek odmor v poltemi in v miru gospodinji dosti koristi in bi ga morala prav za prav vstaviti v svoj dnevni red. Nekatera dela v gospodinjstvu se pri luči sploh zelo slabo opravijo, na primer pranje barvanih reči, prav tako likanje. Še opazimo ne, kdaj smo zasmodili ali preveč zagladili kos perila ali obleke.

Gospodinje vedno tožijo, da je tudi likanje z električnim likalnikom drago, ako nimajo delovnega toka. Uporaba električnih priprav na svetlobni tok res ni poceni, vendar si likanje z električnim likalnikom lahko tako uredimo, da nas ne velja več kakor drugo kurivo za likanje. Razen tega moramo še upoštevati, da je električno likanje najbolj snažno, priročno in neoporečno za naše zdravje. Če hočemo z elektriko varčevati, si delo uredimo takole: na en kup zložimo perilo, za katerega ni važno, da je popolnoma gladko, kakor kuhinjsko perilo, brisače, spodnje rjuhe, slabše kose perila ter perilo triko, ki ga je treba samo malo pogladiti; vse drugo, kar mora biti lepo zlikano, kakor bluze, moške srajce, žensko životno perilo, blazine, robece itd., zložimo na drugi kup.

Takoj ko vključimo tok in se začne likalnik segreti, se lotimo perila prve skupine in ga polikamo z manj vročim likalnikom. Ko je likalnik že precej vroč, začnemo z likanjem drugega kupa, to je perila, ki naj bo lepo zlikano. Medtem pazimo, da likamo vedno s celo ploskvijo likalnika ter enakomerno in brez odmorov. Važno je tudi, da likalnik ni prelahek; pri težjem likalniku je treba namreč manj vročine in pritiskanja, ker tudi teža nekoliko gladi. Sedaj pridemo do najvažnejšega. Vsak zlikani kos perila hitro obesimo preko naslanjala stola ali čez pripravljen drog, ga torej ne zložimo, kakor je v splošnem navada. Z zlaganjem perila med likanjem potratimo največ toplote oziroma elektrike. Medtem ko zlagamo kos perila, likalnik čaka brez koristi in se tok po nepotrebnem porablja. Če se nam likalnik med likanjem zelo segreje, za nekaj časa izklopimo tok. Tudi likanje s prevročim likalnikom je potrata, obenem pa je perilo ali obleka v nevarnosti, da se sežge. Pomniti je treba še, da previsoka toplota nekatero tkanino poškoduje, čeprav tega ne opazimo. Ko smo z likanjem druge skupine prenehali, prekinemo tok in likamo perilo prve skupine s še vročim likalnikom, a brez toka.

Za varčno likanje je važno tudi, da perilo ni preveč vlažno; to je namreč zopet potrata elektrike, ker sušimo na ta način perilo z likalnikom namesto na zraku ali na soncu. Tudi ne hodimo od likanja, ker medtem vroč likalnik zaman čaka, ali pa se celo še dalje segreva. Preden ga damo gret, mora biti pripravljeno prav vse do zadnje malenkosti. Varčna gospodinja tudi ne segreva likalnika za vsako malenkost. Šele ko ima več perila pripravljenega, se

loti likanja. Za majhne stvari zado-
stuje, da segreje majhen likalnik
za potovanje, če ga imamo.

Za kuhanje na elektriko imamo
v novejšem času veliko najrazlič-
nejših priprav, od velikih popolnih
štedilnikov z vsemi mogočimi na-
pravami za kuho in pečenje do
majhnega aparata, s katerim samo
kaj pogrejemo. Priprave je treba
izbrati glede na to, kaj in koliko
nameravamo kuhati. Tudi pri kuhi
seveda lahko varčujemo, če smo ku-
pili pravi aparat in se nekoliko po-
učili, kako nam je z njim ravnati.

Grelec za potapljanje je zelo pri-
praven, ker z njim hitro, v vsaki
posodi in z majhno porabo toka po-
grijemo vodo ali kako drugo teko-
čino. Lonec, to je električni kahalnik
porabi več toka, zato uporabljamo

za gretje rajši grelec, če ga imamo. V električnem loncu
lahko skuhamo čaj ali drugo toplo pijačo. Lonca po kuha-
nju ne pustimo praznega, ampak takoj nalijemo vanj še
kaj, na primer vodo ali mleko, ker se nam od vročega lonca
brez toka nekaj tekočine prav lepo pogreje. S pogreto vodo
umijemo lonec, pa tudi za snaženje zob je dobra, če je lonec
čist. Prav tako porabimo toploto grelea, ki ga je treba hitro
shladiti, ko smo izklopili tok in ga vzeli iz tekočine. Na-
mesto, da ga shladimo pod vodovodom, ga potopimo v ko-
zarec ali drugo posodo z vodo, ki jo potem mlačno upora-
bimo. To so na videz malenkosti, pa so važne za varčevanje
z elektriko, posebno ako grejemo in kuhamo na svetlobni
tok. Tako izrabimo prav vso toploto.

Pri električnem štedilniku varčujemo predvsem s tem,
da si oskrbimo pravilno posodo, napravljeno nalašč za
električno kuhanje; imeti mora popolnoma ravno dno, tako
natančno in dobro izdelano, da se niti malo ne izboči in
ne skrivi (ne kakor naša navadna kuhinjska posoda), sicer
se vročina, ki jo proizvaja elektrika, slabo izrabi. Hitreje
skuhamo na ploščah, ki žaré, več toplote pa se nakopiči
v zaprtih kurilnih ploščah, ki toploto tudi dalj časa držé.
Ko je obed kuhan, so električne plošče še vroče. Tedaj
hitro postavimo nanje posode z vodo, da se nam pogreje
za pomivanje. Posode, v katerih smo kuhali, očistimo s str-
galcem jedilnih ostankov in napolnimo z vodo takoj ko
smo jih izpraznili. Ker so še vroče, se voda v njih pogreje
in odmoči, kar se jih še drži, da je pomivanje hitro oprav-
ljeno, ne da bi porabili veliko vode. Kuhanje na elektriko
je zelo čisto; zato posodo, v kateri smo kuhali, prinesemo
lahko na mizo, tudi če imamo goste, ne da bi jedi predevali.
Tako si prihranimo pomivanje namizne posode. Dobi se pa
tudi posoda za kuhanje in strežbo obenem.

Na električnem štedilniku kuhamo samo s cenejšim de-
lovnim tokom, ki je na voljo vsem gospodinjam in omogoča
tudi ceneno električno likanje in čiščenje stanovanja.

Napačno pa varčujemo, če v shrambi ali na hodniku ni-
mamo luči, češ saj se opravi tudi brez nje. Res je, da pri-
hranimo nekaj pri elektriki, toda imamo pa lahko prav
zaradi tega velike stroške. Če stikamo po temni shrambi,
hitro kaj prevrnemo, pobijemo ali pa prinesemo iz nje
čisto nekaj drugega, kot smo šle iskat. Nerazsvetljeni hod-
niki in stopnišča pa so bili že nešteto krat vzrok tudi raz-
nim padcem.

NOVOROJENČEK

ELIZA SKALICKY

Najrajši delamo za svoje otroke in najbolj veseli smo, če jih lahko lepo oblečemo. Vsaka mlada mamica dela s posebnim veseljem prvo oblačilce za otroka, ki ga pričakuje. Pletenje in kvačkanje je obenem prijeten in zabaven posel za dolge zimske večere in s tem lahko naredimo največ koristnega za družino in dom.

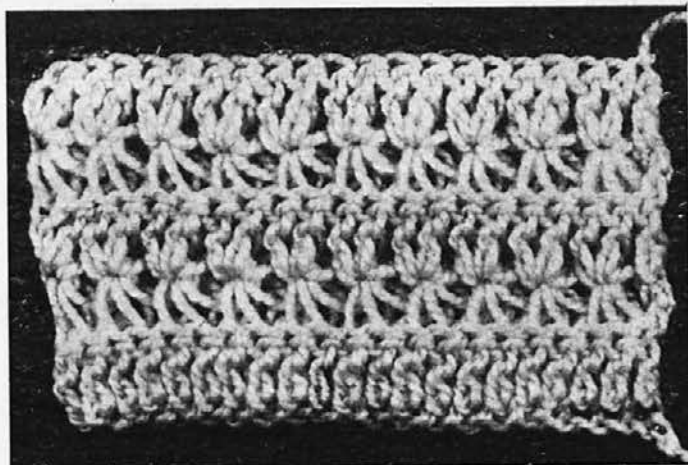
Na naši sliki je oprema za novorojenčka. Velikost je odmerjena tako, da jo otrok nosi lahko vsaj do šestega meseca. Vse je izdelano iz bele »biserne volne« (»Perlwolle«) s kvačko št. 3. Jopica, čepica in čeveljčki so delani z zvezdnim vbodom in gostimi petljami.

Zvezdni vbod delamo tako: Prva vrsta: v vsako verižno petljo kvačkamo eno šibično petljo; na robu delamo tri verižne; te so namesto ene šibične petlje. Druga vrsta: v prvo od treh verižnih petelj vbadamo, potegnemo skozi zanko, iz druge in tretje šibične potegnemo prav tako dve zanki, tako da imamo na kvački štiri zanke, nato kvačko ovijemo in potegnemo nit skozi vse štiri zanke. Zaključimo vbod z eno verižno petljo. * Pri drugem zvezdnem vbodu vbadamo v zadnji člen zadnje zanke prejšnjega vboda, nit potegnemo skozi; iz naslednjih dveh šibičnih potegnemo naslednji dve zanki, tako da imamo na igli spet štiri zanke, ki jih hkrati sklenemo in zaključimo z eno verižno petljo. Potem ponavljamo od *. Tretja vrsta: v sredino male zvezde, torej v verižno petljo prejšnje vrste, delamo v vsako dve šibični petlji. Četrto vrsto kvačkamo tako kot drugo itd.

Jopico pričnemo pri prednjem delu spodaj in delamo ves stan obenem. Lega petelj je navpična. Kvačkamo 64 verižnih petelj. V prvi vrsti delamo najprej 48 šibičnih petelj, nato 14 gostih do vratu. Naslednja vrsta ima zopet 14 gostih petelj in 24 zvezdnih vbodov. Nato delamo zopet šibične in 14 gostih petelj. Od sedme vrste naprej pri vratu v vsaki vrsti po eno gosto petljo dojemamo, da dobimo okrogline za vrat. Dojamemo skupaj šest petelj. Nato nadaljujemo enakomerno do konca rame; od začetka do konca ram imamo 27 vrst. Pod pazduho priklopimo nitko v štirideseto šibično petljo (petlje štejejo od spodaj gor), da imamo dovolj veliko odprtino za rokav. Pletemo toliko verižnih petelj, kolikor smo jih imeli pri prednjem delu. Hrabet nadaljujemo enakomerno z 20 gostimi petljami zgoraj in zvezdnim vbodom. Hrabet ima 47 vrst. Pri hrbtu zopet prenehamo z delom in priklopimo nitko, da delamo verižne petlje za prednji del. Prednji del nadaljujemo prav tako, kot smo delali prvega, samo da začnemo pri rami in končamo spredaj pri vratnem izrezu.

Rokav. Kvačkamo 55 verižnih petelj, delamo dalje 34 gostih. Nato napravimo nekaj vrst gostih petelj in potem pričnemo z vzorcem. V prvi vrsti toliko dojemamo, da imamo za rokav 64 šibičnih petelj v vrsti. V vsako drugo ali tretjo gosto petljo delamo dve šibični. Kvačkamo 25 vrst do okrogline. Če hočemo, da je rokavček na rami nekoliko nabran, moramo od devetnajste vrste dalje dojemati. To delamo tako, da kvačkamo v zadnjo petljo na koncu še dve šibični petlji, da imamo namesto dveh štiri v zvezdnem vbodu. Dojemamo trikrat na vsaki strani. Rokav končamo tako, da izpuščamo pri vsaki vrsti na koncu štiri šibične ali dva zvezdna vboda tako dolgo, da nam v sredini ostane 12 do 14 šibičnih petelj.

Okoli vratu pri jopici delamo dve šibični in dve verižni petlji izmenoma in vanje vpeljemo petljo.

Čepica ima pri straneh kolobarje in vmes ravni del. Za kolobarje nakvačkamo šest gostih petelj v eno verižno; nato sklenemo in obrnemo. V drugi vrsti delamo v vsako gosto petljo zopet dve gosti. Zopet sklenemo in obrnemo. V tretji vrsti dojemamo manj. V vsako drugo ali tretjo petljo kvačkamo dve gosti in tako nadaljujemo. Čim večji je kolobar, tem manj je treba dojemati. Paziti moramo na to, da se kolobar ne viha ne navznoter ne navzven. Ko ima kolobar 17 vrst gostih petelj, ga končamo. Za ravni del nasnujemo 40 verižnih petelj. Na obeh konceh delamo šest gostih, mednje pa 26 verižnih petelj ali 15 zvezdnih vbodov. Za ves srednji del kvačkamo 58 vrst. Čepico zašijemo tako, da srednji del na obeh konceh naberemo in nanj lepo našijemo kolobarja, in sicer ju prišijemo do tam, kjer se goste petlje pri srednjem delu nehajo. Zadaj položimo dve gubi in vso čepico z gostimi petljami obkvačkamo.

Čeveljček pričnemo spredaj in nakvačkamo 28 šibičnih petelj. Dvakrat dojamemo po dve šibični petlji, in sicer v tretji in peti vrsti na obeh straneh. Nadaljujemo enakomerno, da imamo skupaj 14 vrst. Tu čeveljček končamo, ga pripognemo čez polovico in zašijemo. Prav tako zašijemo čeveljček spredaj do tam, do koder smo dojemali. Potem ga zgoraj okoli odprtine obkvačkamo z gostimi petljami; vbadamo v delo in nakvačkamo naokoli 50 gostih petelj. Skupaj napravimo 12 vrst. Kjer se pričenjajo goste petlje, vpeljemo okoli odprtine vrvco.

Vzorec zvezdnega vboda je na sliki.

DOBRA KUHARICA

MASLENE KROMPIRJEVE REZINE

Stresi na desko 10 dkg kuhanega in nastrganega krompirja (od prejšnjega dne), prideni nekaj zrn soli, rumenjaka, 10 dkg surovega masla in vse pogneti z 10 dkg moke. Ko nekaj minut počiva, ga trikrat zapored razvaljaj na debelino noževega hrbtišča in razreži z razdelilnikom v dva prsta široke in prst dolge rezine. Vsako pomaži z raztepenim beljakom in položi pomazano stran v nastrgan bohinjki sir. Pokladaj nepomazano stran na pomazano pekačo in peci v srednje vroči pečici četrto ure. Postavi rezine kot prilogo k divjačini ali kot samostojno jed s solato na mizo.

VRVIČNA JUHA S KARFIJOLO

Skuhaj veliko pest karfijolnih cvetk v $\frac{1}{2}$ l vode. Razgrej v kozi žlico masti, prideni žlico zrezane čebule in žlico moke ter mešaj, da moka blede zarumeni, razredči juho z 1 l kostne juhe, prideni kuhano karfijolo z vodo vred ter majhen krožnik kuhanih in odcejenih vrvic (jajnine). Ko vse skupaj še nekaj minut vre, stresi juho v skledo in dodaj vanjo za debel oreh surovega masla.

ZAPEČEN OHROVT

Skuhaj zrezano ohrovtovo glavico v slani vodi. Kuhano narahlo odcedi in stresi v kozo, ki si v njej napravila prežganje iz žlice masti in moke. Dobro premešaj in stresi v dobro pomazano, pred ognjem varno skledo, nato polij po ohrovту nekaj žlic kisle smetane in postavi v vročo pečico, da se peče četrt ure.

SVINJSKO MESO S KISLIM ZELJEM

Pol kilograma kislega zelja (najbolje je skisana glava, ki jo zreži na rezance) stresi v razgreto mast, v kateri si prepražila dve žlici sesekljane čebule; osoli in med večkratnim mešanjem praži. V drugi kozi pa praži v žlici masti in čebule 15–20 dkg na majhne kosce zrezanega svežega svinjskega mesa. Nato naloži v skledo, varno pred ognjem, polovico zelja, nato meso in drugo zelje. Povrhu polij $\frac{1}{8}$ l mleka, ki si ga zmešala z enim jajcem in žlico kisle smetane, ter speci v srednje vroči pečici. Pečeno postavi na mizo v skledi, ki jo ovij s prtičem. Postavi kot samostojno jed s krompirjevimi kosci ali s krompirjem v oblicah ali z ajdovimi žganci na mizo.

DIVJAČINA S KISLIM ZELJEM

Rebra, srce, pljuča in jetra divjega zajca ali srne operi, jih deni v kozo in prideni nekaj koscev čebule, lovorjev list in nekoliko masti in praži do mehkega. Posebej skuhaj kislo zelje in, ko je oboje kuhano, potresi meso z žlico moke in velikim ščepom paprike. Nato prideni zelje, osoli in kuhaj vse skupaj še nekaj minut, prideni žlico kisle smetane in, ko prevre, postavi z ajdovimi žganci ali s krompirjevim piréjem na mizo.

KITAJSKO ZELJE

Zelje osnaži, zreži na široke rezance in ga kuhaj v slani vodi. Nato razgrej nekoliko masla ali masti, prideni drobno zrezane čebule in peteršilja, nato žlico moke in napravi blede prežganje, v katerega stresi odcejeno zelje, premešaj in prilij nekaj žlic krompirjevke in ščep popra. Ko še nekaj minut vre, je jed pripravljena.

KITAJSKO ZELJE ZABELJENO

Prereži zelje po dolgem čez pol, ga operi in skuhaj v slani vodi. Kuhane odcedi, stresi na krožnik, potresi z drobtinami in zabeli z razgretim surovim maslom.

PASTETA IZ SVINJSKE GLAVE

Skuhaj $\frac{1}{2}$ kg svinjske glave s toliko vode, da lahko vre. Prideni košček korenja, lovorjev list, koreninico peteršilja, čebule in nekaj zrn celega popra. Kuhani glavi odberi meso od kosti in ga v mesnem stroju zmelji z $\frac{1}{4}$ kg surovih svinjskih jeter. Zrezano osoli, prideni ščep popra, nekoliko drobno zrezane čebule, strok strtega česna, 2–3 dkg na majhne

kosce zrezane prekajene slanine in žlico juhe od glave. Vse prav dobro premešaj in stresi v dobro pomazan model ter kuhaj poldruge ure. Ohlajeno stresi na krožnik in mrzlo nareži; okraši s kumaricami, limono, gobicami itd.

MEZGA IZ KUTIN IN JABOLK

Razreži 1 kg opranih kutin in jih zmečaj v loncu z 1 kg neolupljenih jabolk, katerim odstrani pečke in peclje, in nekaj žlicami vode. Nato vse pretlači in sok stehtaj. Na vsak kilogram soka deni 80 dkg sladkorja in kuhaj pol ure. Drugo delaj kakor vsako drugo mezgo.

SIROVA POGAČA IZ VZISLEGA TESTA

Napravi testo z $\frac{1}{4}$ l mleka, 1 jajca, žlice sladkorja, 2 dkg drožja, treh žlic mleka, 55 dkg moke, 10 dkg surovega masla in soli. Vse prav dobro stepaj in postavi na toplo, da vzide. Ko vzide, odreži tretjino testa stran, drugo pa razvaljaj pol mezinca na debelo. Položi na pekačo in obloži s sirovim nadevom. Pokrij s tretjino tanko razvaljanega testa tako, da se nadev ne vidi; potlači z roko testo in ga nekajkrat z nožem prebodi. Postavi na toplo, da vzide. Nato ga pomaži z raztepenim jajcem in speci. — Nadev napravi takole:

SIRNAT NADEV

Mešaj deset minut dve žlici sladkorja in dva rumenjaka, primešaj 25 dkg sira iz kislega mleka, sneg dveh beljakov, lupino polovice limone, ščep cimeta, žlico rozin in pest krušnih drobtin.

NOVOLETNA POTICA

Napravi boljše testo iz $\frac{3}{4}$ kg moke, kakršna je za potice. Vzšlo razvaljaj in namaži s temle nadevom: Segrej v kozici desetinko litra mleka, prideni tri kavne žlice kakaa in mešaj, da se nekoliko zgosti. Odstavi od ognja in primešaj pest krušnih drobtin. Posebej pa zmešaj 10 dkg sladkorja, dva rumenjaka, ohlajeni kakao, nekoliko vaniljevega sladkorja, drobno zrezane limonove lupine, sneg dveh beljakov in 10 dkg zmletih orehov. Razvaljano testo polij z dvema žlicama raztopljenega surovega masla, namaži z nadevom in potresi še s 5 dkg orehov. Zvij kakor vsako potico.

JABOLKA S SNEGOM

Olupi približno 12 drobnih jabolk, jih prereži čez polovico ter odstrani muhe in pečke. Kuhaj četrt ure v $\frac{1}{2}$ l vode olupke in sredico, ki si jo odstranila jabolkom. Nato vodo precedi, prideni žlico sladkorja in, ko zavre, kuhaj v njej jabolka, toda samo na pol. Nato jih poberi na rešetno, da se odteko, jih naloži v pomazano, pred ognjem varno skledo, tako da je sredica zunaj, in deni vanjo pol žličice mezge. Ko si vsa jabolka nadevala, jih potresi z dvema žlicama zarumenelih zmletih lešnikov ali orehov, po vrhu pa naloži sneg dveh beljakov, ki si mu primešala veliko žlico sladkorja. Postavi jed v pečico, da sneg nekoliko zarumeni.

JABOLČNI NARASTEK

Olupi 12 jabolk mošancgarjev, jim izdolbi sredico, položi jih v kozo, prilij nekaj žlic vina ali vode in potresi z žlico sladkorja. Pokrij in duši nekaj minut. Nato jih obrni in duši še po drugi strani, da se zmečajo. Potem jih naloži v skledo in oblij z vaniljevo kremo in, ko se nekoliko ohladi, potresi po kremi žlico piškotnih drobtin. M. R.

ZABAVA IN ŠALA

DRUŽINSKA ZGODBA

ROJEN KOMAR

Zadnjič sem prišel precèj pozno domov. Dež je lil, da niti glava ni ostala suha pod dežnikom. Nisem utegnil, pa tudi spomnil se nisem pravi čas, da bi mokro sukno lepo razgrnil čez štedilnik, čevlje in drugo drobnjavo pa spravil ven na hodnik. In to je bilo usodno!

Ko se je drugo jutro žena prebudila, si je počesala lase v prikupne svitke po najnovjšem okusu, si pobarvala nohte in si tudi ustnice prevlekla s primernim ličilom; zato ni utegnila še možu, to se pravi moji brezpomembni majhnosti, pripraviti obleke, kot bi se dobri ženi spodobilo.

Komaj toliko je utegnila reči, da ji danes zajtrk nič kaj ne diši in da zase ne bo nič kuhala. Če se jaz ne strinjам s tem, naj kar brž pristavim mleko in vse potrebno.

To me je seveda pograbilo. Jaz, ki po cele dneve prečepim v uradu, naj še zajtrk sam kuham! Počemu sem se pa oženil? Divje misli so se mi podile po razmršeni glavi. Toda hitro sem se domislil lepega slovenskega pregovora in — odnehal. In vsak, kdor pozna mojo ženo, mi tega ne bo zameril in bo priznal, da bi on prav tako ravnal.

Pohlevno sem torej vstal, ogrnil jutrnjo haljo ter začel šariti s posodjem. Res, da mi kuhanje ni šlo posebno gladko od rok, toda z ženino pomočjo — omejila se je samo na dajanje nasvetov, uporabnih in neuporabnih, dobrohotnih in ujedljivih, potrebnih in nepotrebnih — sem pričakal celó višek dejanja — kipenje mleka.

Medtem ko se je na štedilniku emarilo mleko, sem si jaz seveda čisto brezskrbno in nič hudega sluteč oblačil srajco in zavezoval kravato.

In da tega ne pozabim: prav takrat, ko je nekaj zasumelo, sem bil pod posteljo in iskal pobegli gumb.

Skoraj istočasno s šumenjem pa je začelo tudi grmeti. Upam, da razumete, da s tem mislim svojo ženo, ki je zaglala tak vik in krik, kot bi se hiša podirala. Nič čudnega torej, če me je vrglo izpod postelje s tako silo, da sem na vsi moč treščil ob stranico.

Hitro sem se pobral, popraskal skelečo in ščemečo bolečino na glavi in planil k štedilniku. Kaj vem, kako mi je prav takrat prišel v roke gumb, ki sem ga prej ves čas zastonj iskal. In prav ta gumb — le dobro poslušajte — je bil kriv nesreče!

S prosto roko sem zgrabil za lonec, se strašno opeknel, a kot nekdanj junaški Rimljan stisnil zobe in krepko potegnul za roč, hoteč lonec odriniti na hladnejši prostor.

Lonec je bil pretežak in prevroč, jaz pa preneroden, da bi se vsa stvar mirno končala. Ne oziraje se na obupno kričanje svoje sladke polovice, sem hrabro prevrnil še ostalo mleko po štedilniku, lonec pa se je zakotalil na tla, ker ga zaradi vročine nisem mogel obdržati.

Ženino vpitje se je podvojilo, potrojilo! Očitata mi je, da razbijam njeno drago posodje, in mi ni pustila niti toliko časa, da bi ji povedal, da je posoda prav za prav moja, kajti ona je prišla čisto praznih rok k hiši.

Končno se mi je vse skupaj zazdelo preneumno, udaril sem z ного ob tla in na ves glas zakričal, da sem jaz gospodar pri hiši. Žena me seveda ni slišala, saj v svoji vnebi bi niti grmečega Boga ne slišala, in je vztrajno nadaljevala

svojo pesem. Na vsak način se mi je zazdelo potrebno, da si izvojskujem ugled, ki mi gre, zato sem pograbil najbližjo skodelico in jo z vso silo treščil ob tla.

Vnel se je neenak boj, v katerem si nisem obetal zmage, kajti meni se je pobito posodje — in nabralo se ga je že lep kup — bolj smililo kot moji ženi.

Vame so med drugim prileteli tudi čevlji, tisti čevlji, ki sem jih prejšnji večer pozabil postaviti pred vrata, in me spomnili, da imam ženo, ki svojemu možu niti obleke ne zlika in čevljev ne očisti. To sem ji seveda s primernim poudarkom brž povedal.

Da bi jo videli, s kakšnim pogumom se je zakadila vame! Žena si je seveda na vsak način hotela prisvojiti vsaj nekaj za spomin na ta veliki dan — in tako je ostal v njenih negovanih rokah šop mojih las, za pobarvanimi nohti pa nekaj razpraskane kože.

Končno je zmanjkalo posode in besed, zato sva se v svoji užaljenosti zatekla k sodniku.

Ta je imel seveda zadnjo besedo in zato nama je med drugim tudi rekel, da morata biti zakonca kot ena duša in eno telo.

Čeprav sem se zelo premagoval, vendar mi je pri teh besedah šlo na smeh, ko sem na tihem premislil najin razburljivi dogodek.

Nazadnje sva se z ženo seveda spet sprijaznila. Njej je bilo to kaj lahko, jaz pa sem moral plačati lepe denarje za sodnika, zagovornika in — za pobito posodo.

Od tega dne pa vselej škrbno pospravim čevlje v pred-sobo in tudi obleko si zaradi varnosti rajši sam čistim. Pred ženo pa zlepa ne začnem sitnariti.

ANEKNOTE IN SMEŠNICE

MAŠČEVANJE

Tristan Bernard je hotel nekoč v miru dovršiti neko komedijo, ki jo je že dolgo nosil v mislih s seboj. Poiskal si je mirno letovišče in se naselil v zelo odljudni koči. Toda smola je hotela, da je zraven njega stanovala neka gospa, ki ga je posebno zvečer zelo motila.

Pesnika je pograbila jeza, pa je vendar čakal na ugodno priložnost, ko bi gospe lahko vrnil. Konec tedna je prišel iz mesta njen mož. Zelo ljubeznivo, obenem pa tudi zelo glasno mu je žena izražala svoje veselje zaradi svidenja. Pesnik pa je odločno potrkal na zvezno steno in začudeni mož je imel priložnost slišati divji glas:

»Bodite vendar tiho, kaj nimate nobene obzirnosti — vsak večer ista pesem!«

»Noč in dan sanjam o vas, gospodična!«
»Zato ste zmeraj tako zaspani, gospod Janko?«

Potnik: »Ali je v tej sobi tudi gorka in mrzla voda?«
Sobarica: »Je; poleti gorka, pozimi mrzla.«

Ob vodi je sedel ribič in popravljaj strgano mrežo. Neka mestna gospodična ga je ogledovala. Končno vpraša, kako neki se splete takale mreža.

»O, čisto preprosto!« odgovori ribič. »Treba je dobiti precejšen kup lukenj in jih z vrvco zvezati pa je mreža tu!«

